

Scholieren Over Mishandeling

**Resultaten van een landelijk onderzoek naar
de omvang van kindermishandeling onder
leerlingen van het voortgezet onderwijs**

Prof.dr. F. Lamers-Winkelman
Prof.dr. N.W. Slot
Dr. B. Bijl
Drs. A.C. Vijlbrief

Colofon

Amsterdam/Duivendrecht, januari 2007

Dit rapport is een co-productie van de Vrije Universiteit, Faculteit der Psychologie en Pedagogiek te Amsterdam en PI Research te Duivendrecht.

Het rapport is te downloaden van www.piresearch.nl of te bestellen bij:

PI Research

Postbus 366

1115 ZH Duivendrecht

Telefoon: 020 - 77 45 680

In opdracht van:

Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie.

Met dank aan:

Alle jongeren die aan dit onderzoek hebben meegewerkt. Zonder hun bijdrage was dit onderzoek niet mogelijk geweest. Ook de veertien scholen voor voortgezet onderwijs, die te midden van alle drukte en andere onderzoeksactiviteiten, toch bereid waren aan het onderzoek mee te doen, zijn wij veel dank verschuldigd.

De leden van de begeleidingscommissie voor hun geïnteresseerde betrokkenheid bij de uitvoering van het onderzoek en hun constructieve commentaar op de eindrapportage.

Prof.dr H.E.M. Baartman (emeritus hoogleraar Preventie en hulpverlening inzake kindermishandeling aan de Vrije Universiteit te Amsterdam), die de voorbereiding op dit onderzoek grotendeels voor zijn rekening heeft genomen.

Prof.dr J.M. Koot (hoogleraar Ontwikkelingspsychologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam), dr P.A.C. van Lier (universitair docent verbonden aan de Afdeling Ontwikkelingspsychologie van de Faculteit der Psychologie en Pedagogiek van de Vrije Universiteit te Amsterdam) en dr P.J. Hoffenaar (verbonden aan de Afdeling Pedagogiek en Onderwijskunde van de Universiteit van Amsterdam) voor hun suggesties en adviezen inzake de steekproeftrekking.

Auteurs:

Prof.dr F. (Francien) Lamers-Winkelmann is bijzonder hoogleraar Preventie en hulpverlening inzake kindermishandeling aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, Prof.dr N.W. (Wim) Slot is bijzonder hoogleraar Jeugdbescherming aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en directeur van PI Research, dr B. (Bas) Bijl is senior onderzoeker/adviseur bij PI Research, Drs A.C. (Anke) Vijlbrief is junior onderzoeker bij PI Research.

© 2007 WODC, ministerie van Justitie, auteursrecht voorbehouden.

Inhoudsopgave

Samenvatting	I
1 Kindermishandeling in Nederland	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Het concept kindermishandeling	1
1.3 Bekende cijfers en hoe ze verzameld zijn	2
1.3.1 Prevalentie en incidentie	2
1.3.2 Bekende en verborgen kindermishandeling	3
1.3.3 Schattingen vooraf	4
1.4 Keuze van informanten	7
1.5 Ethische en methodologische complicaties bij onderzoek naar kindermishandeling	7
2 Opzet van het onderzoek	11
2.1 Probleemstelling en onderzoeksvragen	11
2.2 De Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG)	11
2.3 Steekproeftrekking, werving en toestemmingsprocedure	13
2.4 Onderzoeksprocedure	15
2.4.1 Het formeren van ‘dummygroepen’	15
2.4.2 De klassikale afname van de vragenlijst	16
2.5 Toetsing op ethische aspecten	16
2.6 Data-analyse	17
3 Beschrijving van de steekproef	19
3.1 Inleiding	19
3.2 De scholen	19
3.2.1 Kenmerken	19
3.2.2 Respons en non-respons	20
3.3 De jongeren	20
3.3.1 Kenmerken van de jongeren	20
3.3.2 Kenmerken van de woon- en gezinssituatie	21
3.3.3 Respons en non-respons	24
3.4 Indicaties van de validiteit van de bevindingen	24
4 Prevalentie van kindermishandeling	29
4.1 Inleiding	29
4.2 Jongeren over kindermishandeling: prevalentiegegevens	29
4.3 De prevalentiegegevens in detail	32

4.3.1	Vormen van verwaarlozing	32
4.3.2	Vormen van psychologische agressie van ouders	32
4.3.3	Vormen van fysiek geweld binnenshuis.....	33
4.3.4	Vormen van seksueel misbruik.....	34
4.3.5	Vormen van meegemaakte conflicten tussen ouders.....	35
4.4	Onderlinge relaties	37
5	Incidentie van kindermishandeling	39
5.1	Inleiding.....	39
5.2	Jongeren over kindermishandeling: gegevens over incidentie en blootstelling	39
5.3	De gegevens over incidentie en blootstelling in detail	41
5.3.1	Vormen van psychologische agressie van ouders	41
5.3.2	Vormen van fysiek geweld binnenshuis.....	43
5.3.3	Vormen van seksueel misbruik.....	44
5.3.4	Vormen van meegemaakte conflicten tussen ouders.....	45
5.4	Onderlinge relaties	48
5.4.1	Incidentiegegevens	48
5.4.2	Gegevens over blootstelling.....	48
6	Blootstelling aan kindermishandeling in relatie tot andere variabelen	51
6.1	Inleiding.....	51
6.2	De relatie met biografische en sociaal-demografische kenmerken	52
6.3	De relatie met andere aspecten van victimisatie	53
6.4	De relatie met antisociaal gedrag	55
6.5	De relatie met niet-gewelddadige disciplineren en conflicthantering door ouders	55
7	Conclusies en discussie	57
7.1	Conclusies.....	57
7.1.1	Korte terugblik op het onderzoek en de representativiteit van de bevindingen.....	57
7.1.2	De beantwoording van de onderzoeksvragen	58
7.2	Discussie	64
7.3	<i>Scholieren Over Mishandeling</i> in vier getallen: 37, 8, 4, 1.....	67
7.4	Waarom meer onderzoek nog nodig is.....	69
	Summary	71
	Literatuur	75
	Bijlage 1 De Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG)	79
	Bijlage 2 Maatregelen om de anonimiteit te waarborgen	91

Bijlage 3 Kenmerken van de steekproef jongeren	93
Bijlage 4 Vergelijking met Nationaal Scholieren Onderzoek (NSO)	97
Bijlage 5 Samenstelling begeleidingscommissie	99

Samenvatting

Achtergrond van het onderzoek

Tot op heden zijn er in Nederland geen cijfers beschikbaar over de omvang van kindermishandeling. Deze cijfers zijn hard nodig; kennis over de aard en omvang van kindermishandeling in ons land is een vereiste om dit probleem aan te pakken en de effecten van de bestrijding ervan te kunnen meten.

Het onderzoek *Scholieren over mishandeling* beoogt aan de noodzakelijk geachte kennis een bijdrage te leveren. Aan de ene kant richt het onderzoek zich op de prevalentie, wat aangeeft hoeveel individuen ooit mishandeld zijn. Aan de andere kant op de incidentie van kindermishandeling, wat uitdrukking geeft aan het aantal persoon dat de laatste twaalf maanden een vorm van mishandeling heeft ondervonden.

In *Scholieren over mishandeling* wordt onder kindermishandeling verstaan: gedragingen jegens kinderen die te beschouwen zijn als ernstige vormen van fysiek op psychologisch geweld, van verwaarlozing of van seksueel misbruik. Ernstig geweld tussen ouders, waarvan kinderen getuige zijn geweest, wordt tevens opgevat als een ernstige bedreiging van de veiligheid van kinderen en wordt in die zin opgevat als vorm van kindermishandeling. Daarnaast richt het onderzoek zich ook op andere vormen van victimisatie, gedacht kan worden aan pesten, diefstal of discriminatie.

Doel en vraagstelling van het onderzoek

Dit onderzoek heeft tot doel informatie te verschaffen, op grond waarvan de aanpak van kindermishandeling in Nederland kan worden (door)ontwikkeld, gestuurd en geëvalueerd.

In de keuze van informanten is gekozen voor een directe benadering van de jongeren zelf. De jongeren zijn als geen ander op de hoogte van wat hen zelf is overkomen en vormen daarom een belangrijke bron van informatie.

De volgende vragen dienen te worden beantwoord in het onderzoek:

1. In welke mate hebben jongeren uit de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs kindermishandeling ervaren?
2. Hangt het vóórkomen van de onderscheiden categorieën van kindermishandeling onderling samen?
3. Welke relatie is er tussen de incidentie van kindermishandeling en andere vormen van victimisatie?
4. Op welke kenmerken onderscheiden jongeren die geen kindermishandeling hebben meegemaakt, zich van jongeren die veelvuldig aan kindermishandeling hebben blootgesteld?

Onderzoeksopzet en werkwijze

Bij de start van het onderzoek was er geen geschikte Nederlandstalige vragenlijst beschikbaar waarmee een betrouwbaar beeld kon worden verkregen van de mate waarin jongeren zich het slachtoffer achten van (ernstig) bedreigende gebeurtenissen, waaronder verwaarlozing, kindermishandeling en seksueel misbruik. Speciaal voor dit onderzoek is er een nieuwe vragenlijst samengesteld: de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG).¹

Tussen december 2005 en april 2006 hebben 1.845 leerlingen, door middel van het invullen van de VVNG, meegedaan aan het onderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd in het gehele land, op in totaal 14 willekeurig geselecteerde scholen voor voortgezet onderwijs. De jongeren zijn afkomstig uit het VMBO praktijk, VMBO theorie, HAVO, en VWO/gymnasium. Om representativiteit te waarborgen is bij de selectie van de scholen gebruik gemaakt van een gestratificeerde steekproef. Op basis 'Scholieren over mishandeling' kan met vertrouwen conclusies worden getrokken over de omvang van kindermishandeling onder autochtone Nederlandse jongeren uit de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs. Met betrekking tot het voorkomen van kindermishandeling onder allochtone jongeren blijken die conclusies alleen met de nodige voorzichtigheid te kunnen worden getrokken.

Bevindingen

De ervaren kindermishandeling

Ruim eenderde van de jongeren geeft aan ooit een gebeurtenis te hebben meegemaakt die als vorm van kindermishandeling kan worden beschouwd. In de afgelopen twaalf maanden blijkt bijna twintig procent van de jongeren ervaring te hebben gehad met een vorm van kindermishandeling (zie tabel).

Prevalentie en incidentie van kindermishandeling per categorie (aantal per 1000 jongeren)

Categorie	Prevalentie ^a	Incidentie ^a
Verwaarlozing ^b	52	-
Psychologische agressie van ouders	221	120
Fysiek geweld binnenshuis	157	83
Seksueel misbruik	79	44
<i>Buiten eigen gezin/familie</i>	70	40
<i>Binnen eigen gezin/familie</i>	23	9
Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen	117	41
Totaal over alle categorieën	373	195

^a Aantal jongeren per 1000. Prevalentie: ooit meegemaakt. Incidentie: meegemaakt in de laatste 12 maanden.

^b De jongeren zijn voor wat betreft 'Verwaarlozing' uitsluitend bevraagd over ervaringen uit hun kindertijd; gegevens die zicht bieden op de incidentie van deze vorm van kindermishandeling zijn niet verzameld.

¹ Gebaseerd op de *Dating Violence Questionnaire* (Douglas & Straus, 2006) en de *Parent-Child Conflict Tactics Scales* (CTS-PC; Hamby, Finkelhor, Moore & Runyan, 1998).

Uit zowel de prevalentie cijfers als de incidentie cijfers blijkt dat *Psychologische agressie van ouders* en *Fysiek geweld binnenshuis* de meest voorkomende categorieën van kindermishandeling te zijn. De incidentie van *Seksueel misbruik* en *Meegemaakte conflicten tussen ouders* is ongeveer gelijk. De prevalentie cijfers daarentegen niet; veel meer jongeren melden ooit getuige te zijn geweest van gewelddadige confrontaties tussen hun ouders. De meeste seksuele handelingen of activiteiten hebben plaats gevonden met of door personen buiten de gezins- of familiesfeer. Over de vormen van *Verwaarlozing* zijn alleen prevalentiegegevens verzameld. Hieruit blijkt dat deze vorm van kindermishandeling het minst vaak door jongeren wordt gerapporteerd. Over het geheel genomen blijken er geen grote verschillen tussen jongens en meisjes. Echter *Seksueel misbruik* is bij meisjes drie tot vier keer hoger dan bij jongens, en jongens melden daarentegen meer ernstige vormen van *Verwaarlozing* dan meisjes doen.

Van de jongeren die ooit met kindermishandeling te maken hebben gehad (373 per 1000 jongeren), blijkt voor het merendeel (209 per 1000) te gelden dat hun ervaringen beperkt blijven tot één van de onderscheiden categorieën (dus: of verwaarlozing, of psychologische agressie tussen ouders, of fysiek geweld binnenshuis, of seksueel misbruik, of meegemaakte conflicten tussen ouders). De overige jongeren (164 per 1000) hebben gebeurtenissen meegemaakt die in twee of meer categorieën zijn onder te brengen. Hiervan hebben in totaal 17 jongeren (op de 1000) ervaringen uit vier of vijf categorieën. De incidentiecijfers geven een vergelijkbaar patroon te zien. Van alle jongeren die in het achterliggende jaar ervaring hebben gehad met een vorm van kindermishandeling (195 op de 1000), hebben de meeste jongeren te maken gehad met gebeurtenissen uit één categorie (127 op de 1000). De overige 68 jongeren (per 1000) hebben aangegeven dat zij te maken hebben gehad met vormen van kindermishandeling die in twee of meer categorieën zijn te plaatsen. De incidentie van alle vier de categorieën van kindermishandeling bedraagt 5 per 1000 jongeren.

Samenhang van verschillende categorieën van kindermishandeling

Jongeren die meerdere vormen van kindermishandeling binnen de ene categorie hebben meegemaakt (bijvoorbeeld verwaarlozing, psychologische agressie van ouders, fysiek geweld binnenshuis, seksueel misbruik of meegemaakte conflicten tussen ouders), blijken vaak ook diverse ervaringen te hebben binnen een van de andere categorieën van kindermishandeling. De relaties zijn statistisch niet erg sterk. De sterkste verbanden zijn gevonden tussen *Fysiek geweld binnenshuis* enerzijds en *Psychologische agressie van ouders* en *Meegemaakte conflicten tussen ouders* anderzijds. Dit betekent dat jongeren die veel verschillende vormen van fysiek geweld (door hun ouders) hebben meegemaakt, ook vaak ervaring hebben met verbaal agressief gedragingen van hun ouders.

Relatie incidentie kindermishandeling met ander vormen van victimisatie

De categorieën van kindermishandeling; *Psychologische agressie van ouders*, *Fysiek geweld binnenshuis* en *Meegemaakte conflicten tussen ouders* zijn systematisch gerelateerd aan de incidentie van vormen van victimisatie met een geringere impact, zoals diefstal, pesten en andere conflicten. Jongeren die de afgelopen twaalf maanden veel verschillende ervaringen hebben met ernstige

vormen van mishandeling, zijn in dezelfde periode ook vaak het slachtoffer geweest van andere vormen van victimisatie.

Kenmerken van jongeren die veelvuldig aan kindermishandeling hebben blootgestaan

Er blijkt een samenhang tussen de variabele *Geslacht*, en in iets mindere mate de variabelen *Etnisch-culturele achtergrond* en *Leeftijd*, met het risico op kindermishandeling. Meisjes blijken, in vergelijking met jongens, een meer dan twee keer zo groot risico te lopen slachtoffer te worden van kindermishandeling. Jongeren die zichzelf tot een niet-Nederlandse bevolkingsgroep rekenen blijken ten opzichte van jongeren die zich als autochtone Nederlanders beschouwen een bijna twee keer zo grote kans te hebben kindermishandeling mee te maken. De leeftijd van de jongeren blijkt tevens het mishandelingsrisico te vergroten. Hoe ouder de jongere, hoe groter het risico dat hij of zij het slachtoffer is geweest van kindermishandeling in de afgelopen twaalf maanden.

Van de variabelen die aspecten van de woon- en gezinssituatie van de jongeren typeren, blijkt dat het *Aantal ouders* in het gezin relevant te zijn. Ten opzichte van gezinnen met twee ouders aan het hoofd, lopen jongeren die in andere gezins- of samenlevingsverbanden wonen een hoger risico op kindermishandeling.

Ervaringen met andere vormen van victimisatie (zoals ruzie met ouders, pesten op school, diefstal, discriminatie of conflicten met docenten) blijken een aantoonbare relatie te hebben met het vóórkomen van kindermishandeling. De kans op kindermishandeling wordt substantiëler als er sprake is van een cumulatie van gebeurtenissen en ervaringen waarbij de jongere het slachtoffer is.

Tussen antisociaal gedrag van jongeren (zoals diefstal, vechten en middelenmisbruik) en de incidentie van kindermishandeling blijkt eveneens een aantoonbaar, maar in omvang bescheiden, verband te bestaan. Als jongeren veel antisociaal gedrag rapporteren, is de kans groter dat zij aan kindermishandeling zijn blootgesteld, dan kinderen die dat niet rapporteren.

Jongeren die veel ruzies tussen hun ouders hebben meegemaakt, blijken een iets grotere kans te hebben om kindermishandeling mee te maken. Een niet-gewelddadige stijl van disciplineren of opvoeding blijkt ook aan dit risico bij te dragen, wat enigszins vreemd is gebleken.

Conclusies

Ruim eenderde van de jongeren blijkt óóit kindermishandeling te hebben meegemaakt in de vorm van ernstige psychologische agressie van ouders, fysiek geweld binnenshuis, waargenomen fysieke conflicten tussen ouders, seksueel misbruik en/of ernstige verwaarlozing. Eén op de vijf jongeren is in het afgelopen jaar slachtoffer geweest van (een vorm van) kindermishandeling. Eén op de vijftien jongeren is in het afgelopen jaar slachtoffer geweest van een combinatie van verschillende vormen van kindermishandeling.

In vergelijking met andere onderzoeken kan geconcludeerd worden dat de jongeren die in SOM geparticipeerd hebben eerder onder- dan overgerapporteerd hebben.

Hierdoor is het niet uitgesloten dat de gemaakte schatting over de mate van kindermishandeling aan de conservatieve kant is.

De resultaten van SOM zijn belangrijk en betekenisvol maar laten veel vragen onbeantwoord. Vervolgonderzoek zou betrekking moeten hebben op een normale steekproef en longitudinaal van opzet dienen te zijn opdat er meer bekend wordt over de oorzaak-gevolg relaties, over mogelijke ontwikkelingstrajecten en over de ontwikkelingsuitkomsten op lange termijn.

1 Kindermishandeling in Nederland

1.1 Inleiding

Artikel 19 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind verplicht de overheid alle passende maatregelen te nemen ter bescherming van kinderen tegen alle vormen van geweld, misbruik of verwaarlozing. Zorg voor de veiligheid van kinderen vergt dat men op de hoogte is van aard en mate van onveiligheid van kinderen. Deze studie richt zich op onveiligheid van jongeren die voortkomt uit kindermishandeling. Tot op heden zijn er in Nederland geen cijfers beschikbaar over de omvang van kindermishandeling. De getallen die thans over kindermishandeling circuleren – 50.000 tot 80.000 kinderen op jaarbasis – zijn gebaseerd op buitenlandse gegevens. ‘Eigen’ cijfers zijn hard nodig. Kennis over de aard en omvang van kindermishandeling in ons land is een vereiste om mishandelde kinderen beter te helpen en om instanties als scholen en jeugdzorginstellingen te ondersteunen en te adviseren. Maar ook op beleidsniveau is behoefte aan nauwkeurige en actuele informatie over de ernst van dit maatschappelijke probleem. Zulke gegevens zijn niet alleen nodig om beleid te kunnen onderbouwen, maar ook om periodiek vast te kunnen stellen wat de effecten zijn van de bestrijding van kindermishandeling.

Het onderzoek ‘Scholieren over mishandeling’ beoogt een bijdrage te leveren aan de noodzakelijk geachte kennis over aard en omvang van kindermishandeling in ons land. Typerend is dat het object van onderzoek wordt benaderd vanuit het perspectief van de jongeren zelf. Scholieren uit de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs zijn benaderd om over hun eventuele ervaring met (vormen van) kindermishandeling te rapporteren. Verwacht mag worden dat zich hieronder ook gevallen zullen bevinden die niet bekend zijn bij officiële instanties.

Kindermishandeling is in conceptueel opzicht een complex, in emotioneel opzicht een beladen en in beleidsmatig opzicht een lastig onderwerp. Onderzoek naar de omvang van kindermishandeling roept veel vragen op, en zal zonder twijfel ook tot veel discussie leiden over de uitkomsten ervan. Voorafgaand aan de beschrijving van het onderzoek en de resultaten daarvan wordt daarom een aantal keuzen verantwoord die bij de voorbereiding en uitvoering van het onderzoek gemaakt zijn. Bij het maken van deze keuzen speelden de volgende criteria een belangrijke rol: wetenschappelijke kwaliteit van het onderzoek, zorgvuldigheid ten aanzien van de respondenten en de kaderstelling door de opdrachtgever.

1.2 Het concept kindermishandeling

Kindermishandeling is een lastig begrip. Doorgaans onderscheidt men bij kindermishandeling tussen fysiek en emotioneel geweld, fysieke en psychische verwaarlozing en seksueel misbruik.² Geweld en seksueel misbruik kunnen zich binnen of buiten het gezin voordoen, zij het dat dit vooral geldt voor seksueel

² Dit is ook de indeling die al sinds jaar en dag door de Nederlandse meldpunten voor kindermishandeling gehanteerd wordt bij de registratie.

misbruik. Verwaarlozing is naar zijn aard gekoppeld aan de verhouding ouder/kind. Bij al deze vormen van kindermishandeling is het kind zelf lijdend voorwerp. Maar het concept kindermishandeling wordt ook ruimer geïnterpreteerd. Een vorm van onveiligheid die de laatste jaren meer aandacht heeft gekregen, en waaraan ook in dit onderzoek aandacht besteed is, is de situatie waarin een kind getuige is van geweld tussen zijn ouders. Hoewel er in wetenschappelijke kringen nog discussie is over de vraag of dat als een vorm van kindermishandeling gezien moet worden, is het 'getuige zijn van huiselijk geweld' sinds 2003 opgenomen in de registratiesystemen van de Advies en Meldpunten Kindermishandeling (AMK's). Duidelijk is dat geweld tussen ouders voor een kind een hoge mate van onveiligheid impliceert.

Uiteraard verschillen respondenten in hun kwalificaties van gewelddadige gedragingen. Zo blijken personen die geweld rapporteren uit hun jeugd dat in de ogen van anderen is aan te merken als kindermishandeling dit zelf vaak niet als zodanig te beschouwen (Berger, Knutson, Mehm & Perkins, 1988; Vermeij, Deković & Baartman, 2004). Om bij de operationalisering van het concept kindermishandeling niet afhankelijk te zijn van de individuele waarde-oordelen en kwalificaties van respondenten, dienen – los van de morele en incriminerende kwalificaties van zulke termen in een survey-onderzoek – algemene termen als mishandeling en verwaarlozing vermeden te worden. Bovendien stimuleert het vragen naar concrete gedragingen de herinnering beter dan het vragen naar algemene en meer abstracte begrippen. In *Scholieren Over Mishandeling* wordt onder kindermishandeling verstaan: gedragingen jegens kinderen die te beschouwen zijn als ernstige vormen van fysiek of psychologisch geweld, van verwaarlozing of van seksueel misbruik. Ernstig geweld tussen ouders, waarvan kinderen getuige zijn geweest, wordt tevens opgevat als een ernstige bedreiging van de veiligheid van kinderen en wordt in die zin opgevat als vorm van kindermishandeling.

Aan het verschijnsel kindermishandeling grenst een conceptueel 'grijs gebied', waartoe allerlei andersoortige onveilige en vervelende gebeurtenissen kunnen worden gerekend. In dit verband kan worden gedacht aan pesten op school, diefstal, discriminatie of conflicten rond omgangsregelingen. De *impact* van dit soort ervaringen en gebeurtenissen is dan wel niet van het kaliber van mishandeling en misbruik, zij kunnen niettemin een flink risico betekenen voor het gevoel van veiligheid. Door het onderzoek behalve op kindermishandeling, ook te richten op andere vormen van victimisatie is de *scope* verbreed, en kunnen verbanden gelegd worden tussen diverse vormen van victimisatie. De verbreding van de vraagstelling is ook door praktische overwegingen ingegeven. Door de vragen niet exclusief te focussen op fysieke en seksuele mishandeling wordt het onderwerp minder beladen, hetgeen de bereidheid om deel te nemen vergroten kan. Het onderhavige onderzoek is bij de respondenten en anderen die bij de uitvoering een rol hebben gespeeld dan ook aangeduid als een onderzoek naar 'veiligheid en narigheid van kinderen'.

1.3 Bekende cijfers en hoe ze verzameld zijn

1.3.1 Prevalentie en incidentie

De omvang van een verschijnsel als kindermishandeling is in twee soorten cijfers uit te drukken: prevalentie- en incidentiecijfers. Prevalentiecijfers betreffen het aantal personen binnen een bepaalde groep, in dit onderzoek kinderen in de klassen 1 tot

en met 4 van het voortgezet onderwijs, dat als kind *ooit* mishandeld is. Incidentiecijfers betreffen het aantal kinderen dat in een bepaald jaar mishandeld is.³ Beide hebben voor- en nadelen. Incidentiecijfers maken het mogelijk te vergelijken tussen leeftijdsgroepen, met prevalentiecijfers is dat weinig zinvol. Zo kan men wel de incidentie van mishandeling bij kinderen van bijvoorbeeld 8 jaar vergelijken met de incidentie bij kinderen van 14 jaar in het voorbije jaar, maar vergelijking van prevalentiecijfers tussen deze twee groepen is weinig zinvol (de groep veertienjarigen kan over een veel langere periode rapporteren). Incidentiecijfers lenen zich om overeenkomstige redenen beter dan prevalentiecijfers voor het vaststellen van veranderingen in de omvang van kindermishandeling in de loop van de tijd, zeker naarmate de tijdsperiode waar prevalentiecijfers betrekking op hebben groter is. Gaat het om een betrekkelijk sporadisch voorkomend verschijnsel, of wil men weten in welke mate een verschijnsel zich bij een bepaalde groep ooit heeft voorgedaan, dan kan men prevalentiecijfers hanteren. Om inzicht te krijgen in verschillen tussen leeftijdsgroepen en om huidige cijfers te kunnen vergelijken met toekomstige is dit onderzoek voornamelijk gericht op incidentie. Door de opbouw van de vragenlijst echter is het tevens mogelijk om uitspraken te doen over prevalentie.

1.3.2 Bekende en verborgen kindermishandeling

Recente publicaties wijzen er op, dat in de VS de absolute omvang van seksueel misbruik lijkt af te nemen (Jones, Finkelhor & Kopiec, 2001).⁴ In een Amerikaans survey-onderzoek van midden jaren '80 naar *family violence* (Straus & Gelles, 1990a) werd minder geweld jegens kinderen, met name minder grof geweld, gerapporteerd dan tien jaar eerder.⁵ Daar staat tegenover dat volgens de *National Incidence Studies* (NIS) de ernst van fysieke kindermishandeling toeneemt (Sedlack & Broadhurst, 1996).

Kindermishandeling speelt zich doorgaans in het verborgene af. Een deel ervan wordt bekend bij instanties als de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (AMK's), bij andere instanties binnen de jeugdzorg en bij de Raad voor de Kinderbescherming. De cijfers van de AMK's – voorheen die van de Bureaus Vertrouwensartsen – vertonen sinds 1972 – zoals overal elders waar meldingen van kindermishandeling geregistreerd worden – een sterk stijgende lijn: van 432 meldingen (in 1972), via 3.179 (1983), 13.220 (1993), 25.374 in 2002, 34.061 in 2004 en 38.052 in 2005.⁶ Als we zouden aannemen dat het totale volume van kindermishandeling in de afgelopen 30 jaar redelijk stabiel is gebleven,⁷ dan betekent

³ Strikt genomen wordt in epidemiologisch onderzoek met de term incidentie bedoeld op het aantal nieuwe gevallen dat zich binnen een bepaalde populatie en een bepaalde periode – bijvoorbeeld een jaar – voordoet. Het zal duidelijk zijn dat dit bij een verschijnsel als kindermishandeling dat zich bij herhaling over een langere periode kan voordoen complexer ligt.

⁴ Tussen 1992 en 1999 een teruggang van 31%

⁵ Een teruggang van *very severe violence* van 3,6% naar 1,9%.

⁶ Zie Roelofs & Baartman (1997) voor een overzicht van de ontwikkelingen tot 1993; de genoemde cijfers betreffen het aantal contacten (meldingen en adviezen tezamen) met de AMK's .

⁷ Deze assumptie van stabiliteit is overigens discutabel, niet omdat er meer of minder kindermishandeling voor zou komen – daar is in Nederland geen onderzoek naar gedaan – maar omdat het concept kindermishandeling zelf in de loop van de tijd verruimd is (Van Montfoort, 1994; Roelofs & Baartman, 1997).

dat, dat een steeds groter deel van dit volume – de top van de ijsberg – zichtbaar geworden is. Maar we weten weinig over de verhouding tussen dat zichtbare en het onzichtbare deel, tussen bekende en verborgen kindermishandeling. Volgens het *Department of Health and Human Services* in de VS zou slechts één op de 2 à 3 gevallen gemeld worden. Maar dat is, gelet op de eerder genoemde stijging van het aantal meldingen, een weinig zeggende indicatie voor de werkelijke omvang van kindermishandeling. Met *Scholieren Over Mishandeling* hopen we óók zicht te krijgen op niet gemelde mishandeling.

Het is denkbaar dat dit *dark number* kwalitatief verschilt van gevallen die wel bekend zijn bij instanties. Zo is het mogelijk, dat het hier gaat om lichtere vormen van kindermishandeling, om mishandeling van kortere duur, om meer gesloten gezinnen of om jongere kinderen. Het kan ook gaan om ongewone vormen van mishandeling, waar het slachtoffer niet over durft te spreken en waar de buitenwereld geen notie van heeft. Ook is het mogelijk dat het hier vaker gaat om emotionele mishandeling waarvan de directe gevolgen vaak minder zichtbaar zijn. Om kindermishandeling tijdiger aan het licht te kunnen brengen is het beleidsmatig van belang te weten of de verborgen gevallen verschillen van de gevallen die wel bekend zijn.

1.3.3 Schattingen vooraf

Voor epidemiologisch onderzoek is er voor de vaststelling van de gewenste steekproef een schatting nodig van de omvang van het te onderzoeken fenomeen.

In Nederland is er niet eerder incidentie-onderzoek verricht. Wel zijn er cijfers uit prevalentie-onderzoek bekend over seksueel misbruik en huiselijk geweld. Genoemde schatting zal dus mede moeten plaats vinden op basis van elders verricht onderzoek.

Draijer (1990) deed onderzoek naar de prevalentie van seksueel misbruik van meisjes door verwanten. Ruim 33% van de ondervraagde vrouwen – in leeftijd variërend van 20 tot 40 jaar – bleek voor het 16e jaar seksueel misbruikt (door wel en/of niet verwanten). De periode waarin deze vrouwen 16 jaar of jonger waren lag tussen 1947 en 1983. Extrapolerend naar de actuele situatie komt Hoefnagels (2001) tot een incidentiecijfer van ca. 30.000 meisjes die binnen het bestek van 1 jaar⁸ het slachtoffer zijn van enigerlei vorm van seksueel misbruik. In een overzichtsstudie van epidemiologisch onderzoek naar seksueel misbruik schat Finkelhor (1994) dat misbruik bij meisjes 1,5 tot 3 keer meer voorkomt dan bij jongens. Van Dijk, Flight, Oppenhuis en Duesman (1997) hebben onderzoek gedaan naar de prevalentie van huiselijk geweld. De respondenten waren tussen de 18 en 70 jaar oud. Het onderzoek betrof dus ruwweg de periode van 1930 tot 1995. Opmerkelijk veel respondenten gaven aan in hun jeugd jaren enigerlei vorm van geweld te hebben ervaren, maar het is wegens de grote tijdsspanne die dit onderzoek bestrijkt moeilijk daaruit conclusies te trekken voor de huidige situatie. Noordhoek-Van der Staay (1992) stelde in een prevalentie-onderzoek waarin bijna 3000 kinderen uit een deelsector van de Jeugdzorg betrokken waren vast, dat er bij 1 op de 3 kinderen vermoedelijk sprake was van enigerlei vorm van kindermishandeling.

⁸ Te weten het jaar 1995.

Prevalentiecijfers van elders kunnen een indicatie vormen voor de Nederlandse situatie. In een betrekkelijk recent Brits onderzoek bij personen van 18 tot 24 jaar bleek dat 25% van de ondervraagden als kind thuis te lijden had gehad onder enigerlei vorm van fysiek geweld, misbruik of verwaarlozing (Cawson, Wattam, Brooker & Kelly, 2000). Amaya-Jackson, Socolar, Hunter, Runyan en Colindres (2000) geven een overzicht van voornamelijk Amerikaans epidemiologisch onderzoek naar kindermishandeling waarbij men zich rechtstreeks tot kinderen en adolescenten gewend heeft. Gemiddeld genomen geeft ca. 18% van de respondenten aan ooit fysiek geweld te hebben ervaren en zegt ca. 8% seksueel misbruikt te zijn.

Bekend zijn de Amerikaanse zogeheten *National Incidence Studies* (U.S. Department of Health and Human Services, 1988; Sedlack & Broadhurst, 1996). De informanten in deze onderzoeken waren professionals die binnen een periode van 3 maanden bekend raakten met gezinnen als gevolg van een melding van kindermishandeling of om andere redenen. Op basis van deze studies wordt al sinds enkele jaren (Hoefnagels, 2001; Willems, 1998) het aantal kinderen dat jaarlijks in Nederland wordt mishandeld geschat op 50.000 tot 80.000, afhankelijk van de gehanteerde definitie van kindermishandeling. In genoemde studies ging het evenwel om kindermishandeling die bekend was bij buitenstaanders die beroepshalve weet hadden van kindermishandeling.

Straus, Gelles en Steinmetz (1981) hebben zich rechtstreeks gewend tot direct betrokkenen. Dit onderzoek werd uitgevoerd in de V.S. als een landelijk survey-onderzoek in het midden van de jaren '70. Het ging hierbij om *face to face* interviews. Het vervolgonderzoek tien jaar later had de vorm van een telefonische enquête (Straus & Gelles, 1990a). Hierbij is gebruik gemaakt van de *Conflict Tactics Scale (CTS)*. Dit onderzoek betrof huiselijk geweld in het algemeen, waaronder kindermishandeling, in de vorm van fysiek of psychisch geweld. Bij fysiek geweld jegens kinderen onderscheidde men tussen *severe* en *very severe violence* en kwam men in 1985 voor *very severe violence* op een schatting van 19 per 1000 kinderen per jaar en voor *severe violence* op 107 per 1000 kinderen, per jaar (Straus & Gelles, 1990a).⁹ Extrapoleert men deze cijfers naar de Nederlandse kinderen van 3 tot en met 17 jaar, dan zou dat betekenen dat in 2005 320.000 kinderen thuis *severe violence* en 56.838 kinderen *very severe violence* ondervonden hebben. Afhankelijk van de gehanteerde definitie van fysieke kindermishandeling was in 1984 de omvang van fysieke kindermishandeling in dit survey-onderzoek 3,4 tot 16 keer groter dan in de meldingscijfers (Straus & Gelles, 1990b). In een telefonische survey uitgevoerd in 1995 met de CTS bleek de omvang van ernstig fysiek geweld jegens kinderen 5 maal zo groot als in de *National Incidence Studies* (Straus, Hamby, Finkelhor, Moore & Runyan, 1998).¹⁰ De omvang van seksueel misbruik bleek 9 maal zo groot als in de officiële registraties (Finkelhor, Moore, Hamby & Straus, 1997). Een onderzoek naar de omvang van kindermishandeling (fysieke mishandeling en seksueel misbruik), uitgevoerd in North en South Carolina bij moeders via een telefonische enquête, leerde dat de omvang van fysieke mishandeling, gerapporteerd door de moeders, 40

⁹ Men beperkte zich in dit onderzoek tot twee-oudergezinnen en tot kinderen in de leeftijd van 3 t/m 17 jaar

¹⁰ 49 per 1000 tegen 9,1 per 1000

maal groter was dan de officiële registratiecijfers. Ten aanzien van seksueel misbruik was de verhouding 15:1 (Theodore e.a., 2005).

Uit de *International Dating Violence Study (IDVS; Douglas, & Straus, 2006)*, een onderzoek dat uitgevoerd is onder studenten in 19 landen (36 universiteiten, N = 9549), bleek dat 56% van hen aangaf voor het twaalfde jaar thuis veel geslagen te zijn (range 13% tot 73%). Uit dezelfde studie bleek dat 12.5% van de studenten meende dat zij in hun jeugd verwaarloosd was (Straus & Savage, 2005). In ander onderzoek naar verwaarlozing werden de volgende percentages gevonden: 1.3% (3de NIS studie, 1996); 3% (Australië: Dep. of Families, 2002); 4% (Denemarken: Christensen, 1996); 6% (Engeland: Cawson e.a., 2000); 27% (USA: Straus e.a., 1998). De verschillen in de percentages worden verklaard door de aard van de informanten, de gebruikte definitie van verwaarlozing, de tijd waarover de informant gevraagd werd te rapporteren, en het aantal categorieën van verwaarlozing dat nagevraagd werd.

Uit de Nederlandse IDV data blijkt dat 16% (N=281, alleen vrouwen) tot 18,5% (N=178, mannen en vrouwen) van de studenten meent in hun jeugd mishandeld of verwaarloosd te zijn. Er was geen significant verschil in de mate waarin mannelijke (n=48) en vrouwelijke studenten (n=130) mishandeling of verwaarlozing rapporteerden, hoewel er op afzonderlijke vormen wel verschillen te zien waren. Zo werd seksueel misbruik door geen van de mannelijke studenten gemeld, maar door 4,6% van de vrouwelijke studenten wel. Mannelijke studenten meldden iets meer emotionele verwaarlozing en mishandeling (tezamen 12,5%) dan vrouwelijke studenten (11,5%).

Er lijkt dus voldoende reden om aan te nemen dat de cijfers van een survey-onderzoek naar kindermishandeling, zoals het onderhavige onderzoek, af zullen wijken van de geregistreerde cijfers. En hoewel er diverse onzekerheden aan de op de NIS gebaseerde Nederlandse schatting van 80.000 kleven, is het voorshands te verdedigen hiervan uit te gaan. Het aantal van 80.000 betekent dat ca. 3% van de kinderen in de leeftijdsgroep van 0 tot en met 16 jaar het slachtoffer is van kindermishandeling.

Aangetekend dient te worden dat lichamelijk geweld het meest wordt aangetroffen rond de leeftijd van 3 en van 9 jaar en dat verwaarlozing zich vooral bij jonge kinderen voordoet. Aangezien het onderhavige onderzoek zich beperkt tot de klassen 1 tot en met 4 van het voortgezet onderwijs, zijn afwijkingen van de hiervoor genoemde percentages te verwachten.

Tabel 1.1 Overzicht bekende cijfers over het voorkomen van kindermishandeling en/of verwaarlozing in Nederland

Onderzoek	Onderzoeksgroep	% / N
Draijer (1990) → Prevalentie seksueel misbruik van meisjes voor het 16 ^e jaar	Vrouwen van 20 tot 40 jaar	33% (N=1054)
Noordhoek-Van der Staay (1992) → Prevalentie	kinderen t/m 6 jaar uit een deelsector van de Jeugdzorg	1 op de 3 kinderen Vermoeden of zekerheid (N=3000)
Jaarverslag AMK's 2005	Aantal meldingen en adviezen	N = 38.052
Lamers-Winkelmann, in voorbereiding → Prevalentie	Mannelijke en vrouwelijke studenten	18,5% mishandeld of verwaarloosd (N=178)

1.4 Keuze van informanten

Voor incidentiecijfers van kindermishandeling zijn de volgende bronnen te onderscheiden:

1. meldingsinstanties als het AMK/Bureau Jeugdzorg, de Raad voor de Kinderbescherming en de Politie;
2. hulpverleningsinstanties in de Jeugdzorg;
3. professionals buiten de jeugdzorg die bekend zijn met gezinnen en kinderen zoals leerkrachten;
4. personen uit de natuurlijke omgeving van gezinnen zoals burens, vrienden en familie;
5. ouders en kinderen.

Analyse van data afkomstig van de eerste vier bronnen geeft een gedeeltelijk inzicht in de omvang, aard en achtergronden van kindermishandeling. Gedeeltelijk inzicht omdat het alleen om gemelde en vermoede gevallen van kindermishandeling gaat. Uit verschillende survey-onderzoeken (Straus, Hamby, Finkelhor, Moore & Runyan, 1998; Theodore e.a, 2005), waarin de direct betrokkenen, ouders en kinderen, werden bevraagd, werd duidelijk dat het percentage kinderen dat mishandeld bleek te zijn het gemelde en vermoede percentage oversteeg. Meldingsinstanties, hulpverleningsinstanties, leerkrachten, familie, vrienden en burens, maar ook ouders, zullen in een deel van de gevallen geen weet hebben omtrent negatieve ervaringen van een jongere. Aangezien het onderzoek zich ook richt op geweld dat zich buiten het gezin afspeelt, is in het onderhavige onderzoek gekozen voor directe benadering van de kinderen. En wel omdat daardoor ook de mogelijkheid ontstond om inzicht te verkrijgen over het voorkomen van andere situaties waarin kinderen zich onveilig of onprettig voelen of hebben gevoeld. Ouders zijn immers niet altijd op de hoogte van alles wat hun kind overkomt of overkomen is (bijv. seksueel misbruik door iemand van buiten het gezin).

1.5 Ethische en methodologische complicaties bij onderzoek naar kindermishandeling

Kinderen zijn als geen ander op de hoogte van wat hen zelf is overkomen en vormen daarom een belangrijke bron van informatie. Om te beginnen zijn zij, als het gaat om eigen ervaringen van onveiligheid, op de hoogte van alles waar ook hun ouders van op de hoogte zijn, plus van ervaringen waar ouders geen weet van hebben. En uiteraard weten ze meer dan instanties weten. Finkelhor en Dziuba-Leatherman (1994) vonden in een rechtstreekse benadering van kinderen hogere percentages (in dit geval van seksueel misbruik, aanranding en verkrachting) dan in de eerder genoemde *National Incidence Studies* (zie ook Finkelhor e.a. 1997). Voorts is het mogelijk dat kinderen 'spreken' waar ouders 'zwijgen'.¹¹ Daarnaast kan ook hun perspectief verschillen. In een survey-onderzoek van Kolko, Kazdin en Day (1996) bleek, dat kinderen aanmerkelijk minder *child-to-mother violence* en aanmerkelijk meer *mother-to-child violence* rapporteerden dan moeders deden. Met andere woorden, moeders en kinderen verschilden in hun rapportage al naar gelang men zelf pleger of slachtoffer was van het geweld.

¹¹ Uiteraard kan zich het omgekeerde ook voordoen.

Er is een versie van de CTS ontwikkeld die voor kinderen gebruikt wordt (Straus, e.a. 1998; Kolko, Kazdin & Day, 1996), in interviewvorm voor kinderen jonger dan ca. 13 jaar, als schriftelijke vragenlijst voor de leeftijden daarboven. Daarnaast is er inmiddels ervaring met andere vragenlijsten (Amaya-Jackson, Socolar, Hunter, Runyan & Colindres, 2000; Hamby & Finkelhor, 2001) waarin aan kinderen gevraagd wordt naar hun ervaringen met geweld of andere ervaringen van onveiligheid, thuis of op andere plaatsen. De leeftijden van de kinderen bij wie deze lijsten zijn gebruikt variëren van 8 tot 18 jaar met een enkele uitschieter voor nog jongere kinderen.

In *Scholieren Over Mishandeling* is de omvang van geweld gepeild met behulp van een aangepaste versie van de *Dating Violence Questionnaire*, aangevuld met items van de *Parent-Child Conflict Tactics Scale (CTSPC)*. Gezien de keuze om kinderen van 12 tot en met 16 jaar in dit onderzoek te betrekken, waarbij het dus om praktische redenen gaan zal om leerlingen uit het voortgezet onderwijs, beperkt het incidentie-onderzoek zich wat betreft de kinderen tot deze leeftijdsgroep. Aanvullend zullen daarom ook vragen gesteld worden die een langere periode dan die van het afgelopen jaar betreffen. Deze leeftijdsrange is beperkt genoeg om, in combinatie met prevalentievragen, over 5 of 10 jaar zinnig een herhalingsonderzoek te kunnen doen.

Het rechtstreeks benaderen van kinderen met de vraag of ze slachtoffer zijn (geweest) van kindermishandeling roept een aantal belangrijke ethische, praktische en methodologische kwesties op (Amaya-Jackson e.a. 2000; Helweg-Larsen & Boving-Larsen, 2003; Kinard, 1985; Putnam & Landsverk, 1996; Runyan, 2000). Gezien de samenhang tussen die kwesties zullen ze in combinatie besproken worden.

Toestemming van de ouders

Hoewel er geen duidelijke consensus over bestaat en de praktijk in dit opzicht verschilt, kan men algemeen gesproken kinderen tot een bepaalde leeftijd niet in een onderzoek als dit betrekken zonder toestemming van de ouders. Helweg-Larsen en Boving-Larsen (2003) stellen na consultatie van diverse Deense instanties, dat er geen juridisch beletsel is om zonder toestemming van de ouders kinderen van 15 jaar en ouder te vragen naar ervaringen met seksueel misbruik. Het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind kent kinderen het recht toe vrijelijk hun mening te uiten in voor hen belangrijke aangelegenheden (artikelen 12 en 16).¹² In 2001 en 2002 hebben 6600 kinderen in de leeftijd van 10 tot 17 jaar meegedaan aan een enquête over rechten van kinderen. Ze zijn benaderd via school, instellingen voor jeugdhulpverlening en het dagblad Trouw. Dit is gebeurd zonder toestemming van de ouders. 45% van de kinderen gaf aan dat er meer aandacht moet worden besteed aan kinderen die mishandeld worden.¹³ Maar naast juridische overwegingen zijn er ook praktische. Het ligt voor de hand om kinderen te benaderen via het onderwijs. Scholen zullen, als zij besluiten deel te nemen, slechts hun medewerking willen verlenen als ouders hun toestemming geven.

¹² Dat recht betreft in eerste instantie de eigen persoonlijke levenssituatie maar laat zich ook uitbreiden naar de leefsituatie van kinderen in het algemeen.

¹³ Vier jaar eerder was 14% van de kinderen die mening toegedaan. Zie Tijdschrift voor de Rechten van het Kind (2004) 14, 1, p.29-32.

Voor alle kinderen die zijn benaderd voor deelname aan het onderhavige onderzoek is aan de ouders toestemming gevraagd het kind in dit onderzoek te betrekken. Ouders kregen de mogelijkheid een weigering kenbaar te maken. Zowel schriftelijk als mondeling werd aan de kinderen uitgelegd dat zij, ondanks toestemming van hun ouders, alsnog zelf konden beslissen of zij de vragenlijst in wilden vullen. Ook konden zij ervoor kiezen (bepaalde) delen of vragen niet in te vullen. Om de mogelijke belasting voor een kind te beperken en de kans op een eerlijk antwoord te vergroten werd bij de vragen naar seksueel misbruik niet gevraagd naar de pleger. Voor een uitgebreide beschrijving van de procedure wordt verwezen naar hoofdstuk 2.

Anonimiteit en vertrouwelijkheid

Anonimiteit van de kinderen is verzekerd doordat de informatie niet *face to face* verzameld werd maar via een vragenlijst waar geen naam op ingevuld werd. Onderzoekers en anderen kunnen de informatie dus niet herleiden tot een bepaald kind. Dat neemt niet weg dat de situatie voor een kind aanleiding kan zijn om een leerkracht of een mentor of mogelijk een onderzoeker in vertrouwen te nemen. Leerkracht of mentor zullen in zo'n geval de normale procedures volgen die daarvoor in zijn school gelden. Alvorens met het onderzoek te starten werd per school nagegaan wat deze procedures zijn, hoe ze functioneren, en hoe vertrouwd de betrokken leerkrachten ermee zijn. Per deelnemende school is nagegaan wat de regels zijn die de school volgt bij vermoedens van kindermishandeling. In overleg met het Kinder- en Jeugdtraumacentrum Haarlem (coördinator prof. dr. F. Lamers-Winkelmann, tevens lid van het Amsterdams Centrum voor Kinderstudies) is voor de aanvang van het onderzoek een protocol van handelen voor de onderzoekers opgesteld.

Distress

Vragen naar mishandeling kan bij een mishandeld kind spanningen oproepen, de spanning van disloyaliteit en de angst voor de gevolgen als het zijn geheim heeft prijs gegeven. Ook al garandeert men vertrouwelijkheid, naarmate een kind jonger is zal het minder onderscheid kunnen maken tussen verschillende rollen van volwassenen en dus meer onzeker zijn over wat er met zijn informatie gebeurt. Gezien de beperkte ervaring op dit gebied zijn in dit onderzoek geen kinderen beneden de leeftijd van 12 jaar te betrekken betrokken.

Kinderen hebben uitdrukkelijk de vrijheid gekregen zelf te beslissen om aan het onderzoek deel te nemen en mochten op elk moment deelname stoppen of antwoorden weigeren.

Opvang

Jonge deelnemers (12-17 jaar) aan een onderzoek naar kindermishandeling (Fisher e.a., 1996), gaven aan dat zij, als zij melding maakten van mishandeling, ook, direct of indirect, een handreiking zouden willen hebben voor hulp. Dus voor menig kind geldt wellicht dat het prijs geven van deze informatie een vraag om hulp is. Aan alle kinderen die aan *Scholieren Over Mishandeling* meededen werd informatie verstrekt over de AMK's, de Kindertelefoon, en de Stichting Korrelatie. Zij werden gewezen op de mogelijkheid om binnen hun school contact te zoeken met hun mentor en/of de vertrouwenspersoon. Enkele weken voordat de vragenlijsten werden aangeboden heeft de onderzoeksassistente uitgebreid gesproken met klasmentor en/of vertrouwenspersoon van de school om na te gaan hoe eventuele opvang van een

leerling geregeld was. Voor de leerkrachten van de school werd een protocol opgesteld zodat zij, indien nodig, direct met ter zake deskundige instanties contact zouden kunnen opnemen. Eveneens werd, voordat de vragenlijsten aan de kinderen werden aangeboden, het AMK in de regio gemeld dat het onderzoek zou gaan plaatsvinden.

Toetsing

Voor aanvang van het onderzoek werden de opzet van het onderzoek, het protocol voor de docenten, de brief aan de ouders en de brief aan de kinderen voorgelegd aan de Ethische commissie van de Faculteit Psychologie & Pedagogiek van de Vrije Universiteit te Amsterdam. Vervolgens werden de genoemde stukken ter toetsing voorgelegd aan Prof. Dr. J. Willems, Bijzonder hoogleraar Rechten van het kind, faculteit der rechtsgeleerdheid (Afdeling Privaatrecht en Amsterdams Centrum voor Kinderstudies), Vrije Universiteit Amsterdam, en Prof. Dr. E. van Leeuwen, hoogleraar Medische Ethiek, Faculteit der Wijsbegeerte, eveneens aan de Vrije Universiteit. Paragraaf 2.5 bevat een beschrijving van de uitkomsten van deze procedure.

2 Opzet van het onderzoek

2.1 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Hoeveel kinderen in Nederland jaarlijks het slachtoffer worden van kindermishandeling is niet bekend. Onderzoeksgegevens over de precieze omvang van kindermishandeling ontbreken vooralsnog. In plaats daarvan circuleert sinds geruime tijd een schatting van het aantal kinderen dat hiervan het slachtoffer is. Volgens die schatting zouden in ons land ten minste 50.000 kinderen per jaar het slachtoffer zijn van kindermishandeling. Dit aantal is gebaseerd op Amerikaans onderzoek, waaruit bleek dat in de Verenigde Staten minimaal 1,6 % van alle kinderen per jaar mishandeld werden (DHHS, 1988). Op grond van hetzelfde onderzoeksmateriaal kwam Willems (1999) tot een hogere schatting van het aantal slachtoffers (minstens 80.000 kinderen per jaar), nadat hij een definitie van kindermishandeling hanteerde die beter aansluit op hetgeen de Nederlandse wet en hulpverleningspraktijk daaronder verstaan. Overigens ging het bij het Amerikaanse onderzoek om gevallen van kindermishandeling die gemeld waren bij officiële instanties. In *Scholieren Over Mishandeling* wordt getracht inzicht in de aard en omvang te krijgen door jongeren rechtstreeks te bevragen over hun mogelijke ervaringen met kindermishandeling.

Kindermishandeling is een serieus maatschappelijk probleem. Voor een effectieve beleidsmatige aanpak in ons land zijn 'eigen' cijfers over de aard en omvang van kindermishandeling hard nodig. Dit onderzoek heeft tot doel informatie te verschaffen, op grond waarvan de aanpak van kindermishandeling in Nederland kan worden (door)ontwikkeld, gestuurd en geëvalueerd.

De probleemstelling is uitgewerkt in de volgende onderzoeksvragen:

1. In welke mate hebben jongeren uit de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs kindermishandeling ervaren?
2. Hangt het vóórkomen van de onderscheiden categorieën van kindermishandeling onderling samen?
3. Welke relatie is er tussen de incidentie van kindermishandeling en andere vormen van victimisatie?
4. Op welke kenmerken onderscheiden jongeren die geen kindermishandeling hebben meegemaakt zich van jongeren die veelvuldig aan kindermishandeling hebben blootgesteld?

2.2 De Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG)

Bij de start van het onderzoek was geen geschikte Nederlandstalige vragenlijst beschikbaar met behulp waarvan een betrouwbaar beeld kan worden verkregen van de mate waarin jongeren zich het slachtoffer achten van (ernstig) bedreigende gebeurtenissen, waaronder verwaarlozing, kindermishandeling en seksueel misbruik. Daarom is speciaal voor dit onderzoek een nieuwe vragenlijst samengesteld: de

Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG).¹⁴ Daarbij is gebruik gemaakt van vragenlijsten die in buitenlands (voornamelijk Noord-Amerikaans) onderzoek inmiddels goede diensten hebben bewezen: de *Dating Violence Questionnaire* (Douglas, & Straus, 2006) en de *Parent-Child Conflict Tactics Scales* (CTSPC; Straus, Hamby, Finkelhor, Moore & Runyan, 1998).

Victimisatie van kinderen kan zich ook op andere wijzen dan in de vorm van verwaarlozing en kindermishandeling voordoen, zoals in de vorm van pesten op school, diefstal, discriminatie of conflicten rond omgangsregelingen. Aan onveiligheid en slachtofferschap is in de VVNG met opzet een brede invulling gegeven. Het onderzoek is weliswaar hoofdzakelijk gericht op kindermishandeling, maar om dat goed in te kaderen is tevens naar een aantal min of meer verwante onderwerpen gevraagd. Ten tweede biedt het bredere kader mogelijkheden om verbanden te leggen tussen uiteenlopende vormen van victimisatie. Een breder perspectief biedt daarnaast nog het voordeel dat het onderwerp 'kindermishandeling' op die manier voor velen minder beladen wordt, hetgeen, zo werd verondersteld, de bereidheid van jongeren (en hun ouders) om deel te nemen zou kunnen vergroten.

Om invulling te geven aan het bredere kader van 'vervelende en nare gebeurtenissen' is gebruik gemaakt van vragen die zijn ontleend aan de *Vragenlijst 'Gezondheid en geluk van scholieren; voortgezet onderwijs'* en *Vragenlijst 'Nationaal Scholierenonderzoek 2001'*.¹⁵ Uit deze vragenlijsten is tevens een beperkt aantal algemene vragen afkomstig, die bedoeld zijn om enkele achtergrondgegevens van de jongeren te verzamelen.

De VVNG bestaat uit vijf categorieën van vragen (zie tabel 2.1). Het hoofdbestanddeel bestaat uit vragen over vormen van kindermishandeling, die aan de eerder genoemde Amerikaanse vragenlijsten zijn ontleend. De gegevens die met deze vragen worden verzameld vormen de kern van *Scholieren Over Mishandeling*. Een tweede reeks vragen betreft items uit de brede categorie van 'vervelende en nare gebeurtenissen'. Het gaat hierbij om ervaringen in zowel passieve als actieve zin (slachtoffer, resp. dader). In de derde plaats zijn in de vragenlijst items opgenomen over niet-gewelddadige disciplineren en conflicthantering door ouders. Deze items zijn eveneens ontleend aan de genoemde Amerikaanse instrumenten. Verder zijn in de VVNG vragen opgenomen die een indicatie geven van de mate waarin jongeren geneigd zijn sociaal-wenselijke antwoorden te geven. Deze vragen zijn afkomstig uit de *Dating Violence Questionnaire*. De laatste categorie vragen informeert naar een aantal biografische en sociaal-demografische kenmerken van de jongeren.

Conceptversies van de VVNG zijn voorgelegd aan een panel van vertrouwenspersonen, werkzaam in het voortgezet onderwijs en van jongeren van verschillende scholen voor voortgezet onderwijs. Uit de proefafnames bij jongeren bleek dat de meesten van hen wel iets af van het onderwerp afwisten of zich daarover een mening hadden gevormd. Verder vonden zij het over het algemeen niet vreemd dat er onderzoek naar kindermishandeling gedaan wordt. Bij de jongeren is

¹⁴ De VVNG is opgenomen in bijlage 1.

¹⁵ Gebruikt met toestemming van, respectievelijk, Trimbos Instituut en Sociaal en Cultureel Planbureau.

expliciet gevraagd de vragenlijst tevens te beoordelen op begrijpelijkheid en toegankelijkheid. Ook is hun gevraagd in te schatten hoe belastend de beantwoording voor leerlingen zou kunnen zijn. De opmerkingen en adviezen van beide panels zijn verwerkt in de definitieve versie van de VVNG.

Tabel 2.1 Categorieën van vragen in de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG). Aangegeven is hoeveel items de (sub)categorieën bevatten.

Vragencategorieën in VVNG	Aantal items
Kindermishandeling	48
<i>Verwaarlozing</i>	8
<i>Psychologische agressie van ouders</i>	4
<i>Fysiek geweld binnenshuis</i>	13
<i>Seksueel misbruik (buiten resp. binnen eigen gezin/familie)</i>	8
<i>Meegemaakte conflicten tussen ouders (fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen resp. intimidatie)</i>	15
Overige vervelende en nare gebeurtenissen	30
<i>Conflicthantering van ouders (niet gewelddadig)</i>	7
<i>Sociaal-wenselijkheid</i>	13
<i>Biografische en sociaal-demografische kenmerken</i>	14

2.3 Steekproeftrekking, werving en toestemmingsprocedure

Voor *Scholieren Over Mishandeling* zijn jongeren benaderd uit de klassen 1 tot en met 4 van het voortgezet onderwijs. Aanvankelijk werd gestreefd naar een aantal van twintig scholen, zowel HAVO/VWO-scholen als scholen voor VMBO, met een beoogde omvang van ca. 1.500 leerlingen. De betrokken scholen zijn a-select getrokken uit een bestand, dat is verstrekt door CFI,¹⁶ dat alle Nederlandse scholen voor voortgezet onderwijs bevat (667 in getal). In dit bestand zijn het type en de grootte van de scholen gespecificeerd.

Om de incidentie zo nauwkeurig mogelijk te kunnen schatten, zijn de volgende maatregelen getroffen.

- Er is gebruik gemaakt van een gestratificeerde steekproef. Scholen met naar verwachting een verhoudingsgewijs lagere incidentie (HAVO/VWO) worden oververtegenwoordigd in vergelijking met het VMBO.¹⁷ Een oververtegenwoordiging wordt nodig geacht bij het onderzoek naar de relatie tussen kindermishandeling met een reeks van andere factoren (zoals biografische kenmerken van de jongeren en andersoortige problematische ervaringen). Bij een (zeer) lage incidentie zijn zulke analyses onmogelijk.¹⁸

¹⁶ Zie www.cfi.nl.

¹⁷ Deze verwachting is gebaseerd op onderzoek waaruit blijkt dat het voorkomen van kindermishandeling wordt beïnvloed door meer algemene factoren in het milieu waarin kinderen opgroeien. Sociaal-economische status en opleidingsniveau van ouders zijn hiervan voorbeelden (bijv. Trocmé & Wolfe, 2001; Unicef, 2003). Verondersteld wordt dat het milieu van jongeren uit de HAVO/VWO-populatie – globaal genomen – gekenmerkt wordt door een hogere sociaal-economische status en een hoger opleidingsniveau van ouders.

¹⁸ Overigens zou de oververtegenwoordiging van Havisten en VWO'ers consequenties kunnen hebben voor de representativiteit van de steekproef. In hoofdstuk 7 wordt dit in de bespreking van de resultaten betrokken.

- Er is een zelfwegende steekproef getrokken, waarbij de kans op inclusie omgekeerd evenredig is met schoolgrootte. Voor elke provincie is de gemiddelde schoolgrootte (van VMBO, resp. HAVO/VWO) bepaald. Dit gemiddelde is gehanteerd als 'provinciale norm'. Scholen die zich onder deze norm bevonden hadden in de betreffende provincie een grotere kans om te worden getrokken dan scholen met een omvang boven de provinciale norm.

Vervolgens zijn uit het bestand van Nederlandse VO-scholen 30 VMBO- en 29 HAVO/VWO-scholen getrokken. Van de VMBO-scholen viel één school af omdat de zusterafdeling voor HAVO/VWO reeds was benaderd. Van twee scholen voor HAVO/VWO waren de contactgegevens niet traceerbaar (vermoedelijk door een fout in het gebruikte basisbestand). Tenslotte bleken één VMBO- en één HAVO/VWO-school toevallig twee keer in de steekproef voor te komen. Het bruikbare aantal adressen bedroeg daardoor 54 scholen.

De (28 resp. 26) geselecteerde scholen zijn tussen half oktober 2005 en half januari 2006 successievelijk benaderd voor deelname aan het onderzoek. De werving verliep zeer moeizaam. Hiervoor zijn verschillende redenen aan te voeren. De bereikbaarheid van directeuren en rectoren was in een groot aantal gevallen moeilijk. Verder nam de besluitvorming ook vaak veel tijd in beslag. Maar belangrijker nog lijkt dat relatief veel scholen een zekere 'onderzoeksmoeheid' uitten. Vooral de kandidaten in de nabijheid van universiteitssteden en van plaatsen waar HBO-instellingen zijn gevestigd haakten nogal eens af met de mededeling dat zij de belasting, die de deelname met zich mee zou brengen, niet meer aankunnen. Verder bleek de werving van scholen nog al eens te worden belemmerd door concurrerende onderzoeken naar min of meer verwante onderwerpen. Het ministerie van OCenW liet op vrijwel hetzelfde moment een landelijk onderzoek uitvoeren naar veiligheid in en om school¹⁹ en in verschillende plaatsen voerden GGD'en lokaal onderzoek uit in het kader van de E-MOVO Jeugdmonitor.²⁰ Na drie maanden van intensieve werving bleken 14 van de 54 benaderde scholen bereid om medewerking te verlenen aan het onderzoek.

Binnen de deelnemende scholen is een tweede selectie gemaakt. Per school zijn (willekeurig) zes klassen geselecteerd, waarvan in elk geval één 1e, één 2e, één 3e en één 4e klas. Daarnaast is van de scholen beurtelings een eerste en een derde klas, respectievelijk een tweede en een vierde klas 'gedubbeld'. Ook deze extra klassen zijn willekeurig getrokken.

De ouders van de leerlingen uit de geselecteerde schoolklassen zijn met een brief geïnformeerd over het doel en de opzet van het onderzoek. In deze brief, die door de onderzoekers is verzonden, is aan de ouder toestemming gevraagd voor de (anonieme) deelname van hun kind aan het onderzoek. Indien ouders toestemming weigerden, konden zij dat door het invullen van een antwoordstrook kenbaar

¹⁹ De "Veiligheidsmonitor Voortgezet Onderwijs", uitgevoerd door ITS tussen september 2005 en april 2006, gaat o.m. in op onderwerpen als pesten en geweld op en rond scholen (zie www.its-nijmegen.nl).

²⁰ E-MOVO (Elektronische Monitor en Voorlichting) onderzoek richt zich op de gezondheid, welzijn en levensstijl van middelbare scholieren. In dit onderzoek komt een brede variatie van onderwerpen aan de orde, waaronder ook slachtofferschap van criminaliteit, veiligheidsgevoelens van burgers, buurtproblemen en meningen over het functioneren van de politie.

maken.²¹ Voor de betreffende leerlingen is een aangepaste procedure gevolgd (d.m.v. de zogenaamde ‘dummygroepen’, waarover meer in de volgende paragraaf). Ouders die niet door middel van een antwoordstrook reageerden, werden geacht in te stemmen met onderzoeksdeelname. Overigens is benadrukt dat jongeren vrij waren (ook al hebben hun ouders toestemming niet geweigerd) om mee te doen aan het onderzoek. Zij waren eveneens vrij in het al of niet geven van antwoorden.

Uiteindelijk hebben 1.845 leerlingen hun medewerking verleend aan het onderzoek. Daarmee is het aanvankelijk beoogde aantal van 1.500 jongeren ruim overtroffen (zij het dat zij van een kleiner aantal scholen afkomstig zijn). Hoofdstuk 3 beschrijft de uiteindelijke steekproef aan de hand van school- en leerlingkenmerken.

2.4 Onderzoeksprocedure

2.4.1 Het formeren van ‘dummygroepen’

Voor jongeren van wie de ouders bezwaar hadden aangetekend tegen deelname aan het onderzoek is een speciale procedure ontworpen. Dat was in de eerste plaats nodig om te voorkomen dat zij in een niet-wenselijke uitzonderingspositie zouden komen te staan (met mogelijke verdachtmaking en stigmatisering als denkbaar risico). Ten tweede is getracht hiermee te voorkomen dat de afnameprocedure van de VVNG zou worden verstoord door de alternatieve behandeling van de ‘niet-deelnemers’ aan het onderzoek. De niet-deelnemers is verzocht om in plaats van de VVNG een alternatieve vragenlijst – de ‘dummy’ – in te vullen, die qua inhoud geen enkele relatie heeft met het thema kindermishandeling.²² De verstrekte gegevens konden dan ook niet voor dit onderzoek worden gebruikt en zijn direct na het onderzoek vernietigd. Hierover zijn de betreffende jongeren vooraf op de hoogte gesteld en ook in de informatie- en toestemmingsbrief aan de ouders is deze alternatieve procedure uiteengezet.

Om de betrokken jongeren niet op te laten vallen in de klas, zijn zogenaamde ‘dummygroepen’ geformeerd. Een dummygroep bestaat uit één of meer leerlingen die niet mogen deelnemen, aangevuld met enkele willekeurig aangewezen leerlingen (wier ouders geen bezwaar tegen onderzoeksdeelname hadden aangetekend). Leerlingen die niet van hun ouders mochten deelnemen gingen aldus op in een grotere groep leerlingen die de VVNG niet hebben ingevuld. In bijlage 2 is (o.m.) gedetailleerd beschreven hoe de dummygroepen zijn geformeerd.

²¹ De antwoordstrook kon in een (portovrije) antwoordenvolp retour worden gezonden.

²² De alternatieve vragenlijsten bestonden uit:

- *Competentie Belevings Schaal voor Adolescenten (CBSA)*. De CBSA is een instrument waarmee vastgesteld kan worden hoe jongeren hun competenties zelf beoordelen op een vijftal specifieke domeinen en op globale eigenwaarde. De CBSA bestaat uit 36 items, verdeeld over zes subschalen: (1) Schoolvaardigheden; (2) Sociale acceptatie; (3) Sportieve vaardigheden; (4) Fysieke verschijning; (5) Gedragshouding; (6) Gevoel van eigenwaarde.
- De *Prestatie Motivatie test voor kinderen (PMT-K)*. DE PMT-K meet in hoeverre bij een kind of jongere sprake is van prestatie-motivatie, faalangst en een neiging tot sociaal wenselijk antwoorden. De vragenlijst bestaat uit 89 vragen, verdeeld over de volgende subschalen: (1) Prestatiemotief; (2) Negatieve Faalangst; (3) Positieve Faalangst; (4) Sociaal Wenselijkheid; (5) Gecombineerde Faalangstscore.

2.4.2 De klassikale afname van de vragenlijst

In de geselecteerde klassen heeft de afname van de VVNG plaatsgevonden tijdens een lesuur, in principe dat van de mentor van de betreffende klas. De mentor (danwel andere docent) introduceerde de onderzoeker en bleef tijdens de instructie en de afname in de klas aanwezig, teneinde rust en orde in het lesuur te helpen waarborgen. Na een korte uitleg reikte de onderzoeker de vooraf genummerde enveloppen (zie ook bijlage 2) uit aan de desbetreffende leerlingen. Indien er in de betreffende klas een dummygroep was geformeerd, vermeldde de onderzoeker expliciet dat “om onderzoeksredenen” niet alle leerlingen dezelfde vragenlijst moesten invullen. Leerlingen die niet mochten meedoen kregen ‘automatisch’ een dummyvragenlijst (wat uiteraard niet in de klas werd vermeld). Datzelfde gold evenzo voor de overige leden van de dummygroep. De uitgereikte envelop bevatte: (a) een VVNG of een dummy; (b) een blanco retourenvelop en voor leerlingen die de VVNG hebben ingevuld: (c) informatie over hulp en ondersteuning.²³

Als leerlingen klaar waren met het invullen van de VVNG of de dummy, moesten zij de vragenlijst in de daarvoor bestemde doos deponeren (in de nabijheid van de onderzoeker) en vervolgens rustig de klas verlaten.

Van absente leerlingen is de envelop voorzien van de aantekening ‘absent’. (Dit gegeven is alleen gebruikt om het responspercentage te kunnen vaststellen).

Tenslotte zijn de enveloppen en de vragenlijsten door de onderzoekers van elkaar gescheiden. De enveloppen en de dummy’s zijn direct vernietigd.

2.5 Toetsing op ethische aspecten

Kindermishandeling is een complex en beladen onderwerp. Onderzoek bij kinderen moet kunnen voldoen aan eisen van betrouwbaarheid, zorgvuldigheid en integriteit. Hoewel er in het huidige verband geen sprake lijkt te zijn van een wettelijke verplichte ethische toetsing, werd vanwege de aard van het onderzoek sterk aan een onafhankelijke toetsing van de voorgestelde aanpak gehecht.²⁴

Daarom is de onderzoeksopzet (incl. het opgestelde Protocol dataverzameling) ter beoordeling voorgelegd aan Vaste Commissie Wetenschapsbeoefening (VCW) van de Faculteit der Psychologie en Pedagogiek van de Vrije Universiteit. In haar rapport (van juli 2005) spreekt de VCW van een “zorgvuldig onderzoeksvoorstel”, waarin “met zorg (is) geprobeerd de ethische kwesties die met de aard van het onderzoek verbonden zijn onder ogen te zien en op te lossen”. De VCW heeft zich echter onthouden van een beoordeling en adviseerde om het onderzoeksvoorstel in te dienen bij de METC.

Hoewel aan het toetsingsverzoek geen gehoor is gegeven, heeft de VCW een aantal bruikbare adviezen gegeven. Hierbij ging het om: de begeleiding van de in te zetten

²³ In dit verband is jongeren een aantal suggesties gedaan om, indien zij naar aanleiding van de vragenlijst behoefte hadden “om met iemand te praten”, contact op te nemen met hun mentor of de vertrouwenspersoon van school of de Kindertelefoon (met vermelding van telefoonnummer) of Stichting Korrelatie (idem) of het regionale Advies en Meldpunt Kindermishandeling (idem).

²⁴ Op grond van het ‘Stappenplan toetsing’ van de Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek (CCMO) wordt geconcludeerd dat toetsing door een Medisch Ethische Toetsings Commissie (METC) niet van toepassing is (vgl. zie www.ccmo.nl).

studenten bij de dataverzameling op de scholen; de ontworpen procedure voor het bieden van hulp en ondersteuning aan leerlingen; een verdere aanscherping van de waarborgen van de anonimiteit van de leerlingen; de 'behandeling' van de zogenaamde dummygroep. De adviezen zijn overgenomen, hetgeen er toe heeft bijgedragen dat de onderzoeksaanpak aan integriteit en zorgvuldigheid heeft gewonnen.

Met instemming van de opdrachtgever en de begeleidingscommissie²⁵ zijn twee deskundigen, met een ruime expertise inzake onderzoeksethische kwesties, verzocht het onderzoeksprotocol (incl. de informatie- en instemmingsbrief gericht aan de ouders en de vragenlijst) te beoordelen. Het oordeel van de deskundigen luidde positief. Eén van hen noemde de formulering van de brief aan de ouders correct en was van mening dat deze aan duidelijkheid niets te wensen overliet. Tegelijk, zo stelde hij, is elke stigmatisering (die in Nederland bijna direct bestaat of wordt gevoeld bij het woord kindermishandeling) vermeden. De andere deskundige vond in meer algemene zin dat het toestemmingsverzoek op ethisch aanvaardbare wijze gebeurde. Daarbij liet hij ook meewegen dat de onderzoekers (niet in de brief, maar in de introductie van de vragenlijst) de kinderen expliciet de vrijheid laten om de lijst in te vullen of sommige vragen over te slaan. Daarmee is in zijn ogen gehandeld overeenkomstig het principe van 'opklimmende zelfbeschikking', volgens welk kinderen van 12 tot 16 jaar ook zelf toestemming moeten kunnen geven. Ook de getroffen maatregelen die de anonimiteit waarborgen van de deelnemers aan het onderzoek en van de kinderen die niet mogen deelnemen, betrok hij in zijn oordeel.

Voorts zijn enkele adviezen met betrekking tot de inhoud van de vragenlijst en het aanbod van 'nazorg' overgenomen.

2.6 Data-analyse

Voor de analyse van de verzamelde gegevens zijn hoofdzakelijk beschrijvende statistieken gebruikt (vooral frequentietellingen). Overeenkomstig de gebruikelijke wijze van rapportage in de epidemiologie zijn de prevalentie- en incidentiecijfers weergegeven in aantallen per 1000 personen. In een beperkt aantal gevallen is de statistische samenhang tussen variabelen geanalyseerd en getoetst. Deze samenhang is uitgedrukt in (Pearson) correlatiecoëfficiënten als het ging om variabelen op intervalniveau. Wanneer de relatie nominale variabelen betrof is de analyse uitgevoerd m.b.v. chi-kwadraattoetsen. De analyses van mogelijke relaties tussen de incidentie van kindermishandeling en andere variabelen (achtergrondvariabelen en gegevens over andere vormen van victimisatie als pesten en onveiligheid op bijv. school) zijn uitgevoerd met behulp van logistische regressie analyse.

Alle relaties zijn tweezijdig getoetst, waarbij de kans dat ten onrechte wordt geconcludeerd dat er sprake is van een statistisch significant verband, op maximaal 5% wordt gehouden (m.a.w.: $p < .05$). Wanneer veel statistische toetsen tegelijkertijd zijn uitgevoerd, is op de gevonden toetsingsresultaten de zogenaamde Bonferroni-

²⁵ Ter vergadering dd. 8 november 2005. Overigens is de samenstelling van de begeleidingscommissie weergegeven in bijlage 5.

Holm correctie toegepast. Met dit strengere criterium wordt de kans op 'toevallig' gevonden significante relaties (een kans van 5%) gereduceerd.

3 Beschrijving van de steekproef

3.1 Inleiding

De werving van deelnemers aan het onderzoek heeft 14 scholen(gemeenschappen) voor voortgezet onderwijs opgeleverd, verspreid over Nederland. Bij de VMBO-, HAVO- en VWO-afdelingen van deze scholen stonden, ten tijde van de voorbereiding op het onderzoek, 12.463 leerlingen ingeschreven. Van elke school zijn zes klassen geselecteerd voor het onderzoek. Tezamen bevatten deze klassen 2.111 leerlingen, die (via hun ouders) zijn benaderd voor deelname aan het onderzoek. In dit hoofdstuk wordt de steekproef scholen, respectievelijk jongeren beschreven. Daarbij wordt ook nagegaan of deze onderzoeksgroepen een voldoende getrouwe afspiegeling vormen van jongeren uit het voortgezet onderwijs in Nederland.

3.2 De scholen

3.2.1 Kenmerken

Van de deelnemende scholen bevat tabel 3.1 een aantal kenmerken. Onder het veertiental bevinden zich 8 scholen voor het VMBO en 6 voor HAVO/VWO. Op Noord-Holland, Utrecht, en Groningen na zijn alle provincies in de steekproef vertegenwoordigd. Onder de scholen bevinden zich evenveel openbare scholen, als scholen met een Katholieke of Protestants Christelijke identiteit.

Tabel 3.1 Enkele kenmerken van de deelnemende scholen

Provincie	Afdeling	Identiteit ^a	Stedelijkheid ^b	Afdelingsgrootte ^c
Friesland	HAVO / VWO	Pc	Sterk stedelijk	762
Drenthe	VMBO	Op	Weinig stedelijk	1815
Overijssel	VMBO	Op	Sterk stedelijk	1831
Overijssel	VMBO	Ref	Sterk stedelijk	1691
Gelderland	VMBO	Pc	Weinig stedelijk	1002
Gelderland	HAVO / VWO	Pc	Weinig stedelijk	619
Flevoland ^d	HAVO / VWO	Op	Matig stedelijk	170
Zuid-Holland	VMBO	Ab	Zeer sterk stedelijk	269
Zuid-Holland	VMBO	Op	Zeer sterk stedelijk	1086
Zuid-Holland	HAVO / VWO	Rk	Zeer sterk stedelijk	573
Zeeland	VMBO	Rk	Niet stedelijk	579
Zeeland	HAVO / VWO	Pc	Sterk stedelijk	747
Noord-Brabant	HAVO / VWO	Rk	Sterk stedelijk	585
Limburg ^d	VMBO	Rk	Weinig stedelijk	734

^a Pc = Protestant christelijk; Op = Openbaar; Ref = Reformatorisch/gereformeerd; Ab = Algemeen bijzonder; Rk = Rooms katholiek.

^b Vastgesteld op grond van de publicatie *Gebieden in Nederland 2005* (CBS, 2006).

^c Bron: CFI (2004).

^d In de provincies Flevoland en Limburg zijn zogenaamde RAAK-regio's gesitueerd (zie www.stopkindermishandeling.nl). Invloeden van dit experiment op de melding van kindermishandeling wordt hier niet verwacht omdat de betrokken scholen ver buiten de RAAK-regio's liggen.

Als naar de stedelijkheid van de vestigingsplaatsen van de scholen wordt gekeken, valt op dat in totaal acht scholen in een (zeer) sterk stedelijk gebied liggen. Dat betekent dat zij zijn gevestigd in plaatsen met een gemiddelde adressendichtheid van 1500-2500 of meer per km². Slechts één school is afkomstig uit een niet-stedelijk gebied (adressendichtheid < 500/km²). De helft van de (afdelingen van de) scholen kan worden getypeerd als middelgroot (tussen 500 en 1000 leerlingen). De steekproef bevat twee kleine (< 500 leerlingen) en vijf grote scholen (> 1000 leerlingen).

3.2.2 Respons en non-respons

De veertien scholen maken deel uit van het aantal van 54 scholen die door de onderzoekers zijn benaderd. Dat betekent een respons van ongeveer 25%.

Meer dan de helft van de niet-deelnemende scholen (24 van de 40) komt uit de provincies Noord- en Zuid-Holland en Utrecht. Ook de provincie Limburg laat met zeven scholen een opvallend hoge non-respons zien. In Noord-Holland, Utrecht, en Groningen – de drie provincies die uiteindelijk niet zijn vertegenwoordigd in de steekproef – was geen van de benaderde scholen (resp. 10, 3 en 2) bereid om medewerking te verlenen. Binnen de non-responsgroep is de verhouding tussen de onderscheiden schoolidentiteiten ongeveer gelijk aan de verdeling hiervan binnen de steekproef. Naar verhouding telt de groep van niet-deelnemers bijna vijf keer zo veel scholen die uit matig stedelijke gebieden komen (d.w.z. met een adressendichtheid van 1000-1500/km²). Scholen uit een weinig stedelijk gebied (adressendichtheid: 500-1000/km²) komen ongeveer half zo vaak voor. Tot slot blijkt de afdelingsgrootte uit de niet-deelnemende groep relatief vaak als klein te typeren; onder deze scholen bevinden zich verhoudingsgewijs drie keer zo veel scholen met een leerlingaantal van 500 of minder.

Het argument om niet deel te nemen aan het onderzoek was voor veel scholen dat zij overstelpt worden met verzoeken. Verschillende scholen participeerden reeds in andere onderzoeken op het gebied van veiligheid (zie § 2.3). Andere scholen zagen zeker het belang van dit onderzoek in, maar achtten zich niet in staat deel te nemen aan het onderzoek door tijd- en energiegebrek. Ook waren er scholen die vanwege bijzondere omstandigheden (bijv. verhuizing naar een nieuwe locatie, of het starten van een nieuw onderwijsconcept) zeiden niet deel te kunnen nemen. Niet één keer is vernomen dat men afzag van deelname vanwege de neteligheid van het onderwerp.

3.3 De jongeren

3.3.1 Kenmerken van de jongeren

De steekproef bestaat uit 968 meisjes (52,5%; N=1.845) en 872 jongens (47,3%). De jongste deelnemende leerling is 11 jaar, de oudste 18; de gemiddelde leeftijd van de jongeren is 14,0 jaar (sd=1,34).

De jongeren komen uit de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs: 458 leerlingen zitten in de eerste klas (24,8%), 563 in de tweede (30,5%), 390 in de derde (21,1%) en 431 leerlingen zitten in de vierde klas (23,4%). Tabel 3.2 laat zien hoe de jongeren zijn verdeeld over de onderscheiden schooltypen. Als (de relatief kleine aantallen van) de gemengde VMBO/HAVO- en MAVO/HAVO/WO-brugklassen buiten beschouwing worden gelaten, is de verhouding tussen leerlingen van het VMBO, respectievelijk het HAVO/WO 46,8% om 50,5%. Daarmee is de

nagestreefde oververtegenwoordiging van scholieren uit het HAVO en VWO gerealiseerd (zie § 2.3).²⁶

Tabel 3.2 Verdeling van de jongeren over schooltypen

Schooltype	Aantal	Percentage
VMBO-praktijk	313	17,0%
VMBO-theorie	549	29,8%
HAVO	364	19,7%
VWO/Gymnasium	357	19,3%
Gemengde brugklassen ^a	257	13,9%
VMBO/HAVO-brugklas	40	2,2%
MAVO/HAVO/VWO-brugklas	5	0,3%
HAVO/VWO-brugklas	212	1,5%
Onbekend	5	0,3%
Totaal	1.845	100,0%

^a Zowel eerste als tweede klas.

Meer dan negen op de tien jongeren (92,6%) is in Nederland geboren. Door de jongeren die in het buitenland zijn geboren (6,5%) zijn bij elkaar veertig verschillende landen genoemd, waarvan Afghanistan, België, Irak en Turkije de meest voorkomende zijn. De jongeren is ook gevraagd tot welke etnisch-culturele groep zij zichzelf zouden rekenen. Vanzelfsprekend vormen de 'Nederlanders' de dominerende meerderheid (88,1%). Opvallend is dat onder de in ons land veel voorkomende culturele minderheden, zich relatief weinig vertegenwoordigers bevinden in de steekproef. Zo'n 1,5% rekent zich tot de Turkse gemeenschap, eveneens 1,5% tot de Surinaamse, 1,3% tot de Marokkaanse en 0,7% tot de Antilliaanse gemeenschap.

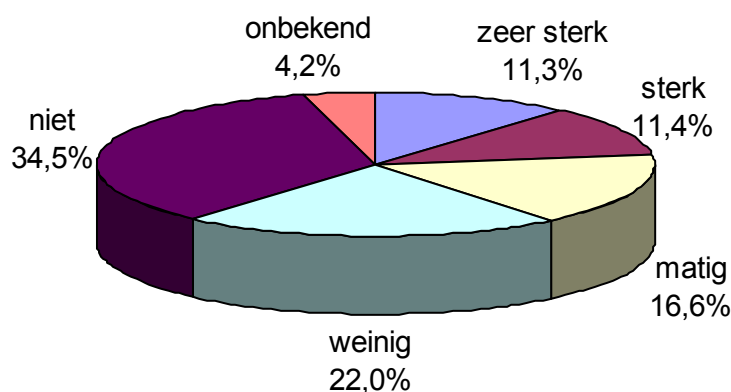
Worden deze kenmerken vergeleken met het onderzoek van het Trimbos Instituut onder Nederlandse scholieren (Ter Bogt, Van Dorsselaar & Vollebergh, 2005), dan zijn in het huidige onderzoek de jongens iets ondervertegenwoordigd. De leeftjidsverdeling komt ook niet geheel overeen. In vergelijking met de HBSC-studie bevat *Scholieren Over Mishandeling* minder jongeren uit de leeftijdscategorie van twaalfjarigen, maar weer meer jongeren van zestien jaar. Het meest opvallende verschil is de oververtegenwoordiging van autochtone Nederlanders in dit onderzoek. Het scholierenonderzoek van het Trimbos Instituut heeft meer jongeren uit etnisch-culturele minderheden kunnen betrekken. Bijlage 3 geeft de details van de vergelijking weer.

3.3.2 Kenmerken van de woon- en gezinssituatie

Ook van de jongeren zelf is de mate van stedelijkheid van hun woonsituatie nagegaan (op basis van de cijfers van de postcode). Figuur 3.1 geeft de verdeling van jongeren over de onderscheiden categorieën. Ruim een derde van de jongeren uit de steekproef woont in een niet-stedelijk gebied (adressendichtheid < 500/km²).

²⁶ Ter vergelijking, het gebruikte CFI-bestand van Nederlandse VO-scholen telt 732.152 leerlingen die op een VMBO- of een HAVO/VWO-school zitten. Hiervan bezoekt 43% een school voor HAVO of VWO. In dit percentage zijn ook leerlingen uit de klassen 5 en 6 inbegrepen. In werkelijkheid is de minderheid van HAVO/VWO-leerlingen in de eerste vier leerjaren dus nog groter.

De woonsituatie van bijna een kwart is te typeren als (zeer) sterk stedelijk (adressendichtheid van $> 1500/\text{km}^2$). Hoewel de scholen zelf relatief vaak in sterk verstedelijkt gebied liggen (zie § 3.2.1), blijkt dat veel minder op te gaan voor de woonplaatsen van de betrokken jongeren.

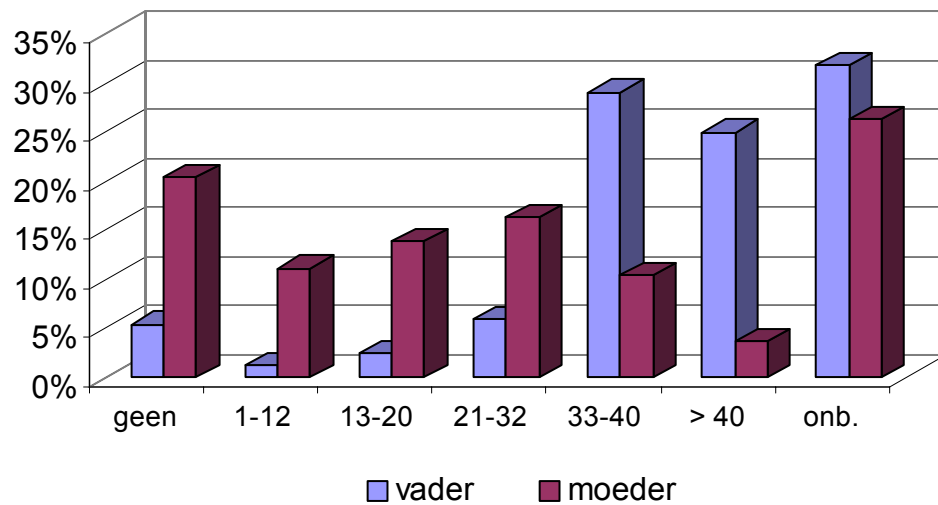

Figuur 3.1 Stedelijkheid van de woonsituatie van de jongeren (N=1.845), vastgesteld op grond van de publicatie *Gebieden in Nederland 2005* (CBS, 2006).

Iets meer dan acht op de tien jongeren (80,2%; N=1.845) blijkt in één gezin met twee ouders te wonen (waaronder ook: stiefouders). Bijna één op de tien (9,5%) woont bij de moeder of de vader. Op degenen na die deze vraag niet hebben beantwoord (0,8%), wonen de resterende jongeren in andere samenlevingsvormen; op 5,5% is de situatie van co-ouderschap van toepassing en 2,6% woont in bij familie. Nog geen één procent van de jongeren woont bij adoptief ouders, in een pleeggezin of in een tehuis.

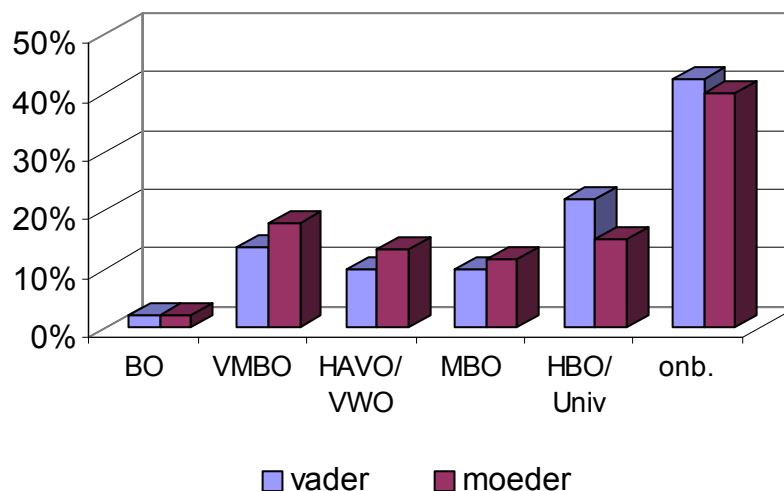
Ruim veertig procent van de jongeren (41,2%) heeft één broer of zus en iets meer dan dertig procent (30,8%) heeft twee broers en of zussen. Iets meer dan één op de vijf jongeren (20,5%) komt uit een groot gezin, dat wil zeggen een gezin met vier of meer kinderen (inclusief de jongere die aan het onderzoek heeft deelgenomen). Van alle jongeren uit de steekproef is 7,4% enig kind.

Figuur 3.2 bevat gegevens over het werk dat ouders hebben, uitgedrukt in het aantal uur per week dat zij – volgens de jongeren – een betaalde baan hebben. Relatief veel jongeren weten niet of hun ouders een betaalde baan hebben of kunnen niet zeggen hoe groot die baan is. Tenslotte zijn, in de ogen van de jongeren althans, veel vaders vier dagen of meer bezet zijn door hun werk.

Figuur 3.2 Het werk van de ouders, uitgedrukt in aantal betaalde uren per week (N=1.845)

Naar verhouding van zeer veel jongeren is niet bekend wat het opleidingsniveau van hun ouders is. Rond de veertig procent heeft de betreffende vraag niet beantwoord of zegt, desgevraagd, het antwoord niet te kunnen geven (zie fig. 3.3). Voor zover wel bekend worden de opleidingsniveaus HBO/Universitair (bij de vaders) en VMBO (de moeders) relatief vaak genoemd.

Figuur 3.3 Hoogst voltooide opleiding van de ouders, naar opleidingstype of daarmee vergelijkbaar niveau (N=1.845)

Tot slot is de jongeren gevraagd hoe welvarend het gezin waartoe zij behoren naar hun mening is. De uitersten van de vijfpuntsschaal die daartoe is gebruikt, zijn 'heel rijk' en 'helemaal niet rijk' (zie Ter Bogt, van Dorsselaer & Vollebergh, 2003). Ruim de helft van de jongeren ervaart zijn gezin als gemiddeld welvarend (56,4%). Ongeveer de helft daarvan beschouwt het gezin waartoe zij behoren als 'best rijk' (27,6%) en 'heel rijk' acht een fractie daarvan op zijn of haar gezinssituatie van toepassing (2,7%). Iets meer dan tien procent meent in hieraan tegenovergestelde omstandigheden te leven; 9,8% vindt het gezin 'niet rijk' en 2,8% acht 'helemaal niet

rijk' van toepassing. Slechts 0,7% van de jongeren heeft deze vraag niet ingevuld, of geeft aan het antwoord niet te weten.

Ook met betrekking tot de woon- en gezinssituatie van de jongeren is een vergelijking gemaakt met het HBSC-onderzoek uit 2005 van het Trimbos Instituut. Hieruit blijkt dat de jongeren uit *Scholieren Over Mishandeling* minder vaak in een sterk stedelijke woonomgeving leven en vaker in een weinig of niet stedelijke omgeving. Wat betreft de gezinssamenstelling kent *Scholieren Over Mishandeling*, ten opzichte van het HBSC-onderzoek een ondervertegenwoordiging van één-oudergezinnen met de moeder aan het hoofd. Aan de andere kant wordt de huidige steekproef gekenmerkt door een oververtegenwoordiging van ouders (één of beide) met betaald werk. Wat betreft de 'ervaren gezinswelvaart' zijn geen aantoonbare verschillen tussen beide onderzoeksgroepen gevonden. Bijlage 3 geeft ook van deze kenmerken nadere bijzonderheden.

3.3.3 Respons en non-respons

De geselecteerde klassen van de scholen die aan het onderzoek medewerking hebben verleend, bevatten in totaal 2.111 leerlingen. Er is een brief verstuurd aan de ouders van deze leerlingen met verzoek om deelname van hun kinderen aan het onderzoek. Er zijn totaal 51 reacties (d.i. 2,4%) ontvangen waarin ouders kenbaar maakten hun kind geen toestemming te geven voor deelname aan het onderzoek. De betreffende leerlingen zijn verdeeld over alle veertien scholen; het aantal 'weigeraars' varieert van 1 tot 9 per school. Naast deze categorie is er een groep jongeren die tijdens de klassikale afname van de vragenlijst absent was en daardoor niet aan het onderzoek heeft kunnen deelnemen. De absentengroep is met 202 leerlingen (9,6%) aanzienlijk groter dan de groep weigeraars. Absentie komt ook op alle scholen voor en de mate waarin jongeren tijdens het onderzoek niet aanwezig waren varieert van 3 tot 39. De redenen voor de afwezigheid van leerlingen blijken divers: ziekte, spijbelen of zogenoemde clusteruren, waarbij (voornamelijk in de bovenbouw) niet iedereen in dezelfde klas aanwezig was.

Opvallend is dat weigeraars en absenten naar verhouding vaker het VMBO blijken te bezoeken. De scholen waar weigeraars en absenten samen het meest voorkomen, blijken wat vaker in een (zeer) sterk verstedelijkt gebied te liggen. Dat absentieïsme in de vorm van spijbelen vooral in verstedelijkte gebieden voorkomt, is ook in ander onderzoek gevonden (Van der Vegt, Den Blanken & Hoogeveen, 2005).

In hoofdstuk 2 is beschreven dat zogenaamde dummygroepen zijn geformeerd om te voorkomen dat weigeraars zouden opvallen in de klas (zie § 2.4.1). Behalve de (51) leerlingen die niet mogen deelnemen, bestaat de dummygroep uit een aantal willekeurig aangewezen leerlingen (wier ouders geen bezwaar tegen onderzoeksdeelname hadden aangetekend). In totaal zijn 13 leerlingen op deze manier toegewezen aan de dummygroep.

Al met al hebben 1.845 leerlingen de VVNG ingevuld, wat neerkomt op een respons van 87,4%.

3.4 Indicaties van de validiteit van de bevindingen

Met behulp van de VVNG is een groot aantal gegevens verzameld bij een eveneens groot aantal jongeren. Cruciaal is de vraag of dit een getrouwe afspiegeling is van de werkelijkheid: Kunnen de onderzoeksresultaten aanspraak maken op een algemene

geldigheid? Mag het hieruit rijzende beeld worden opgevat als een adequate en nauwkeurige schatting van de omvang van kindermishandeling in Nederland? Om dit te beantwoorden is de dataset op een aantal aspecten nader geanalyseerd. De eerste twee aspecten, die hieronder worden genoemd, betreffen de interne validiteit van het onderzoek, de drie andere aspecten gaan over de representativiteit van de onderzoeksgroep voor leerlingen van het voortgezet onderwijs (d.w.z. de eerste vier klassen) in ons land (externe validiteit).

- De aard en omvang van ontbrekende gegevens (*missing values*): worden bepaalde (combinaties van) vragen opvallend vaak niet beantwoord? Indien dit bij bepaalde (typen) vragen veelvuldig voorkomt, wordt het onzeker dat de wel verkregen informatie een accuraat beschrijving geeft. Bij de vragen die over het centraal staande onderwerp 'kindermishandeling' gaan wordt ook nagegaan welke jongeren deze vragen al dan niet opzettelijk niet-beantwoorden.
- De neiging tot het geven van sociaal wenselijke antwoorden, waardoor een vertekening kan optreden van de situatie en omstandigheden die voor de desbetreffende jongeren geldt.
- De overeenkomst met landelijke gegevens over ervaren 'onveiligheid en narigheid' (victimisatie in bredere zin) door jongeren. Hiervoor zal een vergelijking worden getrokken met de bevindingen uit het Nationaal Scholieren Onderzoek/NSO van het SCP (2001). De verwachting is dat de jongeren die de VVNG hebben ingevuld in vergelijkbare mate zullen rapporteren over 'onveiligheid en narigheid' als de jongeren die in het NSO hebben geparticipeerd. Mocht onverhoopt sprake zijn van opvallende onder- of overrapportage, dan komt de validiteit van het huidige onderzoek daarmee mogelijk onder druk te staan.
- De representativiteit van de deelnemende scholen, ofwel de vraag of de veertien scholen voor VMBO en HAVO/VWO een goede afspiegeling vormen van de scholen die deze typen van voortgezet onderwijs in ons land aanbieden.
- De representativiteit van de deelnemende jongeren: Zijn de jongeren die de VVNG uiteindelijk hebben ingevuld representatief voor Nederlandse leerlingen (uit de eerste vier klassen) die VMBO- HAVO- of VWO-onderwijs volgen.

'Missing values'

De vragen die gaan over de biografische en sociaal-demografische kenmerken van de jongeren (zoals etnisch-culturele achtergrond en woon- en gezinssituatie) zijn over het algemeen goed ingevuld. Dat wil zeggen dat het percentage ontbrekende antwoorden beneden de één procent ligt. Vragen die vaker niet zijn beantwoord hebben betrekking op de stedelijkheid van de woonsituatie (de viercijferige postcode die hier werd gevraagd is door 4,2% niet ingevuld), het aantal uren dat de ouders een betaalde baan hebben (3,2% in het geval van de vaders, 2,0% bij de moeders) en de hoogst genoten opleiding van de ouders (3,5% bij de vaders, 1,8% bij de moeders).

Ook de vragen over kindermishandeling en de vragen over de 'bredere categorie vervelende en nare gebeurtenissen' zijn over het geheel genomen goed ingevuld. Het aantal vragen dat al dan niet opzettelijk niet is beantwoord, is over het geheel genomen nagenoeg nihil. Van alle leerlingen heeft 8,5% twee of meer vragen open gelaten. Hieronder bevindt zich één jongere die alle (98) vragen onbeantwoord heeft gelaten (en op deze manier feitelijk niet heeft deelgenomen aan het onderzoek).

Sociale wenselijkheid

In de VVNG zijn dertien vragen opgenomen die de mate van sociaal wenselijk gedrag beogen te meten. Het theoretische bereik van deze socialewenselijkheids-schaal loopt van 13 tot en met 52; hoe hoger de score van een jongere, hoe groter hij/zij blijkt geeft van de neiging om sociaal onwenselijk gedrag te ontkennen.

In de steekproef varieert de score van 19 tot en met 51. Iets meer dan 25 procent van de jongeren heeft een score van 39 of hoger. Dit betekent dat deze groep het vaak (helemaal) eens is met stellingen die een sociaal wenselijke positie reflecteren. De gemiddelde score in de onderzoeksgroep ligt op 35,4 (sd=4,95); de mediaan is 35,0. De bevindingen komen redelijk overeen met gegevens hierover uit het eerder genoemde IDVS-onderzoek in ons land (zie § 1.3.3), waarbij de gemiddelde score op deze schaal 34,6 bedroeg.

Vergelijking met landelijke gegevens over ervaren 'onveiligheid en narigheid'

Anders dan verwacht blijken de jongeren uit *Scholieren Over Mishandeling* gemiddeld minder 'onveiligheid en narigheid' te ervaren dan de jongeren uit het Nationaal Scholieren Onderzoek (NSO) van 2001. De jongeren uit het NSO-onderzoek melden gemiddeld meer dan drie keer zoveel gebeurtenissen dan de leerlingen die aan *Scholieren Over Mishandeling* hebben meegedaan (zie bijlage 4 voor details). Dit zou op onderrapportage kunnen duiden.

Representativiteit van de deelnemende scholen

De oorspronkelijke steekproef van 54 scholen is a-select getrokken. Hoewel niet nader onderzocht, wordt op toevalsgronden verwacht dat deze groep een adequate weerspiegeling is van Nederlandse scholen voor VMBO en HAVO/VWO. Nagegaan is of er verschillen bestaan tussen de groep van (14) participerende en (40) niet-participerende scholen (zie § 3.2.2). Hieruit blijkt dat scholen uit de Randstad in het onderzoek enigszins ondervertegenwoordigd zijn. Dit betekent niet dat de meer rurale regio's domineren. Naar verhouding liggen veel van de deelnemende scholen in (zeer) sterk verstedelijkte gebieden.

Representativiteit van de deelnemende jongeren

Om de representativiteit van de steekproef jongeren van *Scholieren Over Mishandeling* vast te stellen, is een vergelijking gemaakt met het HBSC-onderzoek uit 2005 van het Trimbos Instituut. Verondersteld wordt dat dit grootschalig opgezette onderzoek een getrouwe afspiegeling geeft van de populatie Nederlandse scholieren van het voortgezet onderwijs. Samengevat leert de vergelijking dat er aantoonbare verschillen zijn tussen beide onderzoeksgroepen; de groep jongeren die aan het onderzoek naar de omvang van kindermishandeling heeft deelgenomen wijkt op een aantal punten van de HBSC-groep af. Het is niet helemaal te overzien wat de consequenties hiervan zijn voor de representativiteit. Wel duidelijk is dat de representativiteit van de huidige steekproef te kort schiet waar het gaat om de etnisch-culturele achtergrond van de jongeren; minderheidsgroepen zijn nauwelijks in de steekproef vertegenwoordigd. Ook is duidelijk dat HAVO- en VWO-scholieren oververtegenwoordigd zijn in de steekproef (dit tengevolge van de bewuste *oversampling* van deze categorie jongeren; zie § 2.3). Kortom, de steekproef van *Scholieren Over Mishandeling* is iets 'witter' en hoger opgeleid dan de groep jongeren die in het HBSC-onderzoek hebben geparticipeerd.

Of de jongeren die niet aan het onderzoek hebben deelgenomen als groep erg afwijken van de leerlingen die de VVNG wel hebben ingevuld, is niet eenvoudig te

vast te stellen. Bij de eerstgenoemde groep zijn doelbewust geen biografische en sociaaldemografische gegevens verzameld. Wel kan op schoolniveau een vergelijking tussen de kenmerken van deze groepen worden gemaakt (zie § 3.3.3). Het belangrijkste verschil is dat de participanten iets vaker het HAVO/VWO bezoeken. Let wel, de groep niet-deelnemers is naar verhouding klein (iets meer dan tien procent), zodat de representativiteit in dit opzicht niet erg onder druk staat.

Conclusie

Het geheel overziend wordt geconcludeerd dat de interne validiteit van het onderzoek goed gewaarborgd lijkt. Eventuele vertekeningen als gevolg van ontbrekende data (*missing values*) en een collectieve neiging tot het geven van sociaal wenselijke antwoorden kunnen worden uitgesloten. De externe validiteit staat wel onder enige druk. Ten eerste zijn er aanwijzingen dat de jongeren die aan dit onderzoek hebben deelgenomen geneigd zijn tot onderrapportage als het gaat om ervaren 'onveiligheid en narigheid'. Het is niet uit te sluiten dat zij over het centrale thema van dit onderzoek – kindermishandeling – evenzeer onderrapporteren. Ten tweede kunnen de resultaten moeilijk worden gegeneraliseerd naar jongeren die tot etnisch-culturele minderheidsgroepen kunnen worden gerekend. Zij blijken sterk ondervertegenwoordigd in de steekproef van *Scholieren Over Mishandeling*. Ten derde volgen relatief veel jongeren uit dit onderzoek een hogere opleiding (HAVO/VWO); VMBO'ers zijn ondervertegenwoordigd. Deze laatste twee punten geven extra aanleiding voor de veronderstelling dat rekening moet worden gehouden met onderrapportage.

4 Prevalentie van kindermishandeling

4.1 Inleiding

De prevalentie van kindermishandeling staat in dit hoofdstuk centraal. In het huidige verband geven prevalentiecijfers inzicht in het aantal jongeren (uit de eerste vier klassen van het VMBO, het HAVO en het VWO) dat aangeeft als kind *ooit* mishandeld te zijn geweest.

In de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG) worden de volgende categorieën van kindermishandeling onderscheiden: Verwaarlozing, Psychologische agressie van ouders, Fysiek geweld binnenshuis, Seksueel misbruik en Meegemaakte conflicten tussen ouders (fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen). Paragraaf 4.2 begint met een algemene weergave van de prevalentiegegevens, die zijn gebaseerd op de zelfrapportage van jongeren. De prevalentiecijfers worden weergegeven in aantallen per 1000 jongeren. Hiermee wordt aangesloten bij hetgeen gebruikelijk is in epidemiologisch onderzoek (zie bijv. Sedlack & Broadhurst, 1996; Strauss e.a., 1998).

In paragraaf 4.3 worden de genoemde categorieën van kindermishandeling successievelijk en meer in detail behandeld. Bij een aantal categorieën wordt ook aandacht besteed aan gebeurtenissen en ervaringen die op zichzelf niet voldoen aan de gehanteerde definitie van kindermishandeling, maar die tot de categorie 'vervelende en nare gebeurtenissen' kunnen worden gerekend. Zij behoren tot het conceptuele 'grijze gebied' dat grenst aan de ernstige feiten van kindermishandeling. In dit gebied kunnen de gebeurtenissen consequenties hebben voor het gevoel van veiligheid van kinderen en jongeren, maar zijn niet van dien aard dat van kindermishandeling gesproken kan worden. Bijvoorbeeld, binnen de categorie Psychologische agressie van ouders worden items als 'Ouders hebben geschreeuwd, gegild of gekrijsd' en 'Ouders hebben hun kind stom of lui of zoiets genoemd' niet opgevat als vormen van kindermishandeling. Daarvoor is de *impact* van deze gebeurtenissen op zichzelf niet ernstig genoeg. Niettemin zouden dit soort gebeurtenissen onder bepaalde voorwaarden (bijv. bij excessieve blootstelling of in combinatie met andere factoren) de veiligheid van kinderen en jongeren (verder) kunnen bedreigen. Bij een ander item uit dezelfde categorie, 'Ouders hebben bedreigd te slaan (maar dat niet gedaan)', wordt wel een grens overschreden, omdat het risico op mishandeling hier manifest is.

Tot slot wordt verslag gedaan van de analyses die zijn uitgevoerd om de onderlinge relaties tussen verschillende vormen van kindermishandeling te onderzoeken (§ 4.4).

4.2 Jongeren over kindermishandeling: prevalentiegegevens

In tabel 4.1 is weergegeven hoeveel jongeren (per 1000) hebben gemeld *ooit* (één of meer) ervaringen of gebeurtenissen te hebben meegemaakt die als vorm van kindermishandeling worden beschouwd. In de tabel zijn de prevalentiegegevens van de onderscheiden categorieën weergegeven in aflopende frequentie. De meest voorkomende categorie van kindermishandeling bestaat uit *Psychologische agressie van ouders*. Het gaat hier om de dreiging van ouders om fysiek geweld te zullen

gebruiken. Ongeveer eenvijfde van de jongeren zegt hiermee ervaringen te hebben. Het minst rapporteren de jongeren over vormen van (ernstige) fysieke en emotionele *Verwaarlozing* door hun ouders/verzorgers. Ongeveer vijf procent van de jongeren zegt zulke ervaringen tot dusver te hebben gehad. Tussen (ongeveer) twaalf en vijftien procent van de jongeren zegt thuis ooit één of meer vormen van *Fysiek geweld* te hebben meegemaakt. Het gaat hierbij zowel geweld dat ouders tegen de jongeren hebben gebruikt als om vormen van fysiek geweld bij conflicten tussen de ouders, waarvan de jongeren getuige zijn geweest. Tot slot geeft bijna acht procent aan ooit een vorm van *Seksueel misbruik* te hebben ervaren. De meeste seksuele handelingen of activiteiten hebben plaats gevonden met/door personen buiten de gezins- of familiesfeer; zeven procent van de jongeren maakt hier melding van. Ruim twee procent van de jongeren zegt ooit betrokken te zijn geweest bij seksuele activiteiten met gezins- of familieleden (minderjarigen en volwassenen).

Tabel 4.1 Prevalentie van kindermishandeling per categorie (aantal per duizend jongeren)

Categorie	Prevalentie (per 1000)
Psychologische agressie van ouders	221
Fysiek geweld binnenshuis	157
Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen	117
Seksueel misbruik	79
<i>Buiten eigen gezin/familie</i>	70
<i>Binnen eigen gezin/familie</i>	23
Verwaarlozing	52
Totaal over alle categorieën	373

Uit tabel 4.1 blijkt eveneens dat ruim eenderde van de jongeren (373 op de 1000) te kennen geeft *ooit* een gebeurtenis te hebben meegemaakt die als vorm van kindermishandeling kan worden beschouwd. Van deze 373 jongeren is nagegaan hoe zij zijn verdeeld over de onderscheiden categorieën van kindermishandeling, inclusief alle mogelijke combinaties van categorieën. Deze resultaten zijn opgenomen in tabel 4.2. De vet gedrukte aantallen geven aan hoeveel jongeren (per 1000) ooit gebeurtenissen hebben meegemaakt die uitsluitend tot één van de onderscheiden categorieën worden gerekend. Zo blijken 93 jongeren (op de 1000) uitsluitend ervaringen te hebben gehad met *Psychologische agressie van ouders*. In aanvulling op het genoemde aantal van 29 jongeren (per 1000) alléén Seksueel misbruik heeft ervaren, wordt gemeld dat voor het merendeel hiervan (25 jongeren) geldt dat het misbruik buiten het gezins- of familieverband plaats heeft gevonden. Bij twee (op de 1000) is het Seksueel misbruik gepleegd door personen uit de kring van het gezin of de familie. Voor de overige twee betreft het een combinatie van misbruik binnen en buiten de gezins- en familiesfeer.

Tabel 4.2 Verdeling van jongeren over één of meer van de onderscheiden categorieën van kindermishandeling (prevalentie; aantal per duizend jongeren)^a

		PA+FG	PA+SM	PA+CO	FG+SM	FG+CO	SM+CO
VW Verwaarlozing	18	7	0	1	1	2	0
PA Psychol. agressie ouders	4	93			6	25	4
FG Fysiek geweld binnenshuis	4	37	36				4
SM Seksueel misbruik	0	12	7	29			
CO Meegem. conflicten ouders	3	16	12	2	31		
		VW	PA	FG	SM	CO	

^a Toelichting:

- de diagonaal bevat de aantallen jongeren met ervaringen, die exclusief tot één van de onderscheiden categorieën van kindermishandeling behoren;
- onder de diagonaal zijn de aantallen jongeren opgenomen met ervaringen binnen twee categorieën van kindermishandeling;
- boven de diagonaal zijn de aantallen jongeren opgenomen met ervaringen binnen drie categorieën van kindermishandeling.

De combinatie van 4 of 5 factoren is niet in de tabel opgenomen. Op in totaal 17 jongeren (per 1000) blijkt dit van toepassing te zijn.

De getallen die in tabel 4.2 onder de diagonaal staan, geven aan hoeveel jongeren (per 1000) ooit een combinatie van twee categorieën van kindermishandeling hebben ervaren. De combinatie van *Psychologische agressie van ouders* en *Fysiek geweld binnenshuis* blijkt relatief vaak voor te komen. In totaal 37 op de duizend jongeren hebben hiervan melding gemaakt. De overige combinaties komen verhoudingsgewijs veel minder voor.

De boven de diagonaal weergegeven aantallen laten zien hoeveel jongeren (per 1000) ervaringen hebben die binnen drie categorieën van kindermishandeling zijn te plaatsen. Dit komt over het algemeen niet vaak voor, met uitzondering van de combinatie *Psychologische agressie van ouders* en *Fysiek geweld binnenshuis* en *Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen*. In totaal hebben 25 jongeren aangegeven ooit gebeurtenissen binnen deze drie categorieën te hebben meegemaakt.

In totaal 17 jongeren (per 1000) blijken gebeurtenissen uit vier of vijf categorieën van kindermishandeling te hebben gerapporteerd. (Dit aantal is overigens niet in de tabel opgenomen.)

Tot slot – en vooruitlopend op hoofdstuk 6, waaruit blijkt dat de variabele Geslacht een belangrijke risicofactor is – zijn de prevalentiegegevens die in tabel 4.1 voor alle jongeren zijn gepresenteerd, uitgesplitst voor jongens en meisjes. Tabel 4.3 laat zien dat meisjes in hun leven tot dusver meer kindermishandeling hebben meegemaakt dan jongens. Vooral bij *Seksueel misbruik* zijn de prevalentiecijfers sterk verschillend. Meisjes rapporteren drie tot vier keer zoveel misbruik te hebben ondervonden. *Verwaarlozing* is een uitzondering. Met betrekking tot deze vorm van kindermishandeling blijken meer jongens dan meisjes ervaring te hebben.

Tabel 4.3 Prevalentie van kindermishandeling per categorie, uitgesplitst naar geslacht (aantal per duizend jongeren)

Categorie	Prevalentie (per 1000)	
	jongens	meisjes
Psychologische agressie van ouders	194	247
Fysiek geweld binnenshuis	147	166
Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen	97	134
Seksueel misbruik	33	120
<i>Buiten eigen gezin/familie</i>	28	107
<i>Binnen eigen gezin/familie</i>	10	33
Verwaarlozing	60	44

4.3 De prevalentiegegevens in detail

4.3.1 Vormen van verwaarlozing

De VVNG bevat acht vragen over vormen van fysieke en emotionele verwaarlozing door de ouders/verzorgers van de jongeren. In tabel 4.4 zijn deze items opgenomen en is te zien hoeveel jongeren (per 1000) rapporteren hiermee ervaring(en) te hebben. De prevalentiegegevens van de onderscheiden vormen zijn weergegeven in aflopende frequentie. Zo'n zes tot acht procent van de jongeren vindt dat hun ouders zich vroeger onverschillig en/of niet betrokken toonden. Zij boden geen ondersteuning bij problemen van hun kind en lieten hen min of meer aan hun eigen lot over. Vormen van fysieke verwaarlozing (zie de items over de persoonlijke hygiëne en verschaffing van kleding) komen minder voor; de prevalentie ligt hier tussen de circa twintig en veertig op de duizend jongeren.

Tabel 4.4 Prevalentie van vormen van 'Verwaarlozing' (aantal per duizend jongeren)

Ervaring of gebeurtenis	Prevalentie (per 1000)
Geen hulp bij huiswerk door ouders	211
Niet bij prestaties gestimuleerd door ouders	80
Ouders onverschillig bij problemen op school	61
Niet door ouders gerust gesteld bij verdriet e.d. (als kind)	60
Geen hulp van ouders bij problemen	56
Ouders zorgden niet voor persoonlijke hygiëne (als kind)	42
Ouders zorgden niet voor reguliere schoolgang	29
Ouders zorgden niet voor genoeg kleding om warm te blijven	19

Straus e.a. (1998) stellen dat sprake is van ernstige verwaarlozing als men drie of meer van de genoemde ervaringen heeft, die in de tabel zijn genoemd. In *Scholieren Over Mishandeling* blijkt dat te gelden voor 52 per 1000 jongeren. Dit getal is opgenomen in het overzicht van prevalentiecijfers in paragraaf 4.2.

4.3.2 Vormen van psychologische agressie van ouders

Vier vragen uit de vragenlijst gaan over vormen van psychologische agressie, die door de ouders worden uitgeoefend. Vergelijkbaar gedrag dat door broers en zussen wordt vertoond, valt hier buiten beschouwing. Tabel 4.5 geeft de resultaten weer. Drie items betreffen potentiële veiligheidsbedreigende gebeurtenissen, één item gaat

over een ernstige vorm van psychologische agressie. Dit item, dat in de tabel vet gecursiveerd is gedrukt, wordt als een vorm van kindermishandeling beschouwd. Ongeveer één op de vijf jongeren zegt zich te kunnen herinneren ooit wel eens door hun ouders te zijn bedreigd met fysiek geweld (maar in die gevallen is het dan bij een dreigement gebleven). De tabel laat verder zien dat iets meer dan de helft van de jongeren ervaringen heeft met schreeuwende en scheldende ouders.

Tabel 4.5 Prevalentie van vormen van ‘Psychologische agressie van ouders’ (aantal per duizend jongeren)^a

Ervaring of gebeurtenis	Prevalentie (per 1000)
Ouders hebben geschreeuwd, gegild of gekrijsd	537
Ouders hebben hun kind stom of lui of zoiets genoemd	519
Ouders hebben gevloekt of hun kind uitgescholden	334
<i>Ouders hebben bedreigd te slaan (maar dat niet gedaan)</i>	221

^a Vet gecursiveerde items worden beschouwd een vorm van kindermishandeling te zijn.

Voor 227 (per 1000) jongeren geldt dat zij ooit één vorm van psychologische agressie hebben ondervonden. Bijna dertig procent van de jongeren heeft ervaring met drie of vier vormen van psychologische agressie (291 op de 1000 jongeren). Let wel, het gaat hier niet om de frequentie van het aantal ervaringen, maar om de diversiteit van het soort ervaringen.

4.3.3 Vormen van fysiek geweld binnenshuis

In deze paragraaf wordt gerapporteerd over de mate waarin jongeren vormen van fysiek geweld hebben ervaren gedurende hun jeugd. Gewelddadigheden tussen broers en zussen zijn hier buiten beschouwing gelaten. Wat hier wordt gerapporteerd heeft betrekking op fysieke agressie of lichamelijk geweld van ouders tegen kinderen. In de VVNG gaan dertien vragen over dit soort geweld in de thuissituatie. Tabel 4.6 geeft een overzicht van de diverse prevalentiecijfers. Straus e.a. (1998) onderscheiden ‘severe’ of ernstige en ‘minor’ of geringere vormen van geweld (‘assault’). Dit onderscheid valt samen met de grens die in *Scholieren Over Mishandeling* wordt getrokken tussen vormen van kindermishandeling aan de ene kant (8 vragenlijstitems; in de tabel in vet cursief) en vervelende, veiligheidsbedreigende gebeurtenissen aan de andere kant (5 items; standaard corps). Met andere woorden, op het continuüm van meer en minder ernstige gebeurtenissen wordt hier als het ware een streep getrokken tussen *minor* en *severe assault*. Op basis van de ernstige vormen van fysiek geweld is het prevalentiecijfer van ouderlijk geweld in de thuissituatie vastgesteld, dat in paragraaf 4.2 is gepresenteerd.

Uit tabel 4.6 blijkt duidelijk in de opeenvolgende prevalentiescores een ‘gat’ zit tussen de onderscheiden categorieën van fysiek geweld. De geringere vormen van fysiek geweld komen alle veel vaker voor dan de ernstige vormen. Eén op de vier à vijf jongeren blijkt ooit met een weliswaar vervelende, maar qua ernst geringere vorm te maken hebben gehad. Ernstig fysiek geweld komt naar verhouding minder voor. De prevalentie van de hieronder vallende vormen variëren van 4 tot 98 per duizend jongeren.

Tabel 4.6 Prevalentie van vormen van 'Fysiek geweld binnenshuis' (aantal per duizend jongeren)^a

Ervaring of gebeurtenis	Prevalentie (per 1000)
Ouder heeft jongere geknepen	256
Ouder heeft jongere op hand, arm of been geslagen	250
Jongere is door elkaar geschud door ouder	230
Ouder heeft jongere klap in gezicht, hoofd of op oren gegeven	208
Ouder heeft jongere met de blote hand een tik op kont gegeven	179
<i>Ouder heeft jongere met een vuist geslagen of (heel) hard geschopt</i>	98
<i>Ouder heeft jongere tegen de grond gegooid of is geslagen</i>	62
<i>Ouder heeft jongere op kont geslagen met riem of hard voorwerp</i>	51
<i>Ouder heeft jongere geslagen met riem of hard voorwerp</i>	32
<i>Ouder heeft jongere in elkaar geslagen/herhaaldelijk hard geslagen</i>	28
<i>Ouder heeft jongere bij de keel gegrepen en adem afgeknepen</i>	21
<i>Ouder heeft jongere met een mes of pistool bedreigd</i>	9
<i>Ouder heeft jongere expres verwond met heet of gloeiend voorwerp</i>	4

^a Vet gecursiveerde items worden beschouwd een vorm van kindermishandeling te zijn.

Over het geheel genomen (ernstige en geringere vormen van geweld tezamen) blijken 400 op de duizend jongeren ooit met één tot drie vormen van fysiek geweld binnenshuis te maken hebben gehad. Bij elkaar hebben 36 (op 1000) jongeren zeven tot dertien vormen van geweld van hun ouders te hebben ondervonden.

4.3.4 Vormen van seksueel misbruik

In de VVNG gaan acht vragen over vormen van seksueel misbruik. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen misbruik door personen buiten het eigen gezin of de familie en misbruik door gezins- of familieleden. Alle VVNG-items over seksueel misbruik worden beschouwd als ernstige feiten en derhalve als vorm van kindermishandeling. Alle items in tabel 4.7 zijn dan ook vet gecursiveerd en vormen de basis voor de berekening van de prevalentiecijfers van seksueel misbruik (zie § 4.2).

Bij de onderscheiden vormen van misbruik blijken naar verhouding iets vaker minderjarigen dan volwassenen te zijn betrokken geweest. Vormen van misbruik die zijn begaan door personen van buiten het eigen gezin of de eigen familie worden door 2 à 3 procent van de jongeren gerapporteerd. De prevalentie van de afzonderlijke vormen van seksueel misbruik in gezins- of familiesfeer ligt onder de één procent (8 à 9 per 1000 jongeren).

Van de 79 jongeren (op de 1000) die ooit het slachtoffer zijn geweest van seksueel misbruik (zie tabel 4.1), blijkt het voor iets meer dan de helft (42 op de 1000 jongeren) te gaan om één vorm van misbruik. Twintig jongeren (per 1000) melden tot nu toe bij twee vormen van misbruik betrokken te zijn geweest. In totaal 3 jongeren (per 1000) geven aan ervaringen te hebben met de helft of meer van de acht onderscheiden vormen van seksueel misbruik.

Tabel 4.7 Prevalentie van vormen van ‘Seksueel misbruik’, door personen buiten de gezins- en familiesfeer, resp. gezins- en familieleden (aantal per duizend jongeren)^a

Ervaring of gebeurtenis	Prevalentie (per 1000)
BUITEN EIGEN GEZIN/FAMILIE	
<i>Seksueel misbruik door minderjarige</i>	34
<i>Door minderjarige gedwongen geslachtsdelen aan te raken/naar te kijken, of te laten aanraken/te bekijken</i>	31
<i>Door volwassene gedwongen geslachtsdelen aan te raken/naar te kijken, of te laten aanraken/te bekijken</i>	24
<i>Seks gehad met volwassene</i>	19
BINNEN EIGEN GEZIN/FAMILIE	
<i>Door volwassene gedwongen geslachtsdelen aan te raken/naar te kijken, of te laten aanraken/te bekijken</i>	9
<i>Door minderjarige gedwongen geslachtsdelen aan te raken/naar te kijken, of te laten aanraken/te bekijken</i>	8
<i>Seks gehad met volwassene</i>	8
<i>Seksueel misbruik door minderjarigen</i>	8

^a Vet gecursiveerde items worden beschouwd een vorm van kindermishandeling te zijn.

4.3.5 Vormen van meegemaakte conflicten tussen ouders

Deze paragraaf gaat in op de mate waarin jongeren conflicten tussen hun ouders hebben meegemaakt. Conflicten worden hier onderscheiden naar fysieke en niet-fysieke vormen. Bij de fysieke vormen gaat het om daadwerkelijke lichamelijke confrontaties tussen ouders en of bedreigingen met wapens. De niet-fysieke conflicten bestaan uit vormen van verbaal geweld en intimidatie.

Gebeurtenissen en ervaringen uit laatstgenoemde categorie (zie tabel 4.8 voor concrete voorbeelden) worden beschouwd als potentieel veiligheidsbedreigend voor jongeren. Op het continuüm van meer en minder ernstige feiten voldoen de niet-fysieke conflicten tussen ouders niet aan het criterium dat aan kindermishandeling wordt verbonden. Daarvoor is de *impact* van deze gebeurtenissen en ervaringen op zichzelf genomen te klein. Aan de andere kant schuilt in deze feiten wel een veiligheidsrisico (bijv. bij excessieve blootstelling). Daarom worden de onderscheiden vormen van intimidatie gerekend tot het eerder genoemde conceptuele grijze gebied van kindermishandeling. Dat impliceert dat zij in paragraaf 4.2 niet zijn meegeteld bij de berekening van de prevalentiescore voor wat betreft ‘Meegemaakte conflicten tussen ouders’.

In de VVNG gaan zes items over ouderlijke conflicten in de vorm van intimidatie. Deze aspecten en hun prevalentie zijn weergegeven in tabel 4.8. De meest voorkomende gebeurtenissen betreffen de emotionele gevolgen van conflicten (de eerste drie genoemde vormen). Ongeveer een derde tot bijna de helft van de jongeren zegt wel eens zoiets te hebben meegemaakt. Minder jongeren (tussen ca. 8 en 32%) melden ooit ervan getuige te zijn geweest dat de ene ouder de ander heeft beledigd, vernederd of bedreigd met fysiek geweld.

Per duizend jongeren zijn er 212 voor wie geldt dat zij getuige zijn geweest van slechts één vorm van intimidatie tussen hun ouders. Iets minder jongeren (178 op de 1000) geven te kennen ooit vier of meer van de genoemde gebeurtenissen te hebben meegemaakt.

Tabel 4.8 Prevalentie van vormen van 'Meegemaakte conflicten tussen ouders': intimidatie (aantal per duizend jongeren)

Ervaring of gebeurtenis	Prevalentie (per 1000)
Huilende ouder (t.g.v. conflict)	498
Mokkende ouder / ouder heeft geweigerd met de ander te praten	334
Ouder is stampvoetend de kamer of het huis uitgelopen	324
Ouder heeft ander beledigd of tegen hem/haar gevloekt	319
Ouder heeft iets gedaan/gezegd om de ander te vernederen	171
Ouder heeft gedreigd de ander te slaan / iets naar hem/haar te gooien	79

Over fysieke confrontaties tussen ouders bevat de VVNG 9 vragen. Hiervan worden zeven beschouwd als vormen van kindermishandeling (zie de vet gecursiveerde items). Op deze vormen is de berekening van het prevalentiecijfer gebaseerd, dat in het overzicht van paragraaf 4.2 is vermeld. De overige twee gebeurtenissen of ervaringen worden gerekend tot de categorie van vervelende, veiligheidsbedreigende gebeurtenissen. Alle items zijn opgenomen in tabel 4.9, evenals de diverse prevalentiecijfers.

Tabel 4.9 Prevalentie van vormen van 'Meegemaakte conflicten tussen ouders': fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen (aantal per duizend jongeren)^a

Ervaring of gebeurtenis	Prevalentie (per 1000)
Ouder heeft met iets gegooid, ergens tegenaan geslagen/geschopt	152
Ouder heeft de ander (hard) weggeduwd / de ander beet gegrepen	81
Ouder heeft iets naar de ander gegooid	71
Ouder heeft de ander geslagen	68
Ouder heeft de ander geschopt, gebeten of gestompt	35
Ouder heeft ander met een voorwerp geslagen / heeft dat geprobeerd	31
Ouder heeft de ander in elkaar geslagen	19
Ouder heeft de ander met een mes/pistool bedreigd	5
Ouder heeft een mes/pistool tegen de ander gebruikt	1

^a Vet gecursiveerde items worden beschouwd een vorm van kindermishandeling te zijn.

De vorm die het meest blijkt voor te komen betreft 'het gooien met voorwerpen of het slaan of schoppen tegen dingen/voorwerpen'; 152 op de 1000 jongeren zeggen dit wel eens te hebben waargenomen. De andere vormen van geweld, die alle tegen personen zijn gericht, komen verhoudingsgewijs minder voor. Tussen ongeveer twee en zeven procent zegt te hebben gezien dat de ene ouder ernstige vormen van fysiek geweld (zoals slaan, stompen en schoppen) heeft gebruikt tegen de andere ouder. Uitzonderlijk geweld, in de vorm van het gebruik van wapens of dreiging daarmee, wordt zeer sporadisch gemeld (0,5% of minder).

Voor honderd jongeren (op de 1000) die ooit gewelddadige confrontaties tussen hun ouders hebben meegemaakt, geldt dat die ervaring beperkt is tot één vorm. Zevenendertig jongeren (per 1000) melden ooit getuige te zijn geweest van twee vormen van geweld tussen hun ouders. In totaal 32 jongeren (per 1000) geven aan ervaringen te hebben met vijf of meer van de negen onderscheiden geweldsvormen.

4.4 Onderlinge relaties

Onderzocht is in hoeverre de prevalentiescores van de onderscheiden kindermishandelingscategorieën onderling samenhangen. Uit tabel 4.10 blijkt dat alle intercorrelaties significant en positief zijn. Dit betekent dat jongeren die tot dusver kindermishandeling binnen de ene categorie hebben meegemaakt, vaak ook diverse ervaringen hebben binnen een andere categorie. Hierbij wordt aangetekend dat de meeste correlaties op zwakke tot matige onderlinge verbanden wijzen. De hoogste correlaties zijn gevonden tussen *Psychologische agressie van ouders* en *Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen* enerzijds en anderzijds *Fysiek geweld binnenshuis* (beide ,35). Over het geheel blijkt *Verwaarlozing* zwak te correleren met de andere vormen van kindermishandeling. Jongeren die veel verschillende soorten van verwaarlozing hebben ervaren, blijken dus niet op andere terreinen een eveneens grote variatie van gebeurtenissen te rapporteren. Hetzelfde kan worden vastgesteld voor *Seksueel misbruik*.

Tabel 4.10 Onderlinge verbanden tussen prevalentiegegevens over kindermishandeling: correlaties (N=1845)^a

Categorie	I	II	III	IV	V
I Verwaarlozing					
II Psychologische agressie van ouders	,13				
III Fysiek geweld binnenshuis	,26	,35			
IV Seksueel misbruik	,12	,16	,25		
V Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen	,13	,25	,35	,20	
Alle andere categorieën	.25	.34	.48	.28	.35

^a De tweezijdige overschrijdingskans is in alle gevallen verwaarloosbaar klein ($p < ,000$).

Tot slot is nagegaan in welke mate de prevalentie van elk van de onderscheiden categorieën van kindermishandeling samenhangt met de prevalentie van mishandeling uit alle andere categorieën tezamen (bijv. de correlatie van categorie I met het totaal van II t/m V; zie de onderste rij van tabel 4.10). De resultaten zijn grotendeels in lijn met hetgeen hierboven reeds werd geconstateerd, met mogelijk één uitzondering. De correlatie tussen *Fysiek geweld binnenshuis* en de overige categorieën is veel sterker (.48). Dit wijst er op dat jongeren die zeggen in hun leven tot dusver meerdere vormen van fysiek geweld van hun ouders te hebben ondergaan, in dezelfde periode ook vaker op de andere gebieden van kindermishandeling een diversiteit van ervaringen blijken te hebben.

5 Incidentie van kindermishandeling

5.1 Inleiding

Incidentiecijfers geven uitdrukking aan het aantal personen met nieuwe klachten of problemen in een populatie over een bepaalde observatieperiode (meestal één jaar). In dit hoofdstuk geven incidentiecijfers inzicht in het aantal jongeren (uit de eerste vier klassen van het VMBO, het HAVO en het VWO) dat aangeeft de afgelopen twaalf maanden een vorm van kindermishandeling te hebben ondervonden.

Qua opbouw volgt dit hoofdstuk grotendeels de structuur van het voorafgaande hoofdstuk over prevalentie. Ook het gemaakte onderscheid tussen gebeurtenissen die voldoen aan de gehanteerde definitie van kindermishandeling en gebeurtenissen die wat betreft hun *impact* minder ernstig zijn, wordt hier gehanteerd. Op een aantal punten wijkt de inhoud echter af. Ten eerste komt het onderwerp 'Verwaarlozing' hier niet terug. De items van de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG) die over verwaarlozing gaan, hebben betrekking op ervaringen uit de kindertijd; de vragen slaan terug op een periode van langer dan twaalf maanden her. Ook anders is dat in dit hoofdstuk hetgeen Straus c.s. (1998) aanduiden met '*chronicity*' wordt behandeld. Dit aspect weerspiegelt de mate waarin jongeren blootgesteld zijn geweest aan vormen van kindermishandeling en/of veiligheidsbedreigende situaties. Als in de afgelopen twaalf maanden dergelijke gebeurtenissen of situaties hebben plaatsgevonden, konden jongeren op de VVNG aangeven hoe vaak dat het geval is geweest. Op geaggregeerd niveau geeft de *chronicity* of mate van blootstelling aan hoe zeer jongeren het voorbije jaar – gemiddeld genomen – belast zijn geweest.

5.2 Jongeren over kindermishandeling: gegevens over incidentie en blootstelling

Allereerst biedt tabel 5.1 een overzicht van de incidentie van verschillende categorieën van kindermishandeling. De incidentiecijfers zijn weergegeven in aantallen per 1000 jongeren. Daarnaast geeft de tabel weer hoe vaak jongeren in de laatste twaalf maanden (gemiddeld) aan de betreffende gebeurtenissen zijn blootgesteld geweest.

De resultaten laten zien dat *Psychologische agressie van ouders* (i.c. het dreigement fysiek geweld te zullen gebruiken) de meest voorkomende categorie is. Twaalf procent van de jongeren zegt in het afgelopen jaar hiermee van doen te hebben gehad. Gemiddeld hebben zij in die periode ongeveer vijf van zulke gebeurtenissen meegemaakt. Iets meer dan acht procent van de jongeren meldt het voorbije jaar slachtoffer te zijn geweest van *Fysiek geweld* (door hun ouders). Vooral de mate waarin deze jongeren daaraan blootgesteld zijn geweest is opvallend hoog. Een gemiddelde van ruim acht gebeurtenissen komt neer op een frequentie van ongeveer eens per anderhalve maand. Hierbij wordt aangetekend dat de spreiding (sd) van de gemelde frequenties erg hoog is, hetgeen er op wijst dat het gemiddelde sterk wordt opgestuwd door een aantal uitschieters. *Meegemaakte conflicten tussen ouders*, waarbij sprake is van fysieke confrontatie, is door zo'n vier procent van de jongeren gerapporteerd. Vergelijkbaar met het Fysiek geweld binnenshuis is ook hier de

gemiddelde blootstelling hoog te noemen (met een eveneens hoge sd). Tot slot geeft ruim vier procent aan het afgelopen jaar een vorm van *Seksueel misbruik* te hebben ervaren. De meeste seksuele handelingen of activiteiten hebben plaats gevonden met/door personen buiten de gezins- of familiesfeer (4%). Bijna één procent van de jongeren zegt in het afgelopen jaar betrokken te zijn geweest bij seksuele activiteiten met gezins- of familieleden (minderjarigen en volwassenen). De gemiddelde blootstelling is met bijna zeven gebeurtenissen (binnen en buiten gezins- en familieverband) opnieuw hoog te noemen.

Tabel 5.1 Kinder mishandeling: Incidentie (aantal per duizend jongeren) en mate van blootstelling in de laatste twaalf maanden (gemiddelde frequentie) per categorie

Categorie	Incidentie (per 1000)	Blootstelling ^a		
		m	n	sd
Psychologische agressie van ouders	120	5,1	221	7,4
Fysiek geweld binnenshuis	83	8,2	153	17,5
Seksueel misbruik	44	6,9	81	11,1
<i>Buiten eigen gezin/familie</i>	40	6,8	73	9,8
<i>Binnen eigen gezin/familie</i>	9	3,8	17	5,9
Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen	41	8,4	76	12,7
Totale incidentie over alle categorieën	195			

^a Blootstelling is het aantal keren (gemiddeld) dat jongeren de ervaring of gebeurtenis hebben gehad/meegemaakt in de laatste twaalf maanden (m). Voorts is vermeld het aantal jongeren (n), waarop het gemiddelde betrekking heeft en de standaarddeviatie van het gemiddelde (sd).

Uit tabel 5.1 blijkt eveneens dat bijna twintig procent van de jongeren (195 op de 1000) te kennen geeft in de laatste twaalf maanden een gebeurtenis te hebben meegemaakt die als vorm van kindermishandeling kan worden beschouwd. Van deze 195 jongeren is nagegaan hoe zij zijn verdeeld over de onderscheiden categorieën van kindermishandeling, inclusief alle mogelijke combinaties van categorieën. Deze resultaten zijn opgenomen in tabel 5.2. De vet gedrukte aantallen geven aan hoeveel jongeren (per 1000) ooit gebeurtenissen hebben meegemaakt die uitsluitend tot één van de onderscheiden categorieën worden gerekend. Zo blijken 63 jongeren (op de 1000) uitsluitend ervaringen te hebben gehad met *Psychologische agressie van ouders*. In aanvulling op het genoemde aantal van 23 jongeren (per 1000) alléén Seksueel misbruik heeft ervaren, wordt gemeld dat voor het merendeel hiervan (18 jongeren) geldt dat het misbruik buiten het gezins- of familieverband plaats heeft gevonden. Bij twee (op de 1000) is het Seksueel misbruik gepleegd door personen uit de kring van het gezin of de familie. Voor de overige drie betreft het een combinatie van misbruik binnen en buiten de gezins- en familiesfeer.

De getallen die in tabel 5.2 onder de diagonaal staan, geven aan hoeveel jongeren (per 1000) in het afgelopen jaar een combinatie van twee categorieën van kindermishandeling hebben ervaren. De combinatie van *Psychologische agressie van ouders* en *Fysiek geweld binnenshuis* blijkt relatief vaak voor te komen. In totaal 25 op de duizend jongeren hebben hiervan melding gemaakt. De overige combinaties komen verhoudingsgewijs veel minder voor.

Tabel 5.2 Verdeling van jongeren over één of meer van de onderscheiden categorieën van kindermishandeling (incidentie; aantal per duizend jongeren)^a

		FG+SM	FG+CO	SM+CO
PA Psychologische agressie ouders	63	4	9	1
FG Fysiek geweld binnenshuis	25	30		1
SM Seksueel misbruik	6	3	23	
CO Meegemaakte conflicten ouders	7	6	1	11
	PA	FG	SM	CO

^a Toelichting:

- de diagonaal bevat de aantallen jongeren met ervaringen, die exclusief tot één van de onderscheiden categorieën van kindermishandeling behoren;
- onder de diagonaal zijn de aantallen jongeren opgenomen met ervaringen binnen twee categorieën van kindermishandeling;
- boven de diagonaal zijn de aantallen jongeren opgenomen met ervaringen binnen drie categorieën van kindermishandeling.

De combinatie van 4 factoren is niet in de tabel opgenomen. Op in totaal 5 jongeren (per 1000) blijkt dit van toepassing te zijn.

De boven de diagonaal weergegeven aantallen laten zien hoeveel jongeren (per 1000) ervaringen hebben die binnen drie categorieën van kindermishandeling zijn te plaatsen. Dit komt over het algemeen niet vaak voor.

In totaal 5 jongeren (per 1000) blijken gebeurtenissen uit alle vier de categorieën van kindermishandeling te hebben gerapporteerd. (Dit aantal is overigens niet in de tabel opgenomen.)

Tenslotte – en vooruitlopend op hoofdstuk 6, waaruit blijkt dat de variabele Geslacht een belangrijke risicofactor is – zijn de incidentiegegevens die in tabel 5.1 voor alle jongeren zijn gepresenteerd, uitgesplitst voor jongens en meisjes. Tabel 5.3 laat zien dat meisjes in de afgelopen twaalf maanden meer kindermishandeling hebben meegemaakt dan jongens. Vooral bij Seksueel misbruik zijn de incidentiecijfers sterk verschillend. Meisjes rapporteren in het laatste jaar ongeveer drie keer zoveel misbruik te hebben ondervonden.

Tabel 5.3 Incidentie van kindermishandeling per categorie, uitgesplitst naar geslacht (aantal per duizend jongeren)

Categorie	Incidentie (per 1000)	
	jongens	meisjes
Psychologische agressie van ouders	96	142
Fysiek geweld binnenshuis	70	95
Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen	31	51
Seksueel misbruik	22	64
<i>Buiten eigen gezin/familie</i>	19	58
<i>Binnen eigen gezin/familie</i>	5	13

5.3 De gegevens over incidentie en blootstelling in detail

5.3.1 Vormen van psychologische agressie van ouders

Vier vragen uit de VVNG gaan over vormen van psychologische agressie, die door de ouders worden uitgeoefend. Vergelijkbaar gedrag dat door broers en zussen wordt vertoond, valt hier buiten beschouwing. Tabel 5.4 geeft de resultaten weer. Het

vet gecursiveerde item gaat over een ernstige vorm van psychologische agressie en wordt een vorm van kindermishandeling beschouwd. De drie andere items worden een minder grote *impact* toegeschreven en worden gezien als potentiële veiligheidsbedreigende gebeurtenissen.

De tabel laat zien dat ruimschoots eenderde van de jongeren ervaringen heeft met schreeuwende en scheldende ouders. Ongeveer één op de acht jongeren zegt het afgelopen jaar wel eens door hun ouders te zijn bedreigd met fysiek geweld (maar in die gevallen is het dan bij een dreigement gebleven).

Tabel 5.4 'Psychologische agressie van ouders': Incidentie (aantal per duizend jongeren) en mate van blootstelling in de laatste twaalf maanden (gemiddelde frequentie)^a

Ervaring of gebeurtenis	Incidentie (per 1000)	Blootstelling ^b		
		m	n	sd
Ouders hebben geschreeuwd, gegild of gekrijsd	384	6,0	708	7,9
Ouders hebben hun kind stom of lui of zoiets genoemd	370	7,5	683	9,0
Ouders hebben gevloekt of hun kind uitgescholden	233	6,0	429	7,9
<i>Ouders hebben bedreigd te slaan (maar dat niet gedaan)</i>	120	5,1	221	7,4

^a Vet gecursiveerde items worden beschouwd een vorm van kindermishandeling te zijn.

^b Blootstelling is het aantal keren (gemiddeld) dat jongeren de ervaring of gebeurtenis hebben gehad/meegemaakt in de laatste twaalf maanden (m). Voorts is vermeld het aantal jongeren (n), waarop het gemiddelde betrekking heeft en de standaarddeviatie van het gemiddelde (sd).

Nagegaan is of er een verband is tussen de incidentie van ernstige psychologische agressie (i.c. het dreigement van slaag) en agressief gedrag van ouders met een veronderstelde geringere *impact*. Verwacht wordt dat jongeren die de ernstige vorm van psychologische agressie hebben meegemaakt in het afgelopen jaar, tevens vaker melden ervaring te hebben met de minder ernstige vormen van agressie door hun ouders. Een chi-kwadraattoets laat zien dat het verband tussen deze condities significant is.²⁷ Jongeren die zowel de ernstige als de minder ernstige vormen van ouderlijke agressie hebben ondervonden zijn oververtegenwoordigd.²⁸

In tabel 5.4 is verder te zien dat de onderscheiden vormen gemiddeld zo'n vijf tot zeven keer zijn gerapporteerd. Dat betekent dat de jongeren gemiddeld genomen ongeveer eens per twee maanden een vorm van psychologische agressief gedrag van hun ouders hebben meegemaakt in het afgelopen jaar. De spreiding van de gerapporteerde aantallen is relatief groot (sd varieert van 7,4 tot 9,0). Dit wijst er op dat er veel jongeren zijn die veel minder, respectievelijk meer (psychologisch) agressieve bejegeningen van hun ouders hebben meegemaakt.

Voor 214 (per 1000) jongeren geldt dat zij het afgelopen jaar één vorm van psychologische agressie hebben ondervonden. Ruim achttien procent van de jongeren heeft ervaring met drie of vier vormen van psychologische agressie (183 op de 1000 jongeren).

²⁷ $\chi^2 = 150,60$; $df=1$; $p=.000$

²⁸ De *adjusted standardized residual (asr)*=12,3.

5.3.2 Vormen van fysiek geweld binnenshuis

In deze paragraaf wordt de mate waarin de jongeren gedurende het afgelopen jaar fysiek geweld hebben ervaren gerapporteerd. De categorie 'Fysiek geweld binnenshuis', die dertien vragen bevat, heeft uitsluitend betrekking op fysieke agressie of geweld van ouders tegen kinderen. Tabel 5.5 geeft een overzicht van de incidentiecijfers. In de tabel is een onderscheid gemaakt tussen zogenaamde 'severe assault' en 'minor assault' (ernstige, resp. geringere vormen van geweld; zie Straus e.a., 1998). Dit onderscheid valt samen met de grens die in *Scholieren Over Mishandeling* wordt getrokken tussen vormen van kindermishandeling aan de ene kant (8 vragenlijstitems; in de tabel in vet cursief) en vervelende, veiligheidsbedreigende gebeurtenissen aan de andere kant (5 items; standaard corps). De vet gecursiveerde items zijn de basis voor de berekening van het totale incidentiecijfer van ouderlijk geweld in de thuissituatie, dat in paragraaf 5.2 is gepresenteerd.

Allereerst blijkt uit de tabel dat de geringere vormen van geweld vaker voorkomen dan de ernstige vormen. *Minor assault* blijkt (het afgelopen jaar) door ongeveer 7 à 12 procent van de jongeren te zijn ervaren. Tot ongeveer vijf procent van de jongeren heeft een vorm van *severe assault* meegemaakt. Is er een verband tussen de incidentie van *severe* en *minor assault*? Met andere woorden, hebben de jongeren die het slachtoffer zijn geweest van ernstig fysiek geweld van hun ouders, eveneens vaker geringere vormen van geweld meegemaakt? Een chi-kwadraattoets laat zien dat dit verband significant is.²⁹ Jongeren die beide categorieën van fysiek geweld door ouders hebben ondervonden zijn oververtegenwoordigd.³⁰

De gemiddelde blootstelling aan de afzonderlijke vormen van fysiek geweld varieert van gemiddeld één tot zes à zeven keer per jaar (zie tabel 5.5). Opmerkelijk is dat een aantal ernstige geweldsvormen, waaronder mishandeling met behulp van voorwerpen en bedreigingen met wapens, relatief vaak blijkt voor te zijn gekomen (bij een in omvang beperkte groep jongeren). Overigens geldt voor alle gemiddelden dat de spreiding van de gevonden waarden om deze gemiddelden (sd) groot is. Dit duidt er op dat er een selecte groep is die veel meer fysiek geweld (binnenshuis) heeft ondergaan en die als het ware verantwoordelijk gehouden kan worden voor de aangetroffen hoge gemiddelden.

²⁹ $\chi^2 = 370,42$; $df=1$; $p=.000$

³⁰ De *adjusted standardized residual (asr)*=19,2.

Tabel 5.5 'Fysiek geweld binnenshuis': Incidentie (aantal per duizend jongeren) en mate van blootstelling in de laatste twaalf maanden (gemiddelde frequentie)^a

Ervaring of gebeurtenis	Incidentie (per 1000)	Blootstelling ^b		
		m	n	sd
Ouder heeft jongere geknepen	118	3,7	217	5,8
Ouder heeft jongere op hand, arm of been geslagen	111	3,9	205	6,0
Jongere is door elkaar geschud door ouder	98	4,7	180	6,6
Ouder heeft j. klap in gezicht, hoofd of op oren gegeven	86	4,6	159	6,7
Ouder heeft j. met de blote hand een tik op kont gegeven	66	4,7	122	6,7
Ouder heeft j. met vuist geslagen / (heel) hard geschopt	53	4,2	97	6,4
Ouder heeft j. tegen de grond gegooid of is geslagen	36	2,7	67	4,3
Oud. heeft j. op kont geslagen met riem / hard voorwerp	23	5,0	43	7,1
Oud. heeft jongere geslagen met riem of hard voorwerp	15	6,5	28	8,5
Ouder heeft j. in elkaar geslagen/herh. hard geslagen	12	5,8	23	8,0
Oud. heeft . bij de keel gegrepen en adem afgeknepen	12	4,3	23	6,9
Ouder heeft jongere met een mes of pistool bedreigd	5	4,2	10	7,4
Oud. heeft j. expres verwond met heet / gloeiend voorw.	1	1,0	1	-

^a Vet gecursiveerde items worden beschouwd een vorm van kindermishandeling te zijn.

^b Blootstelling is het aantal keren (gemiddeld) dat jongeren de ervaring of gebeurtenis hebben gehad/meegemaakt in de laatste twaalf maanden (m). Voorts is vermeld het aantal jongeren (n), waarop het gemiddelde betrekking heeft en de standaarddeviatie van het gemiddelde (sd).

Over het geheel genomen (ernstige en geringere vormen van geweld tezamen) blijken 198 op de duizend jongeren de laatste twaalf maanden met één tot drie vormen van fysiek geweld te maken hebben gehad. Bij elkaar hebben 18 (op 1000) jongeren zeven tot dertien vormen van geweld van hun ouders ondervonden, in het achterliggende jaar. Voor alle duidelijkheid, het gaat hier om de diversiteit van het soort ervaringen, niet om de frequentie.

5.3.3 Vormen van seksueel misbruik

In de VVNG gaan acht vragen over vormen van seksueel misbruik. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen misbruik door personen buiten het eigen gezin of de familie en misbruik door gezins- of familieleden. Tabel 5.6 geeft een overzicht van de resultaten. Alle vragen over seksueel misbruik worden beschouwd als ernstige feiten en derhalve als vorm van kindermishandeling; zij zijn dan ook vet gecursiveerd.

Seksueel misbruik van jongeren blijkt vaker buiten dan binnen de gezins- of familiesfeer voor te komen. Hoewel het om relatief kleine aantallen gaat, laat tabel 5.6 een duidelijk onderscheid zien. De incidentie van seksuele handelingen of activiteiten door/met personen buiten de gezins- of familiesfeer bedraagt 10 tot 17 jongeren (op de 1000). Twee tot vijf jongeren (op de 1000) zijn in het achterliggende jaar slachtoffer geweest van seksueel misbruik door personen uit het eigen gezin of de eigen familie.

Tabel 5.6 laat verder zien dat de meeste vormen van seksueel misbruik gemiddeld zo'n één tot drie keer zijn voorgekomen (in de laatste twaalf maanden). Uitzondering hierop zijn seksuele contacten die met volwassenen hebben plaatsgevonden, die niet tot de eigen familie behoren. De gemiddelde frequentie van ongeveer elf gebeurtenissen komt neer op (bijna) maandelijks seksueel contact. Hierbij wordt aangetekend dat het hier om een relatief zeer kleine groep jongeren gaat (n=27).

Bovendien blijkt uit de vermelde standaarddeviatie (sd) dat de spreiding van de gerapporteerde frequenties fors is. Dat betekent dat enkele jongeren extreem vaak zijn blootgesteld geweest aan deze vorm van seksueel misbruik en dat daardoor het gemiddelde aanzienlijk is opgevijseld. Ook de gemiddelde blootstelling van jongeren aan seksueel misbruik door minderjarigen uit de eigen familie is naar verhouding hoog te noemen. Ook hier is de standaarddeviatie relatief hoog.

Tabel 5.6 ‘Seksueel misbruik’: Incidentie (aantal per duizend jongeren) en mate van blootstelling in de laatste twaalf maanden (gemiddelde frequentie)^a

Ervaring of gebeurtenis	Incidentie (per 1000)	Blootstelling ^b		
		m	n	sd
BUITEN EIGEN GEZIN/FAMILIE				
Seksueel misbruik door minderjarige	17	2,6	31	4,6
Door minderjarige gedwongen geslachtsdelen aan te raken/naar te kijken, of te laten aanraken/te bekijken	17	2,7	32	4,5
Seks gehad met volwassene	15	10,9	27	10,8
Door volwassene gedwongen geslachtsdelen aan te raken/naar te kijken, of te laten aanraken/te bekijken	10	1,8	19	1,7
BINNEN EIGEN GEZIN/FAMILIE				
Door minderjarige gedwongen geslachtsdelen aan te raken/naar te kijken, of te laten aanraken/te bekijken	5	2,0	9	2,3
Seks gehad met volwassene	3	1,7	6	1,2
Seksueel misbruik door minderjarigen	3	5,3	6	9,6
Door volwassene gedwongen geslachtsdelen aan te raken/naar te kijken, of te laten aanraken/te bekijken	2	1,0	4	0,0

^a Vet gecursiveerde items worden beschouwd een vorm van kindermishandeling te zijn.

^b Blootstelling is het aantal keren (gemiddeld) dat jongeren de ervaring of gebeurtenis hebben gehad/meegemaakt in de laatste twaalf maanden (m). Voorts is vermeld het aantal jongeren (n), waarop het gemiddelde betrekking heeft en de standaarddeviatie van het gemiddelde (sd).

Van de jongeren die in het afgelopen jaar het slachtoffer zijn geweest van seksueel misbruik is nagegaan om hoeveel verschillende vormen van misbruik het gaat. Van de 1000 jongeren blijken er 28 één vorm van misbruik te hebben gerapporteerd. Voor 15 jongeren (op de 1000) geldt dat zij twee tot vier ervaringen hebben met seksueel misbruik. Twee jongeren (per 1000) geven aan ervaringen te hebben met vijf of meer van de onderscheiden vormen van seksueel misbruik.

5.3.4 Vormen van meegemaakte conflicten tussen ouders

De mate waarin jongeren het afgelopen jaar conflicten tussen hun ouders hebben meegemaakt, is het onderwerp van deze paragraaf. Conflicten worden hier onderscheiden naar fysieke en niet-fysieke vormen. Bij de fysieke vormen gaat het om daadwerkelijke lichamelijke confrontaties tussen ouders en of bedreigingen met wapens. De niet-fysieke conflicten bestaan uit vormen van verbaal geweld en intimidatie.

Gebeurtenissen en ervaringen uit laatstgenoemde categorie worden beschouwd als potentieel veiligheidsbedreigend voor jongeren. De onderscheiden vormen van intimidatie worden gerekend tot het conceptuele ‘grijze gebied’ dat grenst aan kindermishandeling. Dat impliceert dat zij in paragraaf 5.2 niet zijn meegeteld bij de

berekening van de incidentiescore voor wat betreft 'Meegemaakte conflicten tussen ouders'.

Uit tabel 5.7 blijkt dat de meest voorkomende gebeurtenissen de emotionele gevolgen betreffen van conflicten (de eerste drie genoemde vormen). Tussen de (ongeveer) twintig en dertig procent van de jongeren zegt zoiets het voorbije jaar te hebben meegemaakt. Minder jongeren (tussen ca. 4 en 19%) melden in dezelfde periode ervan getuige te zijn geweest dat de ene ouder de ander heeft beledigd, vernederd of gedreigd met fysiek geweld.

In tabel 5.7 is verder te zien dat de onderscheiden vormen gemiddeld zo'n vier tot vijf keer zijn gerapporteerd. De spreiding van de gevonden waarden is relatief groot. Dit betekent dat er veel jongeren zijn die veel minder, respectievelijk meer intimiderende gedrag van hun ouders hebben meegemaakt.

Per duizend jongeren zijn er 173 voor wie geldt dat zij in het afgelopen jaar getuige zijn geweest van slechts één vorm van niet-fysieke confrontaties tussen hun ouders. Een bijna even groot aantal (171 op de 1000 jongeren) heeft twee à drie vormen meegemaakt. Vier of meer verschillende gebeurtenissen worden door 94 (per 1000) jongeren gemeld.

Tabel 5.7 'Meegemaakte conflicten tussen ouders': intimidatie. Incidentie (aantal per duizend jongeren) en mate van blootstelling in de laatste twaalf maanden (gemiddelde frequentie)

Ervaring of gebeurtenis	Incidentie (per 1000)	Blootstelling ^a		
		m	n	sd
Huilende ouder (t.g.v. conflict)	281	4,1	519	6,1
Mokkende ouder / ouder h. geweigerd met ander te praten	202	4,9	371	7,0
Ouder is stampvoetend de kamer of het huis uitgelopen	201	3,8	341	5,9
Ouder heeft ander beledigd of tegen hem/haar gevloekt	185	5,3	373	7,3
Ouder heeft iets gedaan/gezegd om de ander te vernederen	105	5,2	194	7,1
Ouder heeft gedreigd ander te slaan / iets naar hem/haar te gooien	36	5,0	66	7,0

^a Blootstelling is het aantal keren (gemiddeld) dat jongeren de ervaring of gebeurtenis hebben gehad/meegemaakt in de laatste twaalf maanden (m). Voorts is vermeld het aantal jongeren (n), waarop het gemiddelde betrekking heeft en de standaarddeviatie van het gemiddelde (sd).

Over fysieke confrontaties tussen ouders bevat de VVNG 9 vragen. Hiervan worden zeven beschouwd als vormen van kindermishandeling (zie de vet gecursiveerde items). Op deze vormen is de berekening van het incidentiecijfer gebaseerd, dat in het overzicht van paragraaf 5.2 is vermeld. De overige twee gebeurtenissen of ervaringen worden gerekend tot de categorie van vervelende, veiligheidsbedreigende gebeurtenissen.

In tabel 5.8 zijn de incidentiecijfers opgenomen van alle vormen van fysiek geweld tussen ouders. De vorm die het meest blijkt voor te komen betreft 'het gooien met voorwerpen of het slaan of schoppen tegen dingen/voorwerpen'; 64 op de 1000 jongeren zeggen dit het voorbije jaar wel eens te hebben waargenomen. De andere vormen van geweld, die alle tegen personen zijn gericht, komen verhoudingsgewijs minder voor. Ten hoogste drie procent zegt te hebben gezien dat de ene ouder ernstige vormen van fysiek geweld (zoals slaan, stompen en schoppen) heeft gebruikt tegen de andere ouder. Uitzonderlijk geweld, in de vorm van het gebruik van

wapens of dreiging daarmee, komt hoegenaamd niet voor in het afgelopen jaar (0,2%). Nagegaan is of er een verband is tussen de incidentie van meer en minder ernstige vormen van fysiek geweld tussen ouders. De verwachting is dat jongeren die ernstige gewelddadigheden tussen hun ouders hebben meegemaakt in het afgelopen jaar, tevens vaker getuige zijn geweest van andere, minder ernstige vormen van fysiek geweld. Een chi-kwadraattoets levert bevestiging van een significant verband.³¹ Jongeren die van beide categorieën van fysiek geweld tussen ouders getuige zijn geweest, zijn oververtegenwoordigd.³²

Tabel 5.8 'Meegemaakte conflicten tussen ouders': fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen. Incidentie (aantal per duizend jongeren) en mate van blootstelling in de laatste twaalf maanden (gemiddelde frequentie)^a

Ervaring of gebeurtenis	Incidentie (per 1000)	Blootstelling ^b		
		m	n	sd
Ouder heeft met iets gegooid, ergens tegenaan geslagen/ geschopt	64	3,2	119	4,8
Oud. h. ander (hard) weggeduwd / ander beet gegrepen	30	4,6	50	7,2
Ouder heeft iets naar de ander gegooid	27	4,0	55	6,5
Ouder heeft de ander geslagen	24	3,9	44	4,9
Ouder heeft de ander geschopt, gebeten of gestompt	11	6,1	20	8,5
Ouder heeft de ander met een voorwerp geslagen / heeft dat geprobeerd	11	4,3	20	7,4
Ouder heeft de ander in elkaar geslagen	6	1,8	11	1,2
Ouder heeft de ander met een mes/pistool bedreigd	2	2,3	3	1,5
Ouder heeft een mes/pistool tegen de ander gebruikt	0	-	0	-

^a Vet gecursiveerde items worden beschouwd een vorm van kindermishandeling te zijn.

^b Blootstelling is het aantal keren (gemiddeld) dat jongeren de ervaring of gebeurtenis hebben gehad/meegemaakt in de laatste twaalf maanden (m). Voorts is vermeld het aantal jongeren (n), waarop het gemiddelde betrekking heeft en de standaarddeviatie van het gemiddelde (sd).

De jongeren die in het afgelopen jaar getuige zeggen te zijn geweest van fysiek geweld tussen hun ouders, blijken gemiddeld zo'n twee tot zes van zulke gebeurtenissen te hebben meegemaakt. Maar ook hier geldt dat relatief grote spreidingen zijn gevonden, wat in het bijzonder opgaat voor ernstige vormen als de andere ouder schoppen, stompen of (proberen) met een voorwerp (te) slaan. Voor deze typen van geweld geldt dat de gemiddelde blootstelling sterk wordt beïnvloed door een aantal extreem hoge frequenties.

Voor 47 jongeren (op de 1000) die het afgelopen jaar gewelddadige confrontaties tussen hun ouders hebben meegemaakt, geldt dat die ervaring beperkt is tot één vorm van fysiek geweld. Twee tot vier verschillende ervaringen worden gemeld door 27 jongeren (per 1000). Tien jongeren (per 1000) melden het achterliggende jaar ervaringen te hebben met vijf of meer van de onderscheiden geweldsvormen.

³¹ $\chi^2 = 475,64$; $df = 1$; $p = .000$

³² De *adjusted standardized residual (asr)* = 21,8.

5.4 Onderlinge relaties

5.4.1 Incidentiegegevens

Onderzocht is in hoeverre de onderscheiden vormen van kindermishandeling onderling samenhangen. Met andere woorden, er is nagegaan of de diversiteit van ervaringen op het ene gebied samenhangt met een variatie van meegemaakte gebeurtenissen op een ander gebied.

Uit tabel 5.9 blijkt dat alle intercorrelaties significant en positief zijn. Dit betekent dat jongeren die in de laatste twaalf maanden vormen van kindermishandeling binnen de ene categorie hebben meegemaakt, vaak ook diverse ernstige ervaringen hebben binnen een andere categorie. Hierbij wordt aangetekend dat de meeste correlaties op zwakke tot matige onderlinge verbanden wijzen. De hoogste correlaties zijn gevonden tussen *Psychologische agressie van ouders* en *Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen* enerzijds en anderzijds *Fysiek geweld binnenshuis* (.35 resp. .31). Over het geheel blijkt *Seksueel misbruik* zwak te correleren met de andere vormen van kindermishandeling. Jongeren die veel verschillende soorten van misbruik hebben ervaren, blijken dus niet op andere terreinen een eveneens grote variatie van gebeurtenissen te rapporteren.

Tabel 5.9 Onderlinge verbanden tussen incidentiegegevens over kindermishandeling: correlaties (N=1845)^a

Categorie	I	II	III	IV
I Psychologische agressie van ouders				
II Fysiek geweld binnenshuis	,36			
III Seksueel misbruik	,15	,17		
IV Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen	,25	,31	,13	
Alle andere categorieën	.38	.41	.20	.34

^a De tweezijdige overschrijdingskans is in alle gevallen verwaarloosbaar klein ($p < ,000$).

Voorts is nagegaan in welke mate de incidentie van elk van de onderscheiden categorieën van kindermishandeling samenhangt met de incidentie van mishandeling uit alle andere categorieën tezamen (bijv. de correlatie van categorie I met het totaal van II t/m IV; zie de onderste rij van tabel 5.9). De resultaten zijn grotendeels in lijn met hetgeen hierboven reeds werd geconstateerd, met mogelijk één uitzondering. De correlatie tussen *Fysiek geweld binnenshuis* en de overige categorieën is sterker (.41). Dit wijst er op dat jongeren die zeggen in het afgelopen jaar meerdere vormen van fysiek geweld van hun ouders te hebben ondergaan, in die periode ook vaker op de andere gebieden van kindermishandeling een diversiteit van ervaringen blijken te hebben.

5.4.2 Gegevens over blootstelling

In de voorafgaande paragraaf is weergegeven hoe de incidentiecijfers van de verschillende categorieën van kindermishandeling onderling samenhangen. In deze paragraaf wordt nagegaan of de mate van blootstelling aan de ene vorm van kindermishandeling verband houdt met de mate waarin jongeren gebeurtenissen rapporteren op een ander gebied. Tabel 5.10 toont de correlaties tussen de vier onderscheiden categorieën. De relatie tussen *Seksueel misbruik* en *Fysiek geweld binnenshuis* is zeer sterk (.90). Dit betekent dat jongeren die de laatste twaalf

maanden vaak zijn blootgesteld aan seksueel misbruik, tevens veelvuldig fysiek geweld van hun ouders te duchten hebben gehad. Daarnaast blijkt de frequentie van *Seksueel misbruik* eveneens positief samen te hangen, zij het minder sterk, met *Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen*. Met andere woorden, jongeren die zeggen vaak getuige te zijn geweest van fysieke confrontaties tussen hun ouders, blijken tegelijkertijd ook vaak melding van seksueel misbruik te maken. Bij beide resultaten wordt de kanttekening geplaatst dat de gevonden correlaties gebaseerd zijn op een relatief beperkt aantal waarnemingen (zie tabel 5.10). Verder is eveneens een significante positieve, maar zwakke relatie gevonden tussen *Fysiek geweld binnenshuis* en *Psychologische agressie van ouders*.

Tabel 5.10 Onderlinge verbanden tussen gegevens over de mate van blootstelling aan kindermishandeling in de laatste twaalf maanden: correlaties

Schaal	I	II	III	IV
I Psychologische agressie van ouders				
II Fysiek geweld binnenshuis	,28 <i>p</i> = ,013 (79)			
III Seksueel misbruik	,23 <i>n.s.</i> (29)	,90 <i>p</i> = ,000 (24)		
IV Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen	,16 <i>n.s.</i> (40)	,16 <i>n.s.</i> (38)	,57 <i>p</i> = ,027 (15)	
Alle andere categorieën	,31 <i>p</i> = ,001 (105)	,39 <i>p</i> = ,000 (98)	,82 <i>p</i> = ,000 (39)	,22 <i>n.s.</i> (55)

De onderste rij van tabel 5.10 geeft antwoord op de vraag of blootstelling aan een specifiek categorie van kindermishandeling samenhangt met de mate waarin jongeren zijn blootgesteld geweest aan kindermishandeling uit de overige categorieën. De correlatie van ,82 tussen *Seksueel misbruik* en de overige categorieën is zeer hoog. Dit wijst er op dat jongeren die zeggen veelvuldig seksueel te zijn misbruikt in het afgelopen jaar, tevens frequent melding maken van mishandeling op de andere gebieden van kindermishandeling. Ook hier dwingt het relatief kleine aantal waarnemingen waarop dit resultaat is gebaseerd tot enige voorzichtigheid bij het trekken van conclusies. De mate van blootstelling aan *Psychologische agressie van ouders* en *Fysiek geweld binnenshuis* blijkt gematigd positief samen te hangen met de frequentie van meegemaakte gebeurtenissen in de overige categorieën van kindermishandeling.

6 Blootstelling aan kindermishandeling in relatie tot andere variabelen

6.1 Inleiding

Onderscheiden jongeren die veel kindermishandeling ervaren zich van leeftijdsgenoten die daarvan niet te lijden hebben? Hebben de slachtoffers andere persoonlijke kenmerken en achtergronden, leven zij onder andere omstandigheden en/of vertonen zij ander gedrag? Dit hoofdstuk beoogt antwoorden op deze vragen te geven. De gegevens die betrekking hebben op gerapporteerde kindermishandeling in de afgelopen twaalf maanden vormen daarvoor de basis. Er is voor gekozen om de analyse te beperken tot gegevens die betrekking hebben op de afgelopen twaalf maanden (de verzamelde incidentiecijfers) omdat deze gegevens naar alle waarschijnlijkheid een nauwkeuriger beeld geven. Ten eerste omdat het om een duidelijk afgebakende periode gaat. Hierdoor kunnen de gegevens van zowel twaalfjarigen als zeventien- en achttienjarigen naast elkaar worden gebruikt. Ten tweede omdat mag worden aangenomen dat de herinnering van gebeurtenissen in deze recente periode preciezer is dan die van *life time* ervaringen.

Voor de data-analyse zijn uit de totale onderzoeksgroep (N=1845) twee subgroepen geformeerd. De eerste subgroep bestaat uit 1485 jongeren (ofwel 80,5% van het totaal) die zeggen in het achterliggende jaar geen enkele keer kindermishandeling te hebben meegemaakt, in welke vorm dan ook. Tegenover deze categorie is een kleinere groep samengesteld, die in de laatste twaalf maanden drie keer of vaker het slachtoffer van kindermishandeling zegt te zijn geweest (n=200, 10,8%). Deze groep heeft gemiddeld 16,6 gebeurtenissen meegemaakt (sd=24,6).

Het onderzoek naar relaties tussen kindermishandeling aan de ene kant en een aantal relevante (achtergrond)variabelen aan de andere kant is uitgevoerd met behulp van logistische regressieanalyse. Met behulp van deze techniek wordt geanalyseerd of het op grond van bepaalde achtergrond- en/of risicofactoren (in de analyse aangeduid als onafhankelijke variabelen) mogelijk is te 'voorspellen' of jongeren tot de groep van slachtoffers van kindermishandeling (afhankelijke variabele) kunnen worden gerekend. Deze predictoren laten zien waarin jongeren die veelvuldig mishandeld worden zich van leeftijdsgenoten onderscheiden die daarvan niet te lijden hebben. De achtergrond- en/of risicofactoren die in de analyse zijn betrokken bestaan uit:

- een aantal biografische en sociaaldemografische kenmerken van de jongeren (en de gezinnen waartoe zij behoren);
- enkele gegevens over andere vormen van victimisatie (zoals gepest worden, conflicten met docenten, alsmede de als minder ernstig beoordeelde vormen van psychologische agressie van ouders en fysiek geweld binnenshuis);
- enige gegevens over antisociaal gedrag van de jongeren zelf (agressief gedrag, diefstal en middelenmisbruik)
- informatie over niet-gewelddadige disciplinerende en conflicthanterende door ouders.

6.2 De relatie met biografische en sociaal-demografische kenmerken

Het geheel van biografische en sociaal-demografische kenmerken, waarover in *Scholieren Over Mishandeling* gegevens zijn verzameld, is in drie categorieën onder te brengen. Onderscheiden worden: kenmerken van de jongeren, kenmerken van de woon- en gezinssituatie en indicatoren van de sociaal-economische status van de gezinnen.

Tabel 6.1 bevat de resultaten van een logistische regressieanalyse met drie biografische kenmerken van jongeren. Tevens is aangegeven hoe goed dit 'analysemodel' op de geobserveerde data past. Deze 'fit' zegt iets over de verklarende kracht van de betrokken variabelen. Allereerst blijkt het model een goede fit te hebben. Uit de significante chi-kwadraat wordt geconcludeerd dat dit model variabelen bevat die opgevat kunnen worden als risicofactoren inzake kindermishandeling. Uit statistisch oogpunt hebben deze variabelen tezamen een relevante voorspellende waarde. Tegelijkertijd blijkt dat het model maar een gering percentage van de variantie verklaart van de afhankelijke variabele 'blootstelling aan kindermishandeling'. Uit de waarde van 'Nagelkerke R square' is af te leiden dat dit slechts 8,5% is. Uit de tabel blijkt voorts dat de variabele Geslacht een significante invloed (of 'effect') uitoefent op de kans dat jongeren worden blootgesteld aan kindermishandeling. De *oddsratio* (kansverhouding) van 2,129 betekent dat meisjes, in vergelijking met jongens, een meer dan dubbel zo groot risico lopen om slachtoffer te worden van kindermishandeling. Ook voor de etnisch-culturele achtergrond van de jongeren³³ is een significant effect gevonden. Voor de variabele Leeftijd is eveneens een significant effect gevonden. Jongeren die zichzelf rekenen tot de Turkse, Surinaams of andere niet-Nederlandse bevolkingsgroepen blijken een bijna twee keer zo grote kans (*oddsratio*=1,882) te hebben om het slachtoffer van kindermishandeling te worden, dan autochtone Nederlandse jongeren.

Tabel 6.1 Persoonskenmerken van jongeren als predictoren van kindermishandeling^a

Onafhankelijke variabele ^b	Effecten		
	Oddsratio	Wald-statistic	Significantie (p)
Geslacht (<i>meisje</i>)	2,129	21,09	,000
Leeftijd (<i>per jaar</i>)	1,265	14,90	,000
Schooltype (<i>VMBO-praktijk/beroep</i>)	-	10,94	n.s. ^c
Etnisch-culturele achtergrond (<i>niet-Ned.</i>)	1,882	7,35	,007

^a Indicaties *goodness of fit* model: $\chi^2=74,57$; $df=8$; $p=,000$; Nagelkerke $R^2=,085$

^b Tussen haakjes is vermeld welke categorie de referentiecategorie is in de logistische regressieanalyse.

^c Na toepassing van de Bonferroni-Holm correctie.

Verder blijkt dat hoe hoger de leeftijd, hoe groter de kans wordt dat jongeren blootgesteld raken aan kindermishandeling. Uit de *oddsratio* blijkt dat met elk leeftijdsjaar de kans op blootstelling 28% groter wordt. Hierbij moet worden bedacht dat de periode waarop de meldingen van mishandeling betrekking hebben voor alle leeftijden gelijk is. De analyses hebben immers betrekking op de incidentiecijfers. Tot slot blijkt Schooltype geen significante predictor van kindermishandeling te zijn.

³³ Dit is vastgesteld op grond van de vraag tot welke (etnisch-culturele) groep jongeren zichzelf rekenen. Deze variabele is te onderscheiden van 'ethniciteit', die op grond van het land van geboorte is bepaald.

Van de variabelen die aspecten van de woon- en gezinssituatie beschrijven heeft alleen de variabele Gezinssituatie een significant effect (zie tabel 6.2). Ten opzichte van gezinnen met twee ouders aan het hoofd, lopen jongeren die in andere gezins- of samenlevingsverbanden wonen een hoger risico op kindermishandeling. Voor jongeren die in een éénoudergezin met hun moeder wonen, is de kans bijna twee keer zo groot (oddsratio=1,725). Wonen jongeren alleen bij hun vader dan is de kans bijna drie keer zo groot (oddsratio=1,775). Maar het risico is het grootst voor jongeren die in een andere samenlevingsvorm wonen (zoals afwisselend bij de moeder en de vader, bij familie, in een pleegezin, in een tehuis of internaat). Voor hen geldt dat de kans blootgesteld te worden aan kindermishandeling (t.o.v. jongeren uit een tweoudergezin) ruim drie keer zo groot (oddsratio=3,397). Tot slot blijkt uit de analyse dat jongeren die opgroeien in grote gezinnen geen aantoonbaar verhoogd risico lopen. Overigens heeft het model in zijn geheel weliswaar een goede fit, maar verklaren de drie variabelen tezamen maar een klein percentage variantie (Nagelkerke R square is 2%).

Tabel 6.2 Kenmerken van de woon- en gezinssituatie van jongeren als predictoren van kindermishandeling^a

Onafhankelijke variabele ^b	Effecten		
	Oddsratio	Wald-statistic	Significantie (p)
Stedelijkheid woonsituatie (<i>niet-stedelijk</i>)	1,027	,21	n.s.
Gezinssituatie (<i>tweeoudergezin</i>)		14,18	,002
<i>gezin met alleen moeder</i>	1,725	4,48	,034
<i>gezin met alleen vader</i>	2,775	4,53	,033
<i>andere samenlevingsverbanden</i>	3,397	7,13	,008
Aantal broers / zussen (<i>per aantal</i>)	1,120	3,95	n.s. ^c

^a Indicaties *goodness of fit* model: $\chi^2= 16,43$; $df=5$; $p=,006$; Nagelkerke $R^2=,020$

^b Tussen haakjes is vermeld welke categorie de referentiecategorie is in de logistische regressieanalyse.

^c Na toepassing van de Bonferroni-Holm correctie.

De logistische regressieanalyse op de variabelen die aspecten van de sociaal-economische status van de gezinnen meten, heeft geen significante effecten opgeleverd. Dus het hebben van werk, het opleidingsniveau noch 'ervaren gezinsswelvaart' blijkt een risicofactor te zijn voor blootstelling aan kindermishandeling. Kortom, kindermishandeling komt in alle sociaal-economische lagen in gelijke mate voor. Sociaal-economische status blijkt hier geen voorspellende factor te zijn.

6.3 De relatie met andere aspecten van victimisatie

Victimisatie kan zich ook op andere wijzen dan in de vorm van kindermishandeling voordoen. Hierbij kan worden gedacht aan vormen van psychologische agressie van ouders en fysiek geweld binnenshuis met een geringe *impact* (zie de items die in hoofdstuk 4 en 5 buiten het concept kindermishandeling zijn gelaten). Maar onder victimisatie wordt ook andere gebeurtenissen en ervaringen verstaan, zoals pesten op school, diefstal, discriminatie of conflicten met docenten. In deze paragraaf wordt nagegaan of de mate waarin jongeren het slachtoffer daarvan zijn geworden systematisch samenhangt met het risico om bloot te worden gesteld aan kindermishandeling. In de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG) zijn 28 items opgenomen die gaan over zulke vervelende en nare gebeurtenissen (op

school en daarbuiten). Voor de logistische regressieanalyse zijn deze items in vijf categorieën gegroepeerd:

- geringere vormen van psychologische agressie van ouders, in de vorm van bijvoorbeeld scheldende, schreeuwende of krijsende ouders (3 items);
- overige emotioneel/psychologisch geweld, waaronder ruzie medeleerlingen of docenten, belachelijk gemaakt worden door docenten, uitgescholden worden, bedreigd worden met geweld en gepest of gechanteerd worden door medeleerlingen (9);
- geringere vormen van fysiek geweld binnenshuis, zoals geknepen of geslagen ('met de blote hand') worden door ouders (5);
- fysiek geweld buitenshuis, zoals geslagen of geschopt zijn op school en met opzet pijn gedaan door een docent (5);
- overige ervaren onveiligheid, bijvoorbeeld: 's avonds onveilig voelen op straat en het slachtoffer zijn van diefstal van eigendom (6).

Tabel 6.3 Aspecten van (overige vormen van) victimisatie van jongeren als correlaten van kindermishandeling^a

Onafhankelijke variabele ^b	Effecten		
	Oddsratio	Wald-statistic	Significantie (p)
Geringe psychologische agressie van ouders (<i>per vorm</i>)	1,006	35,31	,000
Emot./psychol. geweld bui'huis (<i>per vorm</i>)	1,002	9,32	,002
Gering fysiek geweld bin'huis (<i>per vorm</i>)	1,010	122,64	,000
Fysiek geweld buitenshuis (<i>per vorm</i>)	1,001	,16	n.s.
Ov. vormen van onveiligheid (<i>per vorm</i>)	1,002	3,52	n.s.

^a Indicaties *goodness of fit* model: $\chi^2= 505,41$; $df=8$; $p=,000$; Nagelkerke $R^2=,501$

^b Tussen haakjes is vermeld welke categorie de referentiecategorie is in de logistische regressieanalyse.

De resultaten van de analyses zijn weergegeven in tabel 6.3. Het model met de vijf onafhankelijke variabelen heeft een zeer goede fit. Verder blijkt dit vijftal ongeveer de helft van de variantie in de uitkomstvariabele te verklaren (Nagelkerke R square is 50,1%). De effecten zijn in drie gevallen significant,³⁴ maar qua omvang gering. Daarbij moet weliswaar worden bedacht dat de vermelde oddsratio's betrekking hebben op de risicoverhoging per victimisatievorm. Anders gezegd, met elke bijkomende victimisatie-ervaring neemt de kansverhouding (wel/niet blootstelling aan kindermishandeling) met een bepaald percentage toe. Op het gebied van Gering fysiek geweld binnenshuis, bijvoorbeeld, worden vijf verschillende vormen onderscheiden. Als jongeren al deze vormen in het afgelopen jaar hebben meegemaakt is de kans op kindermishandeling vijf procent groter ten opzichte van jongeren die deze gebeurtenissen in het geheel niet hebben meegemaakt. Analoog hieraan komen de 'cumulerende' effecten van Geringe psychologische agressie van ouders en Emotioneel/psychologisch geweld buitenshuis neer op een maximale kansverhoging van 3,6% (3 x 0,6% en 9 x 0,2%).

³⁴ Strikt genomen kan hier niet van 'effecten' worden gesproken, omdat het immers niet is uit te sluiten dat de onafhankelijke en afhankelijke variabelen gelijktijdig hebben plaatsgevonden. Niettemin kunnen de resultaten worden geïnterpreteerd in termen van een symmetrische relatie tussen de mate waarin jongeren aangeven uiteenlopende vervelende en nare gebeurtenissen te hebben meegemaakt (binnens- en buitenshuis) en de mate waarin zij hebben gerapporteerd vormen van kindermishandeling (overwegend thuis) te hebben meegemaakt.

6.4 De relatie met antisociaal gedrag

De blootstelling (al dan niet) aan kindermishandeling wordt in deze paragraaf in verband gebracht met vormen van antisociaal gedrag. Net als in de vorige paragraaf kan hier evenmin in causale termen ('effecten') worden gesproken, omdat niet kan worden nagegaan of het getoonde antisociaal gedrag vooraf ging aan de meegemaakte gebeurtenissen van kindermishandeling, in het afgelopen jaar. Maar ook hier is het interessant om de (niet-causale) samenhang tussen beide te analyseren.

De vragenlijst bevat in totaal tien items over antisociaal gedrag, die onder te brengen zijn in drie categorieën.

- Openlijk antisociaal gedrag, dat voornamelijk bestaat uit agressieve gedragingen zoals anderen (ook ouders) dreigen te slaan, anderen (ook ouders) fysiek aanvallen en deelnemen aan serieuze vechtpartijen (6 items).
- Heimelijk antisociaal gedrag: het stelen van geld en van goederen (2).
- Middelenmisbruik: overmatig alcoholgebruik en het gebruik van hard-drugs (2).

In tabel 6.4 zijn de resultaten opgenomen van de logistische regressieanalyse met genoemde onafhankelijke variabelen. Het model heeft een goede fit, maar verklaart maar een bescheiden proportie van de variantie in de uitkomstvariabele (Nagelkerke R square is 17,1%). De effecten zijn significant. Gelijk aan paragraaf 6.3 geldt ook hier dat met de toename van vormen van antisociaal gedrag de kansverhouding (wel/niet blootstelling aan kindermishandeling) – maximaal – met respectievelijk 2,4% (Openlijk antisociaal gedrag), 1,8% (Heimelijk antisociaal gedrag) en 1,4% (Middelenmisbruik) kan toenemen. Dit betekent dat het vertonen van veel normoverschrijdend gedrag, in lichte mate geassocieerd kan worden met blootstelling aan kindermishandeling.

Tabel 6.4 Vormen van antisociaal gedrag van jongeren als correlaten van kindermishandeling^a

Onafhankelijke variabele ^b	Effecten		
	Oddsratio	Wald-statistic	Significantie (p)
Openlijk antisociaal gedrag (<i>per vorm</i>)	1,004	41,00	,000
Heimelijk antisociaal gedrag (<i>per vorm</i>)	1,009	25,25	,000
Middelenmisbruik (<i>per vorm</i>)	1,007	19,72	,000

^a Indicaties *goodness of fit* model: $\chi^2= 155,85$; $df=3$; $p=,000$; Nagelkerke $R^2=,171$

^b Tussen haakjes is vermeld welke categorie de referentiecategorie is in de logistische regressieanalyse.

6.5 De relatie met niet-gewelddadige disciplineren en conflicthantering door ouders

In de VVNG wordt jongeren gevraagd aan te geven in hoeverre hun ouders gebruik maken van niet-gewelddadige strategieën bij het omgaan met of het oplossen van conflicten of ruzies. Dit omvat zowel gedrag dat zij ten opzichte van hun kinderen tonen als strategieën die zij met betrekking tot hun partner gebruiken. Opnieuw staat hier de niet-causale samenhang centraal.

De vragenlijst bevat in totaal vijftien items over niet-gewelddadige conflicthantering. Zij zijn ondergebracht in de volgende categorieën.

- Niet-gewelddadige disciplineren van kinderen, waaronder opvoedkundig gedrag als uitleggen wegsturen of negeren en niet-fysiek straffen (4 items).

- Het gebruik van onderhandelingstrategieën bij de partner, zoals het bespreken van meningsverschillen en het betrekken van een derde bij de oplossing van onderlinge conflicten (3).
- Psychologische agressie tussen ouders, zoals vernedering en belediging van de ander of het dreigen met geweld (zie de gebeurtenissen die in hoofdstuk 4 en 5 zijn besproken onder de noemer 'Meegemaakte conflicten tussen ouders: intimidatie') (6).
- Geringere vormen van fysiek geweld tussen ouders, waaronder het gooien van en het schoppen tegen voorwerpen (2).

Tabel 6.5 toont de resultaten van de logistische regressieanalyses die op de vier onafhankelijke variabelen zijn uitgevoerd. Het model heeft een goede fit en verklaart een redelijk grote proportie variantie in de uitkomstvariabele (Nagelkerke R square is 35,2%). De meeste effecten zijn zeer bescheiden, maar niettemin significant. Net als in de vorige paragrafen, geldt ook hier dat de kansverhouding kan toenemen als gevolg van cumulerende gebeurtenissen en/of kenmerken. Maar ook hier is sprake van een hoogstens beperkte toename. Met de toename van het aantal disciplinerings- en conflicthanteringsvormen kan de kansverhouding (wel/niet blootstelling aan kindermishandeling) – maximaal – met respectievelijk 2,8% (Niet-gewelddadige disciplinering van kinderen), 2,6% (Gering fysiek geweld tussen ouders) en 2,4% (Psychologische agressie tussen ouders) toenemen.

Tabel 6.5 Niet-gewelddadige strategieën van disciplinering en vormen van conflicthantering door ouders als correlaten van kindermishandeling

Onafhankelijke variabele ^b	Effecten		
	Oddsratio	Wald-statistic	Significantie (p)
Niet-gewelddadige disciplinering van kinderen (<i>per vorm</i>)	1,007	61,18	,000
Gebruik van onderhandelingstrategieën bij partner (<i>per vorm</i>)	,999	1,68	n.s.
Psychologische agressie tussen ouders (<i>per vorm</i>)	1,004	47,20	,000
Gering fysiek geweld tussen ouders (<i>per vorm</i>)	1,013	43,19	,000

^a Indicaties *goodness of fit* model: $\chi^2= 338,84$; $df=4$; $p=,000$; Nagelkerke $R^2=,352$

^b Tussen haakjes is vermeld welke categorie de referentiecategorie is in de logistische regressieanalyse.

In het geval van de Niet-gewelddadige disciplinering is het opmerkelijk dat de oddsratio groter is dan één. Onder jongeren die melden dat hun ouders zich bedienen van een variatie van niet-gewelddadige opvoedingsstrategieën is de kans groter slachtoffers van kindermishandeling te treffen dan onder jongeren die ouders hebben met andersoortige opvoedings- en conflicthanteringstrategieën. Dus onder jongeren die veelvuldig bloot zijn gesteld aan kindermishandeling is het waarschijnlijker dat men ouders treft die zich (tevens) bedienen van niet-gewelddadige strategieën.

7 Conclusies en discussie

7.1 Conclusies

7.1.1 Korte terugblik op het onderzoek en de representativiteit van de bevindingen

Tussen december 2005 en april 2006 hebben 1.845 jongeren meegedaan aan een landelijk onderzoek naar de omvang van kindermishandeling in ons land. Het onderzoek is uitgevoerd op in totaal veertien scholen voor voortgezet onderwijs, die willekeurig zijn geselecteerd. Ongeveer de helft van de jongeren bezocht het VMBO, de andere helft zat in klas 1 tot en met 4 van het HAVO of het VWO. De jongeren die van hun ouders toestemming hadden gekregen om aan *Scholieren Over Mishandeling* mee te werken hebben de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG) ingevuld. Deze vragenlijst bevat 48 vragen over ernstige vormen van kindermishandeling (waaronder fysiek geweld door ouders en seksueel misbruik). Daarnaast is de jongeren ook een aantal vragen (30 items) voorgelegd over andersoortige onveilige en vervelende gebeurtenissen (zoals pesten en verbale agressiviteit). Door het onderzoek behalve op kindermishandeling ook te richten op dit soort vormen van victimisatie is de scope verbreed, kunnen verbanden gelegd worden tussen diverse vormen van victimisatie. Tot slot is met een ongeveer gelijk aantal vragen (34 items) getracht relevante achtergrondinformatie te verzamelen (o.a. biografische gegevens, gegevens over de opvoedingstijl van ouders en over de neiging van jongeren tot het geven van sociaal wenselijke antwoorden).

Paragraaf 7.2 bevat een weergave van de belangrijkste bevindingen, aan de hand van de vragen die aan dit onderzoek ten grondslag liggen. Een cruciale vraag die daaraan voorafgaat is of de onderzoeksresultaten aanspraak kunnen maken op een algemene geldigheid. Met andere woorden, biedt het onderzoek voldoende houvast voor het maken van een nauwkeurige, betrouwbare schatting van de omvang van kindermishandeling in Nederland (op basis van zelfrapportage)? Het antwoord op deze vraag bepaalt in wezen de reikwijdte van de conclusies van het onderzoek. In hoofdstuk 3 is uitgebreid ingegaan op de (interne en externe) validiteit van de bevindingen. Op basis hiervan wordt het gelegitimeerd geacht de uitkomsten van *Scholieren Over Mishandeling* te generaliseren naar de Nederlandse scholierenpopulatie (uit de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs), met in achtname van de volgende kanttekeningen. Ten eerste is een zekere voorzichtigheid geboden bij de generalisatie naar alle scholieren in ons land, dus inclusief de jongeren met een allochtone achtergrond. Gebleken is dat jongeren die tot etnisch-culturele minderheidsgroeperingen behoren in de steekproef zijn ondervetegenwoordigd. Ten tweede zijn HAVO- en VWO-leerlingen, ten opzichte van de VMBO'ers in de steekproef, oververtegenwoordigd.³⁵ Ten derde zijn er aanwijzingen dat de respondenten uit dit onderzoek een neiging tot onderrapportage

³⁵ De oververtegenwoordiging was nodig bij het onderzoek naar de relatie tussen kindermishandeling met een reeks van andere factoren (zoals biografische kenmerken van de jongeren en andersoortige problematische ervaringen). Bij een (zeer) lage incidentie, wat op voorhand werd verwacht bij Havisten en VWO'ers, zijn zulke analyses onmogelijk (zie hoofdstuk 2).

vertonen. Dat wil zeggen, in vergelijking met een ander (representatief) onderzoek onder scholieren in ons land (zie NSO, 2001) hebben zij minder vaak gerapporteerd over onveiligheid en andere vervelende gebeurtenissen. Eén en ander impliceert dat op basis van ‘Scholieren over mishandeling’ met vertrouwen conclusies kunnen worden getrokken over de omvang van kindermishandeling onder *autochtone* Nederlandse jongeren uit de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs, waarbij het niet is uitgesloten dat de gemaakte schatting aan de conservatieve kant is.

7.1.2 De beantwoording van de onderzoeksvragen

1. In welke mate hebben jongeren uit de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs kindermishandeling ervaren?

De omvang van kindermishandeling is uitgedrukt in twee soorten cijfers: prevalentie- en incidentiecijfers. Prevalentiecijfers betreffen het aantal scholieren dat heeft aangegeven *ooit* gebeurtenissen te hebben meegemaakt die als mishandeling worden aangemerkt. Dit soort gegevens is vooral nuttig als het gaat om het inzichtelijk maken van het probleem bij betrekkelijk sporadisch voorkomende vormen van kindermishandeling. Incidentiecijfers hebben betrekking op het aantal jongeren dat in de *afgelopen twaalf maanden* zegt mishandeld te zijn geweest. Het voordeel van deze cijfers is dat de periode waarop de rapportage betrekking heeft voor iedereen gelijk is. Daarnaast lenen dit soort gegevens zich goed voor het vaststellen van veranderingen in de omvang van kindermishandeling in de loop van de tijd.

Tabel 7.1 Prevalentie en incidentie van kindermishandeling per categorie (aantal per duizend jongeren)

Categorie	Prevalentie ^a	Incidentie ^a
Verwaarlozing ^b	52	-
Psychologische agressie van ouders	221	120
Fysiek geweld binnenshuis	157	83
Seksueel misbruik	79	44
<i>Buiten eigen gezin/familie</i>	70	40
<i>Binnen eigen gezin/familie</i>	23	9
Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen	117	41
Totaal over alle categorieën	373	195

^a Aantal jongeren per 1000. Prevalentie: ooit meegemaakt. Incidentie: meegemaakt in de laatste 12 maanden.

^b De jongeren zijn voor wat betreft ‘Verwaarlozing’ uitsluitend bevroegd over ervaringen uit hun kindertijd; gegevens die zicht bieden op de incidentie van deze vorm van kindermishandeling zijn niet verzameld.

Prevalentie en incidentie

Tabel 7.1 geeft een overzicht van de gevonden prevalentie- en incidentiecijfers voor de afzonderlijke categorieën van kindermishandeling, alsmede voor alle categorieën tezamen (totale prevalentie, resp. incidentie). De resultaten zijn weergegeven in aantallen per duizend jongeren. De rangordening van de categorieën van kindermishandeling voor prevalentie en incidentie is voor een deel gelijk. *Psychologische agressie van ouders* (dreigement te zullen slaan) en *Fysiek geweld binnenshuis* (bijv. ouder schopt jongere of slaat hem/haar met een hard voorwerp, ouder verwondt jongere) blijken de meest voorkomende categorieën van

kindermishandeling te zijn. Dus zowel vanuit het *life time* perspectief als dat van de laatste twaalf maanden worden door jongeren in deze categorieën de meeste gebeurtenissen gerapporteerd.

De incidentie van *Seksueel misbruik* en *Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen* is ongeveer gelijk. Wat betreft de prevalentie is er wel een duidelijk onderscheid. Als jongeren gevraagd wordt naar ervaringen in hun leven tot nu toe, dan melden naar verhouding veel meer jongeren ooit getuige te zijn geweest van gewelddadige confrontaties tussen hun ouders (zoals het gebruik van lichamelijk geweld tegen de ander en de bedreiging met een wapen). Vanuit dit perspectief zijn er weliswaar ook meer jongeren die ooit vormen van seksueel misbruik (bijv. seksueel contact met minderjarigen of volwassenen, gedwongen worden seksuele handelingen te verrichten/te ondergaan) hebben meegemaakt, maar het verschil met de incidentiecijfers is minder groot. Overigens blijken de meeste seksuele handelingen of activiteiten te hebben plaats gevonden met/door personen buiten de gezins- of familiesfeer. Uit de prevalentiecijfers blijkt dit ongeveer drie keer zoveel te worden gerapporteerd als seksueel misbruik binnen het eigen gezin of de eigen familie. De verhouding op grond van de incidentiegegevens is groter; ruim vier keer zoveel misbruik door niet-gezins- of familieleden.

Over vormen van (ernstige) fysieke en emotionele *Verwaarlozing* (bijv. gebrekkige verzorging van en belangstelling voor hun kinderen door ouders) zijn alleen prevalentiegegevens verzameld. Hieruit blijkt dat deze vorm van kindermishandeling het minst vaak door jongeren wordt gerapporteerd.

Uit tabel 7.1 blijkt voorts dat ruim eenderde van de jongeren (373 op de 1000) te kennen geeft *ooit* een gebeurtenis te hebben meegemaakt die als vorm van kindermishandeling kan worden beschouwd. Uit nadere analyses blijkt dat voor de meeste van deze jongeren (209 per 1000) geldt dat hun ervaringen beperkt blijven tot één van de onderscheiden categorieën. De prevalentie van vormen van kindermishandeling die bij twee categorieën zijn onder te brengen komt op 97 jongeren op de duizend jongeren. Hierbij blijkt de combinatie van *Psychologische agressie van ouders* en *Fysiek geweld binnenshuis* het meest frequent voor te komen (37 per 1000). In totaal 17 jongeren (op de 1000) blijken in hun leven tot dusver te maken gehad met kindermishandelingsvormen die in vier of vijf categorieën zijn onder te brengen. Uit tabel 7.1 is verder af te lezen dat bijna twintig procent van de jongeren (195 op de 1000) in het achterliggende jaar ervaring te hebben gehad met een vorm van kindermishandeling. Wat betreft het vóórkomen van combinaties van kindermishandelingscategorieën tekent zich een vergelijkbaar patroon af als bij de prevalentiecijfers. De meeste jongeren hebben te maken gehad met gebeurtenissen uit één categorie (127 op de 1000). Door 48 jongeren (per 1000) is aangegeven dat zij in de laatste twaalf maanden ervaringen hebben gehad met vormen van kindermishandeling die in twee categorieën zijn te plaatsen. Ook hier is de combinatie van agressieve bejegening door ouders en gewelddadige confrontaties binnenshuis de meest voorkomende (25 op de 1000 jongeren). De incidentie van alle vier de categorieën van kindermishandeling bedraagt 5 per 1000 jongeren.

Sekseverschillen

Als naar de cijfers van jongens en meisjes wordt gekeken, dan blijken er over het geheel genomen geen grote verschillen te bestaan tussen de seksen, zowel wat

betreft *life time* perspectief (prevalentie) als dat van de afgelopen twaalf maanden (incidentie). Tabel 7.2 geeft een overzicht van de totalen voor jongens en meisjes. Hieruit blijkt dat, ten opzichte van de jongens, zeven à acht procent meer meisjes kindermishandeling hebben meegemaakt. Twee aspecten verdienen bijzondere aandacht. Ten eerste leert nader onderzoek dat de sekseverschillen bij Seksueel misbruik wel relatief groot zijn. De prevalentie en incidentie van misbruik onder meisjes is drie tot vier keer hoger dan bij jongens. Ten tweede laten de (prevalentie)cijfers zien dat Verwaarlozing een uitzondering is op het geschetste beeld dat kindermishandeling vaker onder meisjes voorkomt. Uit de resultaten blijkt dat meer jongens dan meisjes melden ooit ernstige vormen van verwaarlozing te hebben ondervonden.

Tabel 7.2 Prevalentie en incidentie van kindermishandeling, uitgesplitst naar geslacht (aantal per duizend jongeren)

Kindermishandeling	Aantal (per 1000)	
	jongens	meisjes
Prevalentie ('ooit meegemaakt')	336	407
Incidentie ('meegemaakt in de laatste 12 maanden')	153	235

Schatting van de absolute omvang

De incidentiegegevens uit tabel 7.1 zijn gebruikt voor een extrapolatie naar de populatie van Nederlandse scholieren van het voortgezet onderwijs (uit de eerste vier leerjaren). In tabel 7.3 zijn de resulterende schattingen opgenomen. Hieruit blijkt dat naar schatting 160.700 scholieren in de laatste twaalf maanden het slachtoffer zijn geweest van een vorm van kindermishandeling. Dat komt neer op gemiddeld ongeveer 240 leerlingen per school (uitgaande van de 667 scholen voor voortgezet onderwijs die de basis vormde voor de steekproef). De schattingen voor de onderscheiden categorieën van kindermishandeling variëren van 33.800 (meegemaakte gewelddadige confrontaties tussen ouders) tot bijna honderdduizend jongeren (ernstig verbaal agressief gedrag van hun ouders).

In paragraaf 7.1 is betoogd dat in verband met de ondervetegenwoordiging van etnisch-culturele minderheidsgroepen in de steekproef, de generalisatie van de bevindingen naar de gehele scholierenpopulatie met enige reserve dient te geschieden. Voor het autochtone deel van de scholieren, die bijna tachtig procent van de populatie uitmaken,³⁶ kan met een grotere mate van zekerheid worden geëxtrapolerd. Tabel 7.3 (rechter kolom) geeft tevens de schattingen weer van slachtoffers van kindermishandeling onder *autochtone* scholieren (131.800 jongeren, ofwel ca. 200 leerlingen per school).

Overigens dient bij alle schattingen rekening te worden gehouden met de mogelijkheid dat jongeren mogelijk enigszins terughoudend zijn geweest met de rapportage van kindermishandeling. Het is niet uitgesloten dat de werkelijke cijfers hoger liggen. De kans dat sprake is van onderrapportage is in de voorgaande paragraaf onder de aandacht gebracht.

³⁶ Vgl. *Bevolking op 1-1-2006, naar herkomstgroepering en leeftijd*, www.cbs.nl

Tabel 7.3 Omvang van kindermishandeling onder Nederlandse scholieren uit de eerste vier leerjaren van het voortgezet onderwijs: extrapolatie op basis van de incidentiecijfers (afgerond op honderdtallen)

Categorie	Geschatte omvang voor alle scholieren ^a	Geschatte omvang voor autochtone scholieren ^b
Psychologische agressie van ouders	98.900	81.100
Fysiek geweld binnenshuis	68.400	56.100
Seksueel misbruik	36.300	29.700
<i>Buiten eigen gezin/familie</i>	33.000	27.000
<i>Binnen eigen gezin/familie</i>	7.400	6.100
Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen	33.800	27.700
Totaal over alle categorieën	160.700	131.800

^a Absolute aantallen, berekend op basis van de incidentiecijfers uit tabel 7.1 en CBS-gegevens over leerlingen in de eerste vier leerjaren van het voortgezet onderwijs (N=824.000; bron: "Aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs", www.cbs.nl).

^b Absolute aantallen, berekend op basis van de incidentiecijfers uit tabel 7.1, bovengenoemde CBS-gegevens en CBS-gegevens over het percentage autochtone jongeren in Nederland (bron: "Bevolking op 1-1-2006, naar herkomstgroepering en leeftijd", www.cbs.nl).

Conclusie

Afsluitend luidt de conclusie dat ruim eenderde van de jongeren ooit kindermishandeling heeft meegemaakt in de vorm van ernstige psychologische agressie van ouders, fysiek geweld binnenshuis, waargenomen fysieke conflicten tussen ouders, seksueel misbruik *en/of* ernstige verwaarlozing. Eén op de vijf jongeren is in het afgelopen jaar slachtoffer geweest van (een vorm van) kindermishandeling. Kindermishandeling komt iets meer voor onder meisjes. Bij de resultaten wordt aangetekend dat de schattingen mogelijk aan de conservatieve kant zijn. Verder lijken de conclusies voornamelijk geldig te zijn voor autochtone scholieren in ons land. Voor generalisatie van de bevindingen naar allochtone jongeren is enige terughoudendheid op zijn plaats.

2. Hangt het vóórkomen van de onderscheiden categorieën van kindermishandeling onderling samen?

Jongeren die meerdere vormen van kindermishandeling binnen de ene categorie hebben meegemaakt, blijken vaak ook diverse ervaringen te hebben binnen een andere categorie. De relaties zijn statistisch gezien niet erg sterk. De sterkste verbanden (tot uiting komend in correlaties van ,30 à ,35) zijn gevonden tussen *Fysiek geweld binnenshuis* enerzijds en *Psychologische agressie van ouders* en *Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen* anderzijds. Dit betekent dat jongeren die veel verschillende vormen van fysiek geweld (door hun ouders) hebben meegemaakt, ook vaak ervaring hebben met verbaal agressief gedrag van hun ouders. En deze jongeren, die dus zelf het slachtoffer zijn geweest van gewelddadigheden van hun ouders, zeggen ook meerdere vormen van geweld tussen hun ouders te hebben waargenomen. *Verwaarlozing* en *Seksueel misbruik* vertonen geen samenhang met de andere categorieën van kindermishandeling. Dat wil zeggen, de gevonden (weliswaar significante) correlaties zijn meestal zwak (hoogstens ,20). Bij de prevalentiegegevens correleren zij matig met *Fysiek geweld binnenshuis* (ca. ,25).

Aan deze resultaten wordt de conclusie verbonden dat vooral de vormen van (niet-seksueel) agressief en gewelddadig gedrag van ouders tot op zekere hoogte onderling gerelateerd zijn. De relaties zijn niet sterk, maar laten wel zien dat een diversiteit van ervaringen binnen de ene categorie van kindermishandeling, vaak gelijke tred houdt met een veelsoortigheid van gebeurtenissen in de andere categorie. De positie van fysiek geweld dat door ouders wordt toegepast blijkt binnen dit geheel een centrale positie in te nemen.

3. Welke relatie is er tussen de incidentie van kindermishandeling en andere vormen van victimisatie?

Kindermishandeling is conceptueel lastig af te bakenen. Nog los van de inhoudelijke heterogeniteit (zie de diverse categorieën die in dit onderzoek worden onderscheiden), is binnen bijna alle categorieën van kindermishandeling sprake van een glijdende schaal – een continuüm van minder ernstige naar zeer ernstige gebeurtenissen. De uitzondering hierop is *Seksueel misbruik* omdat hierbij, ongeacht de uitingsvorm, een algemeen aanvaardbare norm ('seks met minderjarigen mag niet') wordt overschreden. Bij de andere categorieën is die grens moeilijker te trekken. In *Scholieren Over Mishandeling* is de norm gelegd bij gebeurtenissen die op grond van uitingsvorm en *impact* ernstig worden beschouwd en zich onderscheiden van ervaringen waarop het stempel 'naar' of 'vervelend' beter past. De ernstige gebeurtenissen, die aanzienlijke lichamelijke en/of geestelijke schade tot gevolg kunnen hebben, zijn in dit onderzoek opgevat als vormen van kindermishandeling. Het andere type, dat bij wijze van spreken onder de streep valt, bestaat uit andere, minder ingrijpende vormen van victimisatie.

Voor drie categorieën van kindermishandeling is nagegaan of de incidentie van ernstige vormen systematisch gerelateerd is aan de incidentie van vormen met een geringere *impact*. Voor *Psychologische agressie van ouders*, *Fysiek geweld binnenshuis* en *Meegemaakte conflicten tussen ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen* is een dergelijke relatie aangetoond. Dit betekent dat jongeren die in de laatste twaalf maanden veel verschillende ervaringen hebben met ernstige vormen van mishandeling, in die periode ook een variëteit van andere vormen van victimisatie hebben meegemaakt. Bijvoorbeeld, jongeren die in de categorie *Fysiek geweld binnenshuis* hebben aangegeven in het afgelopen jaar door hun ouders te zijn geschopt, in elkaar geslagen, bij de keel zijn gegrepen enz., blijken tegelijkertijd vaak melding te hebben gemaakt van gebeurtenissen als 'te zijn geknepen', 'op de hand te zijn geslagen' en 'door elkaar te zijn geschud'. De gevonden relaties worden opgevat als ondersteuning voor de 'continuümgedachte'. Kindermishandeling staat niet op zichzelf, maar wordt voorafgegaan door of vindt plaats te midden van andere vormen van victimisatie.

4. Op welke kenmerken onderscheiden jongeren die geen kindermishandeling hebben meegemaakt zich van jongeren die veelvuldig aan kindermishandeling hebben blootgestaan?

Om zicht te krijgen op de risicofactoren die zijn gerelateerd aan de blootstelling aan kindermishandeling, is onderzocht wat jongeren die (in de afgelopen twaalf maanden) geen kindermishandeling hebben meegemaakt, onderscheidt van leeftijdgenoten die hieraan veelvuldig hebben blootgestaan. Voorbeelden van variabelen die in de analyse zijn betrokken zijn biografische gegevens als leeftijd en geslacht, gegevens over andere vormen van victimisatie (zoals gepest worden, conflicten met docenten), gegevens over antisociaal gedrag van de jongeren zelf

(agressief gedrag, diefstal en middelenmisbruik) en gegevens over de wijze waarop ouders met conflicten omgaan (in de opvoeding, in hun relatie). De analyses hebben een aantal (statistisch aantoonbaar) samenhangende variabelen opgeleverd.

Van de biografische kenmerken van jongeren blijken de variabele Geslacht en in iets mindere mate de variabelen Etnisch-culturele achtergrond en Leeftijd het risico op kindermishandeling substantieel te beïnvloeden. Meisjes blijken, in vergelijking met jongens, een meer dan twee keer zo groot risico te lopen slachtoffer te worden van kindermishandeling. Jongeren die zichzelf tot de bevolkingsgroep met een niet-Nederlandse achtergrond rekenen blijken ten opzichte van jongeren die zich als autochtone Nederlanders beschouwen een bijna twee keer zo grote kans te hebben kindermishandeling mee te maken. Verder blijkt dat met de leeftijd van jongeren, tevens het mishandelingsrisico groter wordt; met elk leeftijdsjaar neemt de kans op kindermishandeling met ongeveer een kwart toe. Let wel, het gaat hier om de relatie met de *incidentie* van kindermishandeling. De periode waarop de meldingen van mishandeling betrekking hebben is voor alle leeftijden gelijk, te weten twaalf maanden. Het 'leeftijdseffect' kan hier dus niet worden toegeschreven aan het feit dat bijvoorbeeld zestienjarigen een langere 'historie' hebben dan jongeren van dertien.

Van de variabelen die aspecten van de woon- en gezinssituatie van jongeren typeren, blijkt het aantal ouders in het gezin relevant te zijn. Ten opzichte van gezinnen met twee ouders aan het hoofd, lopen jongeren die in andere gezins- of samenlevingsverbanden wonen een hoger risico op kindermishandeling. Het risico is het grootst voor jongeren die niet (meer) in het eigen gezin wonen, maar, bijvoorbeeld, afwisselend bij de moeder en de vader (co-ouderschap), bij familie, in een pleegezin of in een tehuis. De kans dat zij blootgesteld worden aan kindermishandeling is ruim drie keer zo groot (t.o.v. jongeren uit een tweoudergezin). Jongeren die een gezinsverband met alleen een vader wonen blijken een grotere kans te hebben om met kindermishandeling te maken te krijgen dan jongeren die bij hun moeder wonen.

Ervaringen met andere vormen van victimisatie (zoals ruzie met ouders, pesten op school, diefstal, discriminatie of conflicten met docenten) blijken een aantoonbare, maar geen sterke relatie te hebben met het vóórkomen van kindermishandeling. Uit de analyses blijkt dat de kans op kindermishandeling substantiëler wordt als sprake is van een cumulatie van victimisatie-ervaringen. In totaal zijn er zeventien vormen van victimisatie die het risico kunnen doen toenemen. De jongeren die al deze gebeurtenissen in het laatste jaar hebben meegemaakt, hebben een iets hogere kans op blootstelling aan mishandeling, dan jongeren die in het geheel geen ervaring hebben met deze gebeurtenissen.

Tussen antisociaal gedrag van jongeren (zoals diefstal, vechten en middelenmisbruik) en de incidentie van kindermishandeling blijkt eveneens een aantoonbaar verband te bestaan. Ook hier geldt dat deze samenhang pas enigszins sterker wordt als sprake is van de extreme omstandigheid dat jongeren zich schuldig hebben gemaakt aan een scala van antisociale gedragingen. Als zij te kennen geven alle tien gedragingen te hebben begaan, dan is de kans dat zij frequent aan kindermishandeling zijn blootgesteld iets hoger dan bij jongeren die zich niet antisociaal gedragen.

Tot slot is onderzocht of de blootstelling aan kindermishandeling verband houdt met de opvoedingsstijl van ouders en de wijze waarop zij doorgaans conflicten hanteren.

Jongeren die veel ruzies tussen hun ouders hebben meegemaakt (al dan niet gepaard gaande met fysieke confrontaties), blijken een iets grotere kans te hebben kindermishandeling mee te maken. Wat tegelijkertijd ook aan dit risico bijdraagt is een niet-gewelddadige stijl van disciplineren of opvoeding. Dit ligt in de lijn der verwachting. In gezinnen waar veel conflicten zijn, zal sprake zijn van een continuüm van conflicthanteringsstrategieën, waaronder ook de niet-gewelddadige. Alleen als deze aspecten bij elkaar genomen worden hebben zij een enigszins risicoverhogend effect. Indien (de omgeving van) de jongeren (voldoet) voldoen aan alle twaalf kenmerken, dan neemt de kans op kindermishandeling enigszins toe (t.o.v. de situatie waarin aan geen van deze kenmerken of condities wordt voldaan).

Het geheel overziend luidt de conclusie dat de voornaamste risicofactoren voor het optreden van kindermishandeling liggen in enkele persoonskenmerken (geslacht, etnisch-culturele achtergrond en leeftijd) van de jongeren, alsmede in de woon- en gezinssituatie van de jongeren (aantal ouders in het gezin). Andere vormen van victimisatie, antisociaal gedrag van de jongeren zelf en de opvoedings- en conflicthanteringsstijl van ouders blijken alleen van invloed te zijn – en dan nog in zeer bescheiden mate – als sprake is van een groot aantal cumulerende negatieve aspecten.

7.2 Discussie

Prevalentie

Van de leerlingen in het SOM-onderzoek zegt 37% ooit een vorm van kindermishandeling te hebben ondergaan, hetgeen redelijk overeenstemt met de bevindingen van Hussey, Chang en Kotch (2006) die eveneens (zelf-rapportage) onderzoek deden onder adolescenten. Douglas en Straus (2006) vonden dat tussen de 13 en 73% van studenten van 36 universiteiten in 19 landen in hun jeugd '*corporal punishment*' hadden ondergaan. Hierbij ging het om fysiek geweld dat door de ouder werd aangewend om pijn maar geen wonden bij het kind te veroorzaken met het oogmerk om het gedrag van het kind te corrigeren of in te perken. In het licht van deze recente gegevens zijn de cijfers uit SOM niet afwijkend.

In het Nederlandse deel van de *International Dating Violence Study* bleek dat 18,5% van de ondervraagde studenten een vorm van kindermishandeling rapporteerde: voor 8,4% was dit emotionele verwaarlozing, voor 3,4% seksueel misbruik, en voor 3,4% een combinatie van verschillende vormen van mishandeling (Lamers-Winkelmann, in voorbereiding).

Incidentie

Bijna twintig procent van de ondervraagde jongeren geeft aan in het achterliggende jaar één of andere vorm van kinderhandeling te hebben ervaren. Ongeveer eenderde daarvan heeft te maken gehad met vormen van kindermishandeling die in twee of meer categorieën zijn te plaatsen. En voor een half procent van alle jongeren geldt dat zij in de genoemde periode met alle onderscheiden categorieën van mishandeling zijn geconfronteerd geweest. Uit paragraaf 5.2 blijkt dat de gemiddelde frequentie van de handelingen (het aantal malen dat dit het afgelopen jaar is voorgekomen) ligt tussen de 3,8 en 8,4.

In een rapport van de *National Society for the Prevention of Cruelty to Children* (NSPCC; Creighton, 2004) bleek de incidentie van *geregistreeerde* kindermishandeling ('*child maltreatment*') te variëren tussen de 2,7% (Engeland) en

de 12,4% (Verenigde Staten van Amerika). In aanmerking genomen dat het percentage geregistreerde gevallen van kindermishandeling (fors) lager is dan het werkelijke percentage, lijkt het percentage dat in *Scholieren Over Mishandeling* (SOM) gevonden wordt niet exorbitant hoog.

Enige resultaten nader belicht

Geweld tussen de ouders

Volgens het Ministerie van Justitie (2006) zijn per jaar ongeveer 100.000 kinderen getuige van geweld tussen hun ouders. Dat is ruim 2% van alle Nederlandse kinderen. In dit onderzoek geeft 4% van de jongeren aan dat zij, in het afgelopen jaar, getuige is geweest van 'meegemaakte conflicten tussen de ouders: fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen'. In het licht van het feit dat het Ministerie van Justitie meent dat slechts 12% van de gevallen van 'huiselijk geweld' in politie dossiers is opgenomen, en het werkelijke aantal kinderen dat getuige is (dus) waarschijnlijk hoger ligt, is het gevonden percentage niet erg afwijkend van de verwachting.

Zes procent van de jongeren zegt in het afgelopen jaar niet op personen gerichte vormen van geweld tussen de ouders te hebben meegemaakt (gooien met voorwerpen of het slaan of schoppen tegen dingen/voorwerpen). Hoewel deze vormen van geweld voor jongeren ook onaangenaam of beangstigend kunnen zijn geweest, is het niet waarschijnlijk dat daarvoor politie bemoeienis is geweest.

Veel misbruik buiten het gezin

Uit onderzoek blijkt dat hoe ouder het kind, hoe groter de kans op misbruik buiten het gezin (Finkelhor & Osmond, 2000). Tussen het 6de en 9de levensjaar is de verhouding misbruik door iemand van binnen het gezin en misbruik door iemand van buiten het gezin 50-50. Na het 9de levensjaar neemt het misbruik door iemand van buiten het gezin fors toe. Op 11 jarige leeftijd is het percentage plegers buiten het gezin 60, en vanaf 11 schommelt het rond de 70. Het hoge percentage misbruik buiten het gezin, vergeleken met dat door plegers binnen het gezin zoals gevonden in dit onderzoek is dan ook daarmee in overeenstemming. Ook de bevinding dat bij de onderscheiden vormen van seksueel misbruik naar verhouding iets vaker minderjarigen dan volwassenen (als pleger) betrokken zijn geweest is in overeenstemming met een ontwikkeling die de laatste tijd gesignaleerd wordt. In de meeste gevallen van seksueel misbruik is de pleger een mannelijk gezinslid, doch niet de (stief)vader (World Health Organization, 2006).

Eén ouder gezinnen

In dit onderzoek werd, in overeenstemming met vele andere onderzoeken (Unicef, 2003) naar kindermishandeling, gevonden dat jongeren die in een één-ouder gezin leven een bijna twee keer zo groot risico lopen om slachtoffer te worden van kindermishandeling. Unicef waarschuwt tegen stigmatisering. Immers, de cijfers over kindermishandeling in één-ouder gezinnen zeggen niets over de pleger van het misbruik, doch geven vooral aan wat de woon- en leefomstandigheden van de slachtoffers zijn. Daarnaast, zo wordt door Unicef benadrukt, is het aannemelijk dat de associatie tussen kindermishandeling en één-ouder gezinnen niet in de eerste plaats te maken heeft met het één-ouderschap, maar met de combinatie van laag inkomen, (verhoogde) stress en sociale isolatie.

Fysiek geweld binnenshuis hangt zeer sterk samen met seksueel misbruik

In *Scholieren Over Mishandeling* werd een duidelijke samenhang gevonden tussen agressie binnenshuis en seksueel misbruik. Dit betekent dat geweld in het gezin een belangrijke indicator kan zijn van misbruik. Voor de praktijk van de jeugdbescherming en jeugdzorg is dit een belangrijk gegeven. Fysiek geweld treedt eerder aan het daglicht dan seksueel misbruik. Voor sommige ouders en kinderen is agressie een minder groot taboe; men heeft er bijvoorbeeld niet zo'n moeite mee om te vertellen dat er wel eens rake klappen vallen. Jeugdbeschermers of zorgverleners die op de hoogte zijn – of geraken – van fysiek geweld in het gezin dienen op de hoogte te zijn van de vergrote kans op seksueel misbruik in zo'n situatie. In de recent ontwikkelde Delta-methode voor jeugdbescherming (Van Montfoort en Slot, 2006) wordt aanbevolen in zo'n situatie de bewijslast om te keren en op zoek te gaan naar informatie die op veiligheid duidt.

Victimisatie binnenshuis hangt samen met victimisatie buitenshuis

Uit *Scholieren Over Mishandeling* komt naar voren dat victimisatie binnenshuis (emotioneel geweld; fysiek geweld; ervaren onveiligheid) samengaat met victimisatie buitenshuis. Hoewel de opzet van het SOM-onderzoek niet toelaat om harde oorzaak-gevolg conclusies te trekken kan men toch wel een veronderstelling hieromtrent formuleren. Het sociale leven van een kind begint binnenshuis en bij het ouder worden wordt de actie-radius geleidelijk aan groter. De verklaring dat een kind aanvankelijk thuis mishandeld wordt en daardoor een grotere kwetsbaarheid ontwikkelt die vervolgens in de buitenwereld de kans vergroot dat het kind opnieuw met geweld te maken krijgt, ligt meer voor de hand dan een proces in omgekeerde richting. Die kwetsbaarheid die een kind ontwikkelt als gevolg van victimisatie kan verschillende vormen aannemen. Men kan denken aan tekorten: het kind leert niet de vaardigheden die van belang zijn belangrijke ontwikkelingstaken te volbrengen. Dergelijke kinderen, raken 'achter', zijn minder weerbaar en minder in staat op een positieve wijze contacten aan te gaan. Anderzijds kan victimisatie leiden tot een surplus aan riskante gedragingen. Bekend zijn de ontremde toenaderingsreacties ten opzichte van vreemden die kinderen met een gehechtheidstoornis kunnen ontwikkelen.

Victimisatie binnenshuis hangt samen met antisociaal gedrag

Een intrigerende uitkomst uit het onderzoek is het verband tussen victimisatie en antisociaal gedrag (openlijk en heimelijk antisociaal gedrag en middelen misbruik). De mogelijke verklaring hiervoor loopt deels parallel met de veronderstelde verklaring in de voorafgaande paragraaf. Kinderen die thuis als gevolg van victimisatie een kwetsbaarheid ontwikkelen, zijn wellicht eerder geneigd hun heil te zoeken buiten het gezin, terwijl zij daar juist door bovengenoemde tekorten aan vaardigheden en een surplus aan riskant gedrag in verkeerde handen kunnen vallen. Met andere woorden: victimisatie verhoogt de kans op antisociaal gedrag. Een omgekeerd proces is echter ook denkbaar. Als kinderen – als gevolg van victimisatie – antisociaal gedrag ontwikkelen kan datzelfde gedrag weer leiden tot hernieuwde victimisatie. Dat laatste kan thuis plaatsvinden, bijvoorbeeld doordat het kind thuis in de moeilijkheden komt vanwege het antisociale gedrag, maar ook buitenshuis. In het SOM-onderzoek kon niet worden nagegaan of victimisatie binnenshuis ook samenhangt met internaliserende problemen. In andere onderzoeken is dit echter veelvuldig vastgesteld (Sternberg e.a. 2006).

Poli-victimisatie

Bij vrijwel alle tabellen over kindermishandeling in *Scholieren Over Mishandeling* (SOM) wordt melding gemaakt van grote spreidingen en van 'uitschieters' die gemiddelden omhoog stuwten. Dit betekent dat er een categorie slachtoffers voorkomt die in zeer grote mate lijdt onder mishandeling. De cijfers suggereren ook dat deze jeugdigen met alle vormen van mishandeling die in dit onderzoek onderscheiden werden te maken hebben. In vakliteratuur wordt dit aangeduid met poli-victimisatie. In SOM blijkt tegen de één procent van de scholieren in deze categorie te vallen. Uit onderzoek van Finkelhor, Ormrod, Turner en Hamby (2005a, 2005b) blijkt dat Poli-victimisatie sterk samenhangt met symptomen van posttraumatische stress. Uit onderzoek onder volwassenen is gebleken dat personen die in hun jeugd vier of meer stressvolle of traumatische ervaringen (als bijvoorbeeld kindermishandeling, geweld tussen ouders) hadden doorgemaakt, vergeleken met volwassenen met minder van deze ervaringen, een hogere prevalentie hadden en een groter risico liepen op risicofactoren voor de belangrijkste doodsoorzaken dan volwassenen. Daarnaast hadden zij meer kans en risico op verschillende ziekten, zoals hartziekten, kanker, beroerte, chronische bronchitis en diabetes, dan volwassenen met minder dan vier van die ervaringen (Felitti, e.a., 2001).

Mogelijke onderrapportage

In de geselecteerde klassen heeft de afname van de VVNG plaatsgevonden tijdens een lesuur, in principe dat van de mentor van de betreffende klas. Hoe betrouwbaar zijn jongeren als zij rapporteren over wat hen overkomen is? Espiritu et al. (2001) menen dat verschillende studies hebben uitgewezen dat jongeren zeker in staat en bereid zijn om accuraat te rapporteren over criminele handelingen door hen begaan. Kindermishandeling echter is iets wat niet door de jongeren zelf is gedaan, maar hen is aangedaan door anderen, en veelal door diegenen die hen het meest naast zijn. In dit onderzoek zijn aanwijzingen dat de scholieren eerder onder- dan overgerapporteerd hebben. Dit bleek uit het feit dat de scholieren uit SOM gemiddeld minder 'onveiligheid en narigheid' rapporteerden dan de jongeren uit het Nationaal Scholieren Onderzoek (NSO) van 2001, terwijl dezelfde vragen gebruikt waren. De jongeren uit het NSO-onderzoek melden gemiddeld meer dan drie keer zoveel gebeurtenissen dan de scholieren die aan dit onderzoek (SOM) hebben meegedaan. In de eerder genoemde International Dating Violence Studie antwoordde geen van de studenten bevestigend op de vraag "vindt u dat u fysiek mishandeld bent als kind". Echter 6,6% antwoordde positief op het statement "toen ik een kind was ben ik veel geslagen". Dit is in overeenstemming met wat verschillende andere onderzoekers vonden (Berger, e.a., 1988; Vermeij, Deković & Baartman, 2004). Deze uitkomst laat zien hoe gemakkelijk in een onderzoek naar kindermishandeling onderrapportage ontstaat.

7.3 Scholieren Over Mishandeling in vier getallen: 37, 8, 4, 1

Het onderzoek *Scholieren Over Mishandeling* maakt 'het mishandelde kind' meer zichtbaar. De gegevens zijn afkomstig van scholieren en kunnen gemakkelijk terugvertaald worden naar de school:

- Meer dan eenderde van alle leerlingen heeft met enige vorm van mishandeling te maken gehad.
- In elke klas kun je twee leerlingen verwachten die seksueel misbruikt zijn.

- In elke klas kun je een leerling verwachten die het afgelopen jaar seksueel misbruikt is

Iedere schoolafdeling kan verwachten dat er 5 tot 10 leerlingen zijn die continue te maken hebben met allerlei vormen van zeer ernstige mishandeling.

SOM laat zich samenvatten met vier getallen: 37, 8, 4 en 1. Van de leerlingen zegt 37% dat ze ooit in hun leven te maken hebben gehad met één of meer vormen van kindermishandeling. En hoewel de in SOM gebruikte vragenlijst ook minder erge vormen van narigheid aan de orde stelden, is bij de afbakening van de categorie 'kindermishandeling' enkel uitgegaan van ernstige tot zeer ernstige feiten en omstandigheden. Acht procent van de leerlingen meldt dat ze ooit seksueel misbruikt zijn. Vier procent meldt seksueel misbruik in het afgelopen jaar. Bijna één procent is slachtoffer van poli-victimisatie. Dat zijn kinderen die gedurende een zeer lange periode, zeer frequent blootstaan aan vrijwel alle vormen van mishandeling, vaak in de meest ernstige uitingsvorm.

Vergelijking met buitenlandse cijfers laat zien dat Nederland niet uit de pas loopt, noch in gunstige noch in ongunstige zin. Het SOM onderzoek gaat niet in op de gevolgen van mishandeling. De literatuur laat hier echter geen enkele onduidelijkheid over bestaan: mishandeling is een ernstige risicofactor. Dankzij de weerbaarheid van sommige kinderen en beschermende factoren in de omgeving leidt mishandeling niet wetmatig tot een problematisch functioneren. Sommige kinderen lijken niet door mishandeling te worden aangedaan, andere kinderen groeien er overheen. Voor veel kinderen is mishandeling echter een bedreigende en ziekmakende factor die in meer of mindere mate hun levensloop bemoeilijkt. De mate waarin dit gebeurt is afhankelijk van de kwetsbaarheid c.q. weerbaarheid van het kind, van omgevingsfactoren en levensgebeurtenissen en *last but not least*: van de ernst en duur van de mishandeling. In dat verband verdient de ongeveer één procent kinderen die slachtoffer zijn van poli-victimisatie extra aandacht. Uitgaande van het gevonden percentage jongeren in dit onderzoek zou het kunnen gaan om ongeveer 31.250 'poly-victims'. En ofschoon ook *poly-victims* weerbaarheid en herstel kunnen tonen is duidelijk dat hier sprake is van een enorme problematiek, niet alleen voor het individu maar ook voor direct betrokkenen zoals ouders en partners. Vervolgens geldt dat de ervaringen van de leerlingen voor wie de getallen 37, 8 en 4 gelden weliswaar minder vaak tot zeer ernstige problemen hoeven te leiden, maar een aanzienlijk deel van deze groep zal toch nu of in het vervolg van de levensloop de nodige problemen ondervinden. De *impact* van dit alles kan vanuit verschillende invalshoeken bekeken worden. In de eerste plaats gaat het om verdriet en problemen bij de leerlingen zelf en bij betrokkenen zoals ouders (nu) of partners (later). In de tweede plaats is er de mogelijkheid dat ze op latere leeftijd gevoeliger zijn voor de invloed van stress en depressieve klachten ontwikkelen die op hun beurt weer een risicofactor vormen voor de tweede generatie (Rutter, Kim-Cohen, & Maughan, 2006). Een derde invalshoek is die van kosten en baten. De aandacht voor deze benadering is de laatste jaren sterker geworden, met name op het terrein van gedragsstoornissen en delinquentie. Veel epidemiologisch onderzoek op dat terrein en de uitkomsten van effectstudies worden doorgerekend op de financiële consequenties voor de samenleving (Aos e.a. 2004). Maar ook de gevolgen van mishandeling zouden met betrekking tot de financiële consequenties geanalyseerd kunnen worden. Daarbij gaat het om de kosten van screening, diagnostiek en hulpverlening, 'uitval'-kosten: kinderen en later de volwassenen die in mindere mate

of geheel niet aan het arbeidsproces kunnen deelnemen, en tweede generatie kosten. In de VS is men inmiddels er redelijk in geslaagd de revenuen te becijferen: geld dat men uitspaart door een effectieve screening en het inzetten van effectieve zorg die er toe bijdragen dat het slachtoffer minder vaak hoeft terug te vallen op vervolghulp, en een betere bijdrage aan de economie levert.

7.4 Waaron meer onderzoek nog nodig is

Scholieren Over Mishandeling is een eenmalige meting waarbij de prevalentie en vooral de incidentie centraal stond. De resultaten van SOM zijn belangrijk en betekenisvol maar laten veel vragen onbeantwoord. Het zijn vooral de vragen naar de oorzaken, de samenhangende mechanismen en verschijnselen en de gevolgen. Waarom krijgt het ene kind te maken met mishandeling en het andere niet? Wat maakt dat het ene kind minder schade ondervindt en het andere niet? Waar hangt mishandeling mee samen en wat zijn de gevolgen op korte en lange termijn? Bij al deze vragen: in hoeverre spelen sekseverschillen en verschillen qua culturele achtergrond een rol?

Vervolgonderzoek zou betrekking moeten hebben op een normale steekproef en longitudinaal van opzet dienen te zijn opdat er meer bekend wordt over oorzaak gevolg relaties, over mogelijke ontwikkelingstrajecten en over de ontwikkelingsuitkomsten op de lange termijn. Longitudinaal onderzoek op normale populaties kan er toe leiden dat bepaalde beelden die verkregen zijn uit studies onder klinische populaties bijgesteld kunnen worden. Zo werd er in ons land tot voor enige jaren van uit gegaan dat de gevolgen van seksueel misbruik voor meisjes erger zijn dan voor jongens. Uit onderzoek van Garnefski en Arends (1998) bleek echter dat er bij de jongens vaker sprake was van problematisch alcohol- en drugsgebruik, agressief gedrag en spijbelen. Gedachten over en pogingen tot suïcide kwamen bij de jongens vaker voor dan bij meisjes. In een Australische studie blijkt eveneens dat het suïciderisico bij misbruikte jongens hoger ligt dan bij meisjes die misbruikt zijn (Martin, Bergen, Richardson, Roeger & Allison, 2004).

Summary

Background to the study

To date, there are no figures available in the Netherlands on the scale of child abuse. Such figures are sorely needed; in order to effectively tackle this problem, and monitor the effects of the countermeasures, detailed knowledge of the nature and scale of child abuse in our country is an absolute prerequisite. The *Pupils on abuse* study aims to contribute to this vital knowledge. On the one hand, the study focuses on the prevalence of child abuse, that is to say, the number of individuals who have been abused at one point in their lives. On the other hand, it focuses on the incidence of child abuse, that is to say, the number of young people who have experienced some form of child abuse during the past twelve months.

In *Pupils on abuse*, child abuse is understood to mean: behavioural acts towards children which may be regarded as serious forms of physical/psychological violence, neglect or sexual abuse. The exposure of children to serious violence between parents is also considered to be a serious threat to their safety and, as such, a form of child abuse. In addition, the study focuses on other forms of victimization, such as bullying, theft and discrimination.

Study objective and question

This study aims to provide information which can be used in the (further) development, direction and evaluation of the approach to child abuse in the Netherlands.

In deciding how to obtain this information, a choice was made for a direct approach to the adolescents themselves. They are, after all, the ones who know best what has happened to them and, thus, an important source of information.

The following questions should be answered in the course of the study:

1. To what extent have adolescents in the first four forms of secondary school experienced child abuse?
2. Is there a relationship between the incidence of the discernable categories of child abuse?
3. What is the connection between the incidence of child abuse and other forms of victimization?
4. Which characteristics distinguish adolescents who have not experienced child abuse from those who have frequently been subjected to child abuse?

Research design and working method

At the outset of the study, there was no suitable Dutch questionnaire available for obtaining a reliable assessment of the extent to which adolescents consider themselves to be the victim of (seriously) threatening incidents, including neglect, child abuse and sexual abuse. A new questionnaire was put together especially for

this study: the unpleasant and nasty incidents questionnaire (Dutch: Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen; VVNG).³⁷

Between December 2005 and April 2006, 1,845 pupils took part in the study by completing the VVNG. The study was carried out across the country, at a total of 14 randomly selected secondary schools. The students were taken from both the practical and theoretical programmes of the VMBO [Prevocational Secondary Education], HAVO [School of Higher General Secondary Education] and VWO/gymnasium [Pre-university Education]. In order to guarantee the representativeness of the study, a stratified sample was used when selecting schools. Using “Pupils on child abuse” as a basis, one can confidently draw conclusions regarding the scale of child abuse among native Dutch adolescents in the first four forms of secondary school. With regard to the prevalence of child abuse among non-native Dutch adolescents, the study revealed that conclusions can only be drawn with the necessary caution.

Findings

Child abuse as experienced by the young people

Over one third of the adolescents indicated that they had experienced an incident at one point in their lives which may be regarded as a form of child abuse. Nearly twenty per cent of the adolescents appear to have experienced one form or another of child abuse during the past twelve months (see table).

Prevalence and incidence of child abuse per category (# per 1000 young people)

Category	Prevalence ^a	Incidence ^a
Neglect ^b	52	-
Psychological aggression by parents	221	120
Domestic violence	157	83
Sexual abuse	79	44
<i>Outside their (extended) family</i>	70	40
<i>Within their (extended) family</i>	23	9
<i>Exposure to parental conflict: physical confrontation and/or threatened with a weapon</i>	117	41
Total across all categories	373	195

^a Number of adolescents per 1000. Prevalence: experienced at one point in their lives. Incidence: experienced during the past twelve months.

^b With regard to “Neglect”, the adolescents were exclusively questioned about early childhood experiences; no data offering insight into the incidence of this form of child abuse was collected.

Both the prevalence and incidence figures revealed that *Psychological aggression by parents* and *Domestic violence* (physical abuse) are the most prevalent categories of child abuse. The incidences of *Sexual Abuse* and *Exposure to parental conflict* are roughly the same; the prevalence figures are not, however. A larger number of

³⁷ Based on the *Dating Violence Questionnaire* (Douglas & Straus, 2006) and the *Parent-Child Conflict Tactics Scales* (CTSPC; Hamby, Finkelhor, Moore & Runyan, 1998).

adolescents reported having witnessed violent confrontations between their parents at one point in their lives. Most of the sexual acts or activities took place with or by persons outside the (extended) family environment. Only prevalence data was collected on the different forms of *Neglect*. This revealed that these forms of child abuse were reported least often. On the whole, the study revealed that there were no great differences between boys and girls. *Sexual abuse* occurs three to four times as often amongst girls, however. Conversely, boys reported a greater number of serious forms of *Neglect*.

It appears that the experiences of the majority (209 per 1000) of the adolescents who had to deal with child abuse at one point in their lives (373 per 1000 adolescents) are limited to one of the discernable categories (thus: either neglect, psychological aggression between parents, domestic violence, sexual abuse or exposure to parental conflict). The remainder (164 per 1000) experienced incidents which can be grouped into two or more categories. Of these, a total of 17 adolescents (per 1000) had experiences of four or five different categories. The incidence figures revealed a similar pattern. Of all the adolescents who experienced a form of child abuse during the past year (195/1000), most had to deal with incidents of a single category (127/1000). The remaining 68 adolescents (per 1000) indicated having had to deal with forms of child abuse which can be placed in two or more categories. The incidence of all four categories of child abuse comprises 5 per 1000 adolescents.

The relationship between different categories of child abuse

Adolescents who have experienced several forms of child abuse within one category (for example, neglect, psychological aggression by parents, domestic violence, sexual abuse or exposure to parental conflict) often turned out to have various experiences within one of the other categories as well. The relationships are statistically not very strong. The strongest relationships were found between *Domestic violence* on the one hand and *Psychological aggression by parents* and *Exposure to parental conflict* on the other hand, i.e. adolescents who have experienced many different forms of physical violence (by their parents) often experience verbally aggressive behaviour by their parents as well.

The relationship between incidence of child abuse and other forms of victimization

The *Psychological aggression by parents*, *Domestic violence* and *Exposure to parental conflict* categories of child abuse are systematically related to the incidence of forms of victimization with a low impact, such as theft, bullying and other conflicts. Adolescents who had many different experiences with serious forms of abuse during the past twelve months were - coincidentally - often subjected to other forms of victimization as well.

The characteristics of young people who have been frequently subjected to child abuse

There appears to be a relationship between the variable *Sex* and, to a slightly lesser extent, the variables *Ethno-cultural background* and *Age* and the risk of child abuse. In comparison with boys, girls appear to run more than twice the risk of becoming a victim of child abuse. Adolescents who count themselves as belonging to a non-Dutch social group appear to run almost twice the risk of experiencing child abuse when compared with adolescents who consider themselves native Dutch. The age of

adolescents also appears to enhance the risk of abuse. The older the adolescent, the higher the likelihood that he or she was the victim of child abuse during the past twelve months.

Of the variables which characterized aspects of the living conditions and family situations of the adolescents, the *Number of parents* in the family appears to be relevant. Compared with families headed by two parents, adolescents who are being raised in other family configurations or forms of cohabitation run a greater risk of child abuse.

Experiences with other forms of victimization (such as arguments with parents, bullying in school, theft, discrimination or conflicts with teachers) appear to be demonstrably related to the prevalence of child abuse. The probability of child abuse becomes more substantial in case where there is an accumulation of incidents and experiences in which a adolescent is the victim.

There also appears to be a demonstrable, albeit small, connection between the antisocial behaviour of adolescents (such as theft, fighting and substance abuse) and the incidence of child abuse. When adolescents report a lot of antisocial behaviour, the odds that they have been subjected to child abuse are greater than in the case of children who do not report such behaviour.

Adolescents who have witnessed a lot of arguments between their parents appear to have a slightly higher probability of experiencing child abuse. A non-violent style of disciplining or child-rearing also appears to contribute to this risk, which is rather strange.

Conclusions

Over a third of the adolescents appear to have experienced child abuse in the form of serious psychological aggression by parents, domestic violence, perceived physical conflicts between parents, sexual abuse and/or severe neglect at one point in their lives. One out of five adolescents was the victim of (a form of) child abuse during the past year. One out of fifteen adolescents was the victim of a combination of different forms of child abuse during the past year.

In comparison with other studies, one may conclude that the adolescents who took part in *Pupils on abuse* are more likely to have understated than overstated facts. As a result, it may not be ruled out that the estimate made of the degree of child abuse is somewhat conservative.

The results of *Pupils on abuse* are important and meaningful, but leave many questions unanswered. Follow-up research should concern a normal sample and be longitudinal in nature so that more will become known about the cause-and-effect relationships, about possible developmental trajectories and about the developmental outcomes in the long term.

Literatuur

Amaya-Jackson, L.; Socolar, R.R.S.; Hunter, W.; Runyan, D.K. & Colindres, R. (2000). Directly questioning children and adolescents about maltreatment. *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 725-759.

Aos, S.; Lieb, R.; Mayfield, J.; Miller, M. & Pennucci, A. (2004). *Benefits and costs of prevention and early intervention programs for youth*. Olympia, WA: Washington State Institute for Public Policy.

Berger, A.M.; Knutson, J.F.; Mehm, J.G. & Perkins, K. (1988). The self-report of punitive childhood experiences of young adults and adolescents. *Child Abuse and Neglect*, 12, 251-262.

Bogt, T. ter; Dorsselaar, S. van & Vollebergh, W. (2005). *Psychische gezondheid, risicogedrag en welbevinden van Nederlandse scholieren. HBSC-Nederland 2005 (in druk)*. Utrecht: Trimbos Instituut.

Cawson, P.; Wattam, C.; Brooker, S. & Kelly, G. (2000). *Child maltreatment in the United Kingdom: a study of the prevalence of abuse and neglect*. London: NSPCC.

CBS / Centraal Bureau voor de Statistiek (2006). *Gebieden in Nederland 2005*. CBS: Voorburg/Heerlen, 2006.

Creighton, S.J (2004). *Prevalence and Incidence of child abuse: International comparisons*. Londen: NSPCC Research Department, April 2004

Christensen, E. (1996). *Definition, measuring and prevalence of child neglect: A study of children aged 0-1 year*. Copenhagen: The Danish National Institute of Social Research.

DHHS (U.S. Department of Health and Human Services) (1988). *Study of national incidence and prevalence of child abuse and neglect: 1988*. Washington: DHHS.

Douglas, E.M., & Straus, M.A. (2006). Assault and injury of dating partners by university students in 19 countries and its relation to corporal punishment experienced as a child. *European Journal of Criminology*, 3, 293-318.

Draijer, N. (1990). *Seksuele traumatisering in de jeugd; lange termijn gevolgen van seksueel misbruik van meisjes door verwanten*. Uitgeverij SUA, Amsterdam.

Dijk, T. van; Flight, S.; Oppenhuis, E. & Duesman, B. (1997). *Huiselijk geweld; aard, omvang en hulpverlening*. Den Haag: Ministerie van Justitie.

Espiritu, R.C.; Huizinga, D.; Crawford, A. & Loeber, R. (2001). Epidemiology of self-reported delinquency. In R. Loeber & D. Farrington (Eds.), *Child Delinquents: Development, Intervention, and Service Needs*, 47-66. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Felitti, V.J.; Anda, R.F.; Nordenberg, D.; Williamson, D.F.; Spitz, A.M.; Edwards, V.; Koss, M.P. & Marks, J.S. (2001). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. In Frany, K.; Geffner,

R. & Falconer, R. (red.), *The cost of child maltreatment: who pays?* (pp. 53-69). San Diego (Cal): Family Violence & Sexual Assault Institute.

Finkelhor, D. (1994). The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 18, 409-417.

Finkelhor, D. & Dziuba-Leatherman, J. (1994). Victimization of children. *American Psychologist*, 49, 172-183.

Finkelhor, D. & Osmond, R. (2000). *Characteristics of crimes against juveniles*. Washington DC: Department of Justice, Office of Justice Programs: OJJDP.

Finkelhor, D.; Ormrod, R.K.; Turner, H.A. & Hamby, S.L. (2005a). Measuring poly-victimization using the JVQ. *Child Abuse & Neglect*, 29(11): 1297-1312.

Finkelhor, D.; Turner, H.A.; Ormrod, R.K. & Hamby, S.L. (2005b). The victimization of children & youth: A comprehensive, national survey. *Child Maltreatment*, 10(1): 5-25.

Finkelhor, D.; Moore, D.; Hamby, S.L. & Straus, M. A. (1997). Sexual abused children in a national survey of parents: methodological issues. *Child Abuse and Neglect*, 21, 1-9.

Fisher, C.B.; Higgins-D'Alessandro, A.; Rau, J.; Kuther, T.L. & Belanger, S. (1996). Referring and reporting research participants at risk: views from urban adolescents. *Child Development*, 67, 2086-2100.

Hamby, S.L. & Finkelhor, D. (2001). *The Juvenile Victimization Questionnaire (JVQ): administration and scoring manual*. Durham, NH: Crimes against children research centre.

Helweg-Larsen, K. & Boving-Larsen, H. (2003). Ethical issues in youth surveys: potentials for conducting a national questionnaire study on adolescent schoolchildren's sexual experiences with adults. *American Journal of Public Health*, 93, 1878-1882.

Hoefnagels, C. (2001). *Met recht van spreken; enkele theoretische en empirische bijdragen ten behoeve van de secundaire preventie van kindermishandeling*. Amsterdam: SWP.

Hussey, J.M.; Chang, J.J.; Kotch, J.B. (2006). Child maltreatment in the United States, risk factors, and adolescent health consequences. *Pediatrics*, 118(3), 933-942.

Jones, L. M.; Finkelhor, D., & Kopiec, K. (2001). Why is sexual abuse declining?: A survey of state child protection administrators. *Child Abuse and Neglect*, 1139-1158.

Kinard, E.M. (1985). Ethical issues in research with abused children. *Child Abuse and Neglect*, 9, 301-311.

Kolko, D.J.; Kazdin, A.E.; & Day, B.T. (1996). Children's perspectives in the assessment of family violence: psychometric characteristics and comparison to parent reports. *Child Maltreatment*, 1, 156-167.

Martin, G.; Bergen, H.A.; Richardson, A.S.; Roeger, L. & Allison, S. (2004). Sexual abuse and suicidality: Gender differences in a large community sample of adolescents. *Child Abuse & Neglect*, 28(5), 491-503.

Ministerie van Justitie. (2006). *Huiselijk geweld (F&A 6697)*. Rijswijk: Ministerie van Justitie.

Montfoort, A. van (1994). *Het topje van de ijsberg; kindbescherming en de bestrijding van kindermishandeling in sociaal-juridisch perspectief*. SWP, Utrecht.

Noordhoek-Van der Staay, J.J. (1992). *De prevalentie van kindermishandeling bij kinderen met sociale, gedrags- en emotionele problematiek*. Amsterdam: Vrije Universiteit; Vakgroep Pedagogiek.

Office of Juvenile Justice and Delinquency prevention (OJJDP), Bureau of Justice Statistics. (2001). Sourcebook of criminal justice statistics online, National Crime Victimization Survey: Appendix 8, Methodology and definitions of terms. Washington DC: OJJDP

Putnam, F. & Landsverk, J. (1996). Child abuse, in: Hoagwood, K.; Jensen, P.S. & Fisher, C.B. (Eds.). *Ethical issues in mental health research with children and adolescents*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Roelofs, M. & Baartman, H.E.M. (1997). Responding to abuse -compassion or control? in: Gilbert, N. (ed.), *Combating child abuse: international perspectives and trends*. Oxford: Oxford University Press.

Runyan, D.K. (2000). The ethical, legal, and methodological implications of directly asking children about abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 675-681.

Rutter, M.; Kim-Cohen, J. & Maughan, B. (2006). Continuities and discontinuities in psychopathology between childhood and adult life. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and allied disciplines*, 47(3), 276-295.

SCP / Sociaal en Cultureel Planbureau (2001). *Nationaal Scholierenonderzoek, een monitor op de toekomst*.

Sedlack, A.J. & Broadhurst, D.D. (1996). *Third National Incidence Study of child abuse and neglect* (final report). Washington DC: U.S. Department of Health and Human services, United States printing office.

Sternberg, K. J., M. E. Lamb, et al. (2006). Effects of early and later family violence on children's behavior problems and depression: A longitudinal, multi-informant perspective. *Child Abuse & Neglect*, 30 (3): 283-306.

Straus, M.A.; Hamby, S.; Finkelhor, D.; Moore, D.W. & Runyan, D. (1998). Identification of child maltreatment with the Parent-Child Conflict Tactics Scales: development and psychometric data for a national sample of American parents. *Child Abuse & Neglect*, 22, 249-270.

Straus, M. A.; Gelles, R.J. & Steinmetz, S. (1981). *Behind closed doors; violence in the American family*. New York: Anchor Books.

Straus, M. A. & Gelles, R.J. (1990a). Societal change and change in family violence from 1975 to 1985 as revealed by two national surveys, in: Straus, M.A. & Gelles, R.J. (eds.). *Physical violence in American families; risk factors and adaptations to violence in 8,145 families*. New York: Transaction Publishers.

Straus, M. A. & Gelles, R.J. (1990b). How violent are American families? Estimates from the National Family Violence Resurvey and other studies, in: Straus, M.A. &

Gelles, R.J. (eds.). *Physical violence in American families; risk factors and adaptations to violence in 8,145 families*. New York: Transaction Publishers.

Straus, M.A., & Savage, S.A. (2005). Neglectful behaviour by parents in the life history of university students in 17 countries and its relation to violence against dating partners. *Child Maltreatment*, 10(2), 124-135.

Theodore, A.D.; Chang, J.J.; Runyan, D.K.; Hunter, W.M.H.; Bangdiwala, S. & Agans, R. (2005). Epidemiological features of the physical and sexual maltreatment of children in the Carolinas, *Paediatrics*, 115, 331-337.

Trocme, N. & Wolfe, D. (2001). *Child Maltreatment in Canada: Selected results from the Canadian Incidence Study of Reported Child Abuse and Neglect*. Ottawa, Ontario: Minister of Public Works and Government Services Canada.

Vermeij, A.; Dekovic, M. & Baartman, H. (2004). Van je ouders moet je het hebben? Het effect van jeugdervaringen op het oordelen over fysiek straffen in de opvoeding, *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 43, (in press).

Unicef. (2003). *A league table of child maltreatment deaths in rich nations, Innocenti report card no. 5*. Florence (It.): Innocenti Research Centre.

U.S. Department of Health and Human services (1988). Study findings: study of national incidence and prevalence of child abuse and neglect.

Vegt, A.L. van der; Den Blanken, M. & Hoogeveen, K. (2005). *The state of education in the Netherlands 2004-2005*. The Hague: Engelse vertaling van: Nationale scholierenmonitor: meting voorjaar 2005.

Willems, J. (1998). *Wie zal de opvoeders opvoeden; kindermishandeling en het recht van het kind op persoonswording*, Den Haag: Asser Press.

World Health Organization. (2006). *Global estimates of health consequences due to violence against children. Background paper for the United Nations Study on violence against children*. Geneva: WHO.

**Bijlage 1 De Vragenlijst Vervelende en Nare
Gebeurtenissen (VVNG)**

VRAGENLIJST

Vervelende en Nare Gebeurtenissen *

PI Research

- * Deze vragenlijst is samengesteld op basis van vragen, (met permissie) ontleend aan:
 Questionnaire 'International Dating Violence Study' (M.A. Straus, Family Research Laboratory, University of New Hampshire, USA)
 Conflict Tactics Scale (M.A. Straus, Family Research Laboratory, University of New Hampshire, USA, 2001)
 Vragenlijst 'Gezondheid en geluk van scholieren; voortgezet onderwijs' (Trimbos Instituut, 2001/2002)
 Vragenlijst 'Nationaal Scholierenonderzoek 2001' (Sociaal en Cultureel Planbureau)

IN TE VULLEN DOOR DE ONDERZOEKER										
BRIN- code										
Schooltype	VMBO/p4b		VMBO/t&g		HAVO		VWO			
Klas	1	2	3	4	A		B			

Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (november 2005c)

Over deze vragenlijst

Met behulp van deze vragenlijst willen we nagaan welke vervelende en nare gebeurtenissen (op straat, op school, maar ook thuis of bij vrienden) een rol spelen in het leven van jongeren in Nederland, en hoe vaak zij voorkomen.

Deze vragenlijst wordt op een groot aantal scholen voor VMBO, HAVO en VWO ingevuld door jongeren uit klas 1 tot en met 4.

Het onderzoek is geheel anoniem. Dat wil zeggen dat niemand (niet je docenten, niet je ouders en niet de onderzoekers) weet wie wat heeft ingevuld. Je kunt dus open en eerlijk antwoord geven.

HET IS DAN OOK BELANGRIJK DAT JE JOUW NAAM NERGEENS OP DE VRAGENLIJST ZET!

Het beantwoorden van de vragen

Lees de vragen aandachtig en beantwoord ze zo eerlijk mogelijk. Kies het antwoord dat het best bij jouw mening

past. Je bent geheel vrij om de lijst in te vullen. Als je het niet wilt, of als je sommige vragen niet wilt beantwoorden, dan kan dat.

Verder praten?

De vragen gaan over allerlei situaties waarin jongeren zich onveilig of bedreigd voelen of hebben gevoeld. Als jij je door die vragen verdrietig gaat voelen, of behoefte hebt om met iemand te praten, vind je in de enveloppe informatie over wat je dan kunt doen.

Bedankt voor je medewerking,
 Namens de onderzoekers,

Prof. dr Francien Lamers-Winkelmann
 Dr Bas Bijl

ALGEMENE VRAGEN

KRUIS HET HOKJE AAN DAT OVEREENKOMT MET JE ANTWOORD

- 1) Ben je een jongen of een meisje?
 jongen meisje
- 2) Hoe oud ben je?
 11 12 13 14 15 16 17 18
- 3) In welke klas zit je?
 1^e klas 2^e klas 3^e klas 4^e klas
- 4) Op welk schooltype zit jij?
 VMBO-praktijk/VMBO-beroep (VBO)
 VMBO-theorie/gemengd (MAVO)
 HAVO
 VWO/gymnasium

- 5) Waar ben je geboren?
 Nederland
 Turkije
 Marokko
 Suriname
 de Antillen
 anders, nl. _____
- 6) Tot welke groep zou jij jezelf rekenen?
 Nederlanders Nederlandse Turken
 Turken Nederlandse Marokkanen
 Marokkanen Nederlandse Surinamers
 Surinamers Nederlandse Antillianen
 Antillianen anders, nl. _____
- 7) Wat is de postcode van het adres waar je (het meest) woont?
 (ALLÉÉN DE 4 CIJFERS INVULLEN!)

- 8) In wat voor soort gezin woon je?
 2-oudergezin (met (stief)vader & (stief)moeder)
 1-oudergezin met moeder
 1-oudergezin met vader
 bij vader én bij moeder, maar op verschillende adressen (co-ouderschap)
 inwonend bij familie
 pleeggezin of inwonend bij anderen
 tehuis of internaat
 adoptief ouders
 anders, nl. _____

- 9) Met hoeveel broers en zussen woon je in dat gezin?
LET OP: OOK HALFBROERS EN -ZUSSEN, STIEFBROERS EN -ZUSSEN TELLEN MEE!

- a. hoeveel broers? (VUL HET AANTAL IN)
 b. hoeveel zussen? (VUL HET AANTAL IN)

DE VOLGENDE 4 VRAGEN GAAN OVER JE VADER EN JE MOEDER. ALS JE GEEN VADER HEBT, BEANTWOORD DAN ALLEEN DE VRAGEN OVER JE MOEDER. ALS JE GEEN MOEDER HEBT, BEANTWOORD DAN ALLEEN DE VRAGEN OVER JE VADER.

- 10a) Heeft je vader een baan (betaald werk)?
 ja
 nee
 weet ik niet
- 10b) Heeft je moeder een baan (betaald werk)?
 ja
 nee
 weet ik niet
- 11a) Hoeveel uur werkt je vader voor zijn baan (gemiddeld)?
 hij heeft geen baan
 1-12 uur per week
 13-20 uur per week
 21-32 uur per week
 33-40 uur per week
 meer dan 40 uur per week
 weet ik niet
- 11b) Hoeveel uur werkt je moeder voor haar baan (gemiddeld)?
 zij heeft geen baan
 1-12 uur per week
 13-20 uur per week
 21-32 uur per week
 33-40 uur per week
 meer dan 40 uur per week
 weet ik niet

- 12a) Als je vader geen baan heeft, wat is daarvan de reden?
- hij heeft wel een baan
 - hij is ziek, met pensioen/VUT, hij studeert nog
 - hij zoekt een baan
 - hij zorgt voor iemand anders of voor het huishouden
 - weet ik niet
- 12b) Als je moeder geen baan heeft, wat is daarvan de reden?
- zij heeft wel een baan
 - zij is ziek, met pensioen/VUT, zij studeert nog
 - zij zoekt een baan
 - zij zorgt voor iemand anders of voor het huishouden
 - weet ik niet

- 13a) Wat is de hoogste opleiding die door je vader is afgemaakt?
- basisonderwijs of vergelijkbaar
 - VMBO of vergelijkb.
 - HAVO/VWO of verg.
 - MBO of vergelijkbaar
 - HBO/Universiteit of vergelijkbaar
 - weet ik niet
- 13b) Wat is de hoogste opleiding die door je moeder is afgemaakt?
- basisonderwijs of vergelijkbaar
 - VMBO of vergelijkb.
 - HAVO/VWO of verg.
 - MBO of vergelijkbaar
 - HBO/Universiteit of vergelijkbaar
 - weet ik niet

14) Hoe rijk denk je dat jullie gezin is?

- heel rijk
- best rijk
- gemiddeld
- niet zo rijk
- helemaal niet rijk

HOE EENS BEN JIJ HET MET ...?

HIERONDER STAAN ALLERLEI UITSPRAKEN. WIJ VRAGEN JOUW MENING DAAROVER.

GEEF AAN OF JE HET MET DEZE UITSPRAKEN HELEMAAL ONEENS, ONEENS, EENS, OF HELEMAAL EENS BENT.

ZET EEN CIJKEL OM HET CIJFER DAT MET JE ANTWOORD OVEREENKOMT.

	1 = helemaal mee oneens 2 = oneens 3 = eens 4 = helemaal mee eens			
15) Toen ik jonger was zorgden mijn ouders er voor dat ik naar school ging	1	2	3	4
16) Toen ik jonger was zorgden mijn ouders er voor dat ik schoon en netjes was	1	2	3	4
17) Ik ben altijd beleefd, zelfs tegen mensen die onuitstaanbaar zijn	1	2	3	4
18) Ik heb wel eens iemand iets gevraagd voor me te doen, maar ik was toen niet eerlijk over mijn echte bedoelingen	1	2	3	4
19) Wanneer ik als kind overstuur was stelden mijn ouders me gerust	1	2	3	4
20) Ik luister altijd goed naar de mensen met wie ik praat	1	2	3	4
21) Ik erger mij als mensen een mening hebben die afwijken van de mijne	1	2	3	4
22) Ik ben soms geïrriteerd als mensen een gunst van mij vragen	1	2	3	4
23) Ik vind het soms moeilijk om door te gaan met mijn werk als ik niet gestimuleerd word	1	2	3	4
24) Mijn ouders hebben mij gestimuleerd om mijn best te doen	1	2	3	4
25) Ik zal het altijd toegeven als ik een fout heb gemaakt	1	2	3	4
26) Ik ben soms boos (of beledigd) als het niet gaat zoals ik wil	1	2	3	4
27) Voor mijn ouders maakte het niet uit als ik op school in de problemen kwam	1	2	3	4
28) Er waren wel momenten waarin ik jaloers was op het geluk van anderen	1	2	3	4

Hoe eens ben jij het met ...? (vervolg)	1 = helemaal mee oneens 2 = oneens 3 = eens 4 = helemaal mee eens			
	1	2	3	4
29) Ik vind het vaak moeilijk om 'te vergeven en te vergeten'	1	2	3	4
30) Er zijn momenten geweest dat ik in opstand wilde komen tegen mensen met een machtspositie, zelfs als ik wist dat zij gelijk hadden	1	2	3	4
31) Toen ik jonger was gaven mijn ouders mij genoeg kleding om warm te blijven	1	2	3	4
32) Soms ben ik met dingen gestopt omdat ik dacht dat ik het toch niet zou kunnen	1	2	3	4
33) Mijn ouders hielpen mij met mijn huiswerk	1	2	3	4
34) Mijn ouders hielpen mij als ik problemen had	1	2	3	4
35) Ik heb nooit met opzet iets gezegd om iemand te kwetsen	1	2	3	4

BEDREIGENDE GEBEURTENISSEN EN ONVEILIGHEID

HIERONDER VOLGT EEN LIJST MET DINGEN DIE JONGENS OF MEISJES GEDAAN ZOU KUNNEN HEBBEN, OF DIE HEN OVERKOMEN Zouden KUNNEN ZIJN.

PROBEER JE TE HERINNEREN HOE VAAK ZOIETS **BIJ JOU IN HET AFGELOPEN JAAR** (D.W.Z. DE AFGELOPEN 12 MAANDEN) IS GEBEURD. ZET DAN EEN CIRKEL OM HET CIJFER DAT DIT HET BESTE WEERGEeft.

ALS ZOIETS HELEMAAL NOOIT IS GEBEURD, ZET DAN EEN CIRKEL OM HET CIJFER **1**.

EN ALS HET IN HET AFGELOPEN JAAR NIET IS GEBEURD, MAAR WEL IN DE JAREN DAARVOOR, ZET DAN EEN CIRKEL OM HET CIJFER **2**.

	1 = dit is nooit gebeurd 2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor 3 = één keer in het afgelopen jaar 4 = twee keer in het afgelopen jaar 5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar 6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar 7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar 8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
36) Ik heb geen herinnering aan wat er de vorige avond is gebeurd omdat ik (te veel) gedronken had	1	2	3	4	5	6	7	8
37) Ik heb aangifte gedaan bij de politie	1	2	3	4	5	6	7	8
38) Ik heb iets gestolen of geprobeerd iets te stelen dat duurder was dan € 50	1	2	3	4	5	6	7	8
39) Een leraar heeft mij met opzet belachelijk gemaakt	1	2	3	4	5	6	7	8
40) Een leraar heeft mij met opzet echt pijn gedaan	1	2	3	4	5	6	7	8
41) Ik heb geld gestolen (thuis of ergens anders)	1	2	3	4	5	6	7	8
42) Ik ben op school bedreigd met geweld	1	2	3	4	5	6	7	8

Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (november 2005c)

Bedreigende gebeurtenissen en onveiligheid (vervolg)	1 = dit is nooit gebeurd 2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor 3 = één keer in het afgelopen jaar 4 = twee keer in het afgelopen jaar 5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar 6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar 7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar 8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
43) Volwassenen of kinderen, die niet tot mijn gezin of familie behoren, hebben mij hardhandig weggeduwd, geslagen of dingen naar mij gegooid								
44) Ik ben gechanteerd door een medeleerling	1	2	3	4	5	6	7	8
45) Een volwassen gezins- of familielid heeft seks met mij gehad	1	2	3	4	5	6	7	8
46) Een volwassene, die niet tot mijn gezin of familie behoort, heeft seks met mij gehad	1	2	3	4	5	6	7	8
47) Mijn fiets is gepikt	1	2	3	4	5	6	7	8
48) Op school is iets van mij gestolen	1	2	3	4	5	6	7	8
49) Ik heb gezien dat kinderen, die niet tot mijn gezin of familie behoren, vuchten of elkaar sloegen	1	2	3	4	5	6	7	8
50) Ik ben zelf door iemand zo geslagen of verwond dat ik naar de dokter moest of verbonden moest worden	1	2	3	4	5	6	7	8
51) Ik heb gezien dat een volwassene (niet mijn vader of moeder) een ander duwde, wegschoof, sloeg of iets naar die ander gooide	1	2	3	4	5	6	7	8
52) Ik ben op school geslagen of geschopt	1	2	3	4	5	6	7	8

Vrije Universiteit/PI Research

9

Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (november 2005c)

Bedreigende gebeurtenissen en onveiligheid (vervolg)	1 = dit is nooit gebeurd 2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor 3 = één keer in het afgelopen jaar 4 = twee keer in het afgelopen jaar 5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar 6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar 7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar 8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
53) Een volwassen gezins- of familielid heeft mij gedwongen naar zijn/haar geslachtsdelen te kijken of die aan te raken, of hij/zij heeft dit bij mij gedaan								
54) Een volwassene, die niet tot mijn gezin of familie behoort, heeft mij gedwongen naar zijn/haar geslachtsdelen te kijken of die aan te raken, of wilde dat bij mij doen	1	2	3	4	5	6	7	8
55) Ik ben lastig gevallen door een groepje leerlingen	1	2	3	4	5	6	7	8
56) Ik ben gepest door mijn klasgenoten	1	2	3	4	5	6	7	8
57) Ik heb wel eens iemand, die niet tot mijn gezin of familie behoort, geslagen of gedreigd te slaan	1	2	3	4	5	6	7	8
58) Ik heb ruzie gehad met een leraar of lerares	1	2	3	4	5	6	7	8
59) Ik heb ruzie gehad met medeleerlingen	1	2	3	4	5	6	7	8
60) Ik heb coke, crack, hard drugs gebruikt	1	2	3	4	5	6	7	8
61) Ik ben uitgescholden door één of meer leerlingen	1	2	3	4	5	6	7	8
62) Ik ben uitgescholden door één of meer docenten	1	2	3	4	5	6	7	8
63) Een kind/jongere uit mijn gezin of familie heeft mij gedwongen om naar zijn/haar geslachtsdelen te kijken of die aan te raken, of hij/zij heeft naar mijn geslachtsdelen gekeken of die aangeraakt	1	2	3	4	5	6	7	8

Vrije Universiteit/PI Research

10

Bedreigende gebeurtenissen en onveiligheid (vervolg)	1 = dit is nooit gebeurd 2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor 3 = één keer in het afgelopen jaar 4 = twee keer in het afgelopen jaar 5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar 6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar 7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar 8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
64) Een kind/jongere, die niet tot mijn gezin of familie behoort, heeft mij gedwongen om naar zijn/haar geslachtsdelen te kijken of die aan te raken, of hij/zij heeft naar mijn geslachtsdelen gekeken of die aangeraakt								
65) Ik heb deelgenomen aan een serieuze vechtpartij op school	1	2	3	4	5	6	7	8
66) Ik heb deelgenomen aan een serieuze vechtpartij buiten school	1	2	3	4	5	6	7	8
67) Ik voel me 's avonds op straat onveilig	1	2	3	4	5	6	7	8
68) Ik heb wel eens iemand lichamelijk aangevallen met het idee om hem/haar serieus pijn te doen	1	2	3	4	5	6	7	8
69) Ik ben op school met een wapen bewerkt/gestoken	1	2	3	4	5	6	7	8
70) Een kind/jongere uit mijn gezin of familie heeft dingen met mij gedaan die je seksueel misbruik zou kunnen noemen	1	2	3	4	5	6	7	8
71) Een kind/jongere, die niet tot mijn gezin of familie behoort, heeft dingen met mij gedaan die je seksueel misbruik zou kunnen noemen	1	2	3	4	5	6	7	8
72) Ik heb (één van) mijn ouders geslagen of heb bedreigd dat te doen	1	2	3	4	5	6	7	8
73) Ik heb wel eens iemand, die niet tot mijn gezin behoort, aangevallen met het idee om hem/haar serieus pijn te doen	1	2	3	4	5	6	7	8

RUZIE EN ONENIGHEID met JE OUDERS

KINDEREN/JONGEREN DOEN VAAK DINGEN DIE OUDERS NIET GOED VINDEN, ZIJN ONGEHOORZAAM OF MAKEN HUN OUDERS BOOS. OUDERS KUNNEN SOMS OOK ZOMAAR BOOS ZIJN, OM DINGEN WAAR JIJ NIETS MEE TE MAKEN HAD. HIERONDER VOLGT EEN LIJST MET DINGEN DIE OUDERS KUNNEN DOEN.

PROBEER JE TE HERINNEREN HOE VAAK ZOIETS **IN HET AFGELOPEN JAAR** (D.W.Z. DE AFGELOPEN 12 MAANDEN) IS GEBEURD.

ZET DAN EEN CIRKEL OM HET CIJFER DAT DIT HET BESTE WEERGEeft.

ALS ZOIETS **HELEMAAL NOOIT** IS GEBEURD, ZET DAN EEN CIRKEL OM HET CIJFER **1**.

EN ALS HET IN HET **AFGELOPEN JAAR NIET** IS GEBEURD, **MAAR WEL IN DE JAREN DAARVOOR**, ZET DAN EEN CIRKEL OM HET CIJFER **2**.

	1 = dit is nooit gebeurd 2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor 3 = één keer in het afgelopen jaar 4 = twee keer in het afgelopen jaar 5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar 6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar 7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar 8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
74) Mijn moeder/vader heeft mij uitgelegd waarom iets fout was	1	2	3	4	5	6	7	8
75) Mijn moeder/vader heeft mij naar mijn kamer gestuurd of heeft me genegeerd	1	2	3	4	5	6	7	8
76) Mijn moeder/vader heeft me door elkaar geschud	1	2	3	4	5	6	7	8
77) Mijn moeder/vader heeft me op mijn kont geslagen met een riem, een borstel, stok of een ander hard voorwerp	1	2	3	4	5	6	7	8
78) Mijn moeder/vader zei dat ik iets anders moest gaan doen om de ruzie te laten stoppen	1	2	3	4	5	6	7	8

Ruzie en onenigheid MET je ouders (vervolg)	1 = dit is nooit gebeurd 2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor 3 = één keer in het afgelopen jaar 4 = twee keer in het afgelopen jaar 5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar 6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar 7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar 8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
79) Mijn moeder/vader heeft tegen mij geschreeuwd, gegild of gekrijsst	1	2	3	4	5	6	7	8
80) Mijn moeder/vader heeft mij met een vuist geslagen of heeft mij (heel) hard geschopt	1	2	3	4	5	6	7	8
81) Mijn moeder/vader heeft mij met de blote hand een tik op mijn kont gegeven	1	2	3	4	5	6	7	8
82) Mijn moeder/vader heeft mij bij mijn keel gegrepen en heeft mijn adem afgeknepen	1	2	3	4	5	6	7	8
83) Mijn moeder/vader heeft tegen mij gevloekt of mij uitgescholden	1	2	3	4	5	6	7	8
84) Mijn moeder/vader heeft me in elkaar geslagen (d.w.z. heeft achter elkaar heel hard geslagen)	1	2	3	4	5	6	7	8
85) Mijn moeder/vader heeft mij expres verwond met een heet of gloeiend voorwerp	1	2	3	4	5	6	7	8
86) Mijn moeder/vader heeft gedreigd me te slaan, maar heeft het niet gedaan	1	2	3	4	5	6	7	8

Ruzie en onenigheid MET je ouders (vervolg)	1 = dit is nooit gebeurd 2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor 3 = één keer in het afgelopen jaar 4 = twee keer in het afgelopen jaar 5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar 6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar 7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar 8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
87) Mijn moeder/vader heeft mij met een riem, borstel, stok of een ander voorwerp op een deel van mijn lichaam anders dan mijn kont geslagen	1	2	3	4	5	6	7	8
88) Mijn moeder/vader heeft me op mijn hand, arm of been geslagen	1	2	3	4	5	6	7	8
89) Mijn moeder/vader heeft mij verboden te computeren, tv te kijken (of zoiets), of ik kreeg huisarrest	1	2	3	4	5	6	7	8
90) Mijn moeder/vader heeft mij geknepen	1	2	3	4	5	6	7	8
91) Mijn moeder/vader heeft mij met een mes of een pistool (geweer) gedreigd	1	2	3	4	5	6	7	8
92) Mijn moeder/vader heeft mij tegen de grond gegooid of geslagen	1	2	3	4	5	6	7	8
93) Mijn moeder/vader heeft mij stom of lui of zoiets genoemd	1	2	3	4	5	6	7	8
94) Mijn moeder/vader heeft mij een klap in mijn gezicht, op mijn hoofd of op mijn oren gegeven	1	2	3	4	5	6	7	8

RUZIE EN ONENIGHEID tussen JE OUDERS

HOE OUDERS OOK MET ELKAAR OMGAAN, ER ZIJN ALTIJD WEL MOMENTEN DAT ZIJ HET NIET MET ELKAAR EENS ZIJN, ELKAAR DWARS ZITTEN, IETS ANDERS DAN DE ANDER WILLEN, OF ELKAAR UITSCHELDEN OF RUZIE MAKEN.

ER ZIJN EEN HELEBOEL VERSCHILLENDE MANIEREN WAAROP ZE HUN VERSCHIL VAN MENING OF RUZIE KUNNEN OPLOSSEN. HIERONDER VOLGT EEN LIJST MET MANIEREN WAAROP DAT ZOU KUNNEN GEBEUREN.

PROBEER JE TE HERINNEREN HOE VAAK ZOIETS **IN HET AFGELOPEN JAAR** (D.W.Z. DE AFGELOPEN 12 MAANDEN) IS GEBEURD.

ZET DAN EEN CIRKEL OM HET CIJFER DAT DIT HET BESTE WEERGEeft.

ALS ZOIETS HELEMAAL NOOIT IS GEBEURD, ZET DAN EEN CIRKEL OM HET CIJFER **1**.

EN ALS HET IN HET AFGELOPEN JAAR NIET IS GEBEURD, MAAR WEL IN DE JAREN DAARVOOR, ZET DAN EEN CIRKEL OM HET CIJFER **2**.

	1 = dit is nooit gebeurd	2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor	3 = één keer in het afgelopen jaar	4 = twee keer in het afgelopen jaar	5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar	6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar	7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar	8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar
95) Mijn vader/moeder heeft geprobeerd het verschil van mening rustig te bespreken	1	2	3	4	5	6	7	8
96) Mijn vader/moeder heeft gezocht naar informatie om zijn/haar standpunt kracht bij te zetten	1	2	3	4	5	6	7	8
97) Mijn vader/moeder heeft aan iemand gevraagd hen te helpen het conflict op te lossen	1	2	3	4	5	6	7	8

	1 = dit is nooit gebeurd	2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor	3 = één keer in het afgelopen jaar	4 = twee keer in het afgelopen jaar	5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar	6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar	7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar	8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar
Ruzie en onenigheid TUSSEN je ouders (vervolg)								
98) Mijn vader/moeder heeft de ander beledigd of heeft tegen de ander gevloekt	1	2	3	4	5	6	7	8
99) Mijn vader/moeder heeft zitten mokken of heeft geweigerd met de ander te praten	1	2	3	4	5	6	7	8
100) Mijn vader/moeder is stampvoetend de kamer of het huis uitgelopen	1	2	3	4	5	6	7	8
101) Mijn vader/moeder is gaan huilen	1	2	3	4	5	6	7	8
102) Mijn vader/moeder heeft iets gedaan of iets gezegd om de ander te vernederen	1	2	3	4	5	6	7	8
103) Mijn vader/moeder heeft gedreigd de ander te slaan of iets naar haar/hem te gooien	1	2	3	4	5	6	7	8
104) Mijn vader/moeder heeft gegooid met iets, heeft ergens tegenaan geslagen of geschopt of heeft iets kapot gemaakt	1	2	3	4	5	6	7	8
105) Mijn vader/moeder heeft iets naar de ander gegooid	1	2	3	4	5	6	7	8
106) Mijn vader/moeder heeft de ander (hard) weggeduwd of de ander beet gegrepen	1	2	3	4	5	6	7	8
107) Mijn vader/moeder heeft de ander geslagen	1	2	3	4	5	6	7	8

Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (november 2005c)

Ruzie en onenigheid TUSSEN je ouders (vervolg)	1 = dit is nooit gebeurd 2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor 3 = één keer in het afgelopen jaar 4 = twee keer in het afgelopen jaar 5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar 6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar 7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar 8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
108) Mijn vader/moeder heeft de ander geschopt, gebeten of gestompt	1	2	3	4	5	6	7	8
109) Mijn vader/moeder heeft de ander met een voorwerp geslagen of heeft dat geprobeerd	1	2	3	4	5	6	7	8
110) Mijn vader/moeder heeft de ander in elkaar geslagen	1	2	3	4	5	6	7	8
111) Mijn vader/moeder heeft de ander met een mes of een pistool bedreigd	1	2	3	4	5	6	7	8
112) Mijn vader/moeder heeft een mes of pistool tegen de ander gebruikt	1	2	3	4	5	6	7	8

Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (november 2005c)

Als je wilt, kun je hieronder nog je opmerkingen, vragen of andere dingen opschrijven

EINDE VAN DE VRAGENLIJST
BEDANKT VOOR HET INVULLEN

Verder praten?

Als jij je door de vragen die je net hebt beantwoord verdrietig voelt, of als je behoefte hebt om met iemand te praten, vind je in de enveloppe informatie over wat je dan kunt doen.

Bijlage 2 Maatregelen om de anonimiteit te waarborgen

In een onderzoek als het onderhavige is het van belang dat ouders en jongeren anoniem kunnen blijven. De anonimiteit dient te allen tijde te zijn gewaarborgd, zowel ten opzichte van hun docenten (c.q. de betrokkenen van de school), als ten opzichte van hun medeleerlingen en de onderzoekers.

Omdat er leerlingen zijn van wie de ouders bezwaar hebben aangetekend tegen het onderzoek, moeten zij kunnen worden onderscheiden van leerlingen die wel mogen meedoen. De betreffende leerlingen simpelweg niet toelaten tot het lesuur waarin de vragenlijsten worden afgenomen, zou voor iedereen duidelijk maken dat ze niet mee mogen doen. Hun anonimiteit is dan niet meer gewaarborgd.

Om de anonimiteit van deelnemers en niet-deelnemers te garanderen is de volgende procedure gevolgd:

1. Alle leerlingen uit de geselecteerde klassen krijgen een ID-code. Deze code bestaat uit het BRINnummer van de school (4 posities), de klascode (2 posities) en het volgnummer van de leerling (2 posities; genummerd van 01 e.v.). Het volgnummer correspondeert met de volgorde op de klassenlijst.
2. Na het verstrijken van de antwoordtermijn (voor de ouders) stellen de onderzoekers per klas vast van hoeveel jongeren de ouders geen toestemming voor deelname aan het onderzoek hebben gegeven.
3. Als er voor een bepaalde klas geen enkele weigering is gemeld, worden stappen 4 en 5 overgeslagen.
4. Indien er in een klas tenminste één leerling niet mag deelnemen, wordt voor die klas een 'dummygroep' geformeerd. Een dummygroep bestaat uit leerlingen die niet mogen deelnemen en enkele willekeurig aangewezen leerlingen (bijv. volgens de reeks leerlingnummer 03, 06, 09 etc. op de klassenlijst). Leerlingen uit de dummygroep vullen de *Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG)* niet in. Leerlingen die niet van hun ouders mogen deelnemen gaan aldus op in een grotere groep leerlingen die de VVNG niet invullen.
5. De grootte van de dummygroep hangt af van het aantal leerlingen dat niet mag deelnemen van hun ouders. Daarbij gelden de volgende richtlijnen:

Aantal leerlingen zonder toestemming per klas	Grootte dummygroep (als % van klassengrootte) ^a
1	10% van de klassengrootte
2-3	20% van de klassengrootte
4-6	30% van de klassengrootte
7-9	40% van de klassengrootte
10 of meer	50% van de klassengrootte

^a naar boven afgerond

6. De onderzoekers maken enveloppen met vragenlijsten klaar. Op de vragenlijsten worden het BRINnummer, het schooltype en de klascode ingevuld. De enveloppen worden voorzien van het leerlingvolgnummer uit de ID-code. Voor

leerlingen uit de dummygroep wordt een 'dummyvragenlijst' in de envelop gedaan.

7. Nadat de vorig stap is uitgevoerd – en er een controle heeft plaatsgevonden op de juistheid van de toekenning van de betreffende codenummers op vragenlijsten, respectievelijk de enveloppen! – wordt de klassenlijst vernietigd. De relatie tussen codenummer en leerling is aldus niet meer door de onderzoekers te leggen.

Bijlage 3 Kenmerken van de steekproef jongeren

Tabel 1. Geslacht van de jongeren. Vergelijking steekproeven *Scholieren Over Mishandeling/SOM* en het onderzoek van het Trimbos Instituut *Health Behaviour in school-aged children/HBSC 2005, Nederland* (Ter Bogt, Van Dorsselaar & Vollebergh, 2005).

Geslacht	SOM		HBSC 2005	
	abs.	%	abs.	%
Jongen	872	47,3%	2771	50,3%
Meisje	968	52,2%	2743	49,8%
Onbekend	5	0,5%		
Totaal	1845	100,0%	5514	100,0%

$\chi^2 = 4,52$; d = 1; p = 0,033

Tabel 2. Geslacht van de jongeren. Vergelijking steekproeven *Scholieren Over Mishandeling/SOM* en het onderzoek van het Trimbos Instituut *Health Behaviour in school-aged children/HBSC 2005, Nederland*

Leeftijd	SOM		HBSC 2005	
	abs.	%	abs.	%
11 jaar	6	0,3%		
12 jaar	234	12,7%	1003	18,2%
13 jaar	482	26,1%	1320	23,9%
14 jaar	448	24,3%	1357	24,6%
15 jaar	378	20,5%	1211	22,0%
16 jaar	243	13,2%	531	9,6%
17 jaar	49	2,7%	88	1,6%
18 jaar	3	0,2%	4	0,1%
Onbekend	2	0,1%		
Totaal	1845	100,0%	5514	100,0%

$\chi^2 = 73,06$; df = 7; p = 0,000

Tabel 3. Type school van de jongeren. Vergelijking steekproeven *Scholieren Over Mishandeling/SOM* en het onderzoek van het Trimbos Instituut *Health Behaviour in school-aged children/HBSC 2005, Nederland*^a

Schooltype	SOM		HBSC 2005	
	abs.	%	abs.	%
VMBO-praktijk	313	17,0%	1445	26,3%
VMBO-theorie	549	29,8%	1730	31,5%
HAVO	364	19,7%	1340	24,4%
VWO/Gymnasium	357	19,3%	974	17,7%
Gemengde brugklassen ^b	257	13,9%		
VMBO/HAVO-brugklas	40	2,2%		
MAVO/HAVO/VWO-brugklas	5	0,3%		
HAVO/VWO-brugklas	212	11,5%		
Onbekend	5	0,3%		
Totaal	1845	100,0%	5514	100,0%

^a Bij de toetsing van verschillen tussen beide steekproeven zijn onderstaande categorieën teruggebracht tot het onderscheid VMBO vs. HAVO/VWO. De gecombineerde HAVO/VWO brugjaren zijn bij de categorie HAVO/VWO gevoegd. De andere twee brugklascombinaties zijn buiten de analyse gelaten. De verschillen zijn @@@ significant ($\chi^2 = 52,80$; d = 1; p = 0,000)

^b Zowel eerste als tweede klas.

Tabel 4. Etnisch-culturele achtergrond van de jongeren. Vergelijking steekproeven *Scholieren Over Mishandeling/SOM* en het onderzoek van het Trimbos Instituut *Health Behaviour in school-aged children/HBSC 2005, Nederland*

Etnisch-culturele achtergrond	SOM		HBSC 2005	
	abs.	%	abs.	%
Nederlands	1707	92,5%	4199	76,5%
Turks	8	0,4%	218	4,0%
Marokkaans	5	0,3%	287	5,2%
Surinaams	1	0,1%	172	3,1%
Antilliaans	7	0,4%	56	1,0%
Anders	100	5,4%	557	10,2%
Onbekend	17	0,9%		
Totaal	1845	100,0%	5514	100,0%

$\chi^2 = 283,10$; df = 5; p = 0,000

Tabel 5. Stedelijkheid van de woonsituatie van de jongeren. Vergelijking steekproeven *Scholieren Over Mishandeling/SOM* en het onderzoek van het Trimbos Instituut *Health Behaviour in school-aged children/HBSC 2005, Nederland*

Stedelijkheid woonsituatie	SOM		HBSC 2005	
	abs.	%	abs.	%
Zeer sterk stedelijk	208	11,3%	761	13,8%
Sterk stedelijk	210	11,4%	1386	25,1%
Matig stedelijk	307	16,6%	1114	20,2%
Weinig stedelijk	406	22,0%	1099	19,9%
Niet stedelijk	637	0,4%	1154	20,9%
Onbekend	77	34,5%		
Totaal	1845	100,0%	5514	100,0%

$\chi^2 = 247,15$; df = 5; p = 0,000

Tabel 6. Gezinsamenstelling. Vergelijking steekproeven *Scholieren Over Mishandeling/SOM* en het onderzoek van het Trimbos Instituut *Health Behaviour in school-aged children/HBSC 2005, Nederland*

Gezinsamenstelling	SOM		HBSC 2005	
	abs.	%	abs.	%
Twee-oudergezin	1636	88,7%	4712	86,4%
Eén-oudergezin met moeder	149	8,1%	608	11,2%
Eén-oudergezin met vader	30	1,6%	95	1,7%
Anders	30	1,6%	36	0,7%
Onbekend				
Totaal	1845	100,0%	5451	100,0%

$\chi^2 = 27,69$; df = 3; p = 0,000

Tabel 7. Betaalde baan ouders. Vergelijking steekproeven *Scholieren Over Mishandeling/SOM* en het onderzoek van het Trimbos Instituut *Health Behaviour in school-aged children/HBSC 2005, Nederland*

Betaalde baan ouders	SOM		HBSC 2005	
	abs.	%	abs.	%
Eén of beide	1768	95,8%	5048	94,0%
Geen van beide	77	4,2%	322	6,0%
Onbekend				
Totaal	1845	100,0%	5370	100,0%

$\chi^2 = 8,73$; df = 1; p = 0,003

Tabel 8. Welvaart van het gezin, volgens de jongeren. Vergelijking steekproeven *Scholieren Over Mishandeling/SOM* en het onderzoek van het Trimbos Instituut *Health Behaviour in school-aged children/HBSC 2005, Nederland*

Gezinswelvaart volgens jongere	SOM		HBSC 2005	
	abs.	%	abs.	%
Heel rijk	50	2,7%	146	2,7%
Best rijk	510	27,6%	1367	25,3%
Gemiddeld	1041	56,4%	3180	58,8%
Niet rijk	181	9,8%	561	10,4%
Helemaal niet rijk	51	2,8%	154	2,9%
Onbekend	12	0,7%		
Totaal	1845	100,0%	5408	100,0%

$\chi^2 = 4,73$; $df = 4$; $p = 0,316$

Bijlage 4 Vergelijking met Nationaal Scholieren Onderzoek (NSO)

Tabel 1. Gemiddelde frequentie van meegemaakte gebeurtenissen. Vergelijking steekproeven *Scholieren Over Mishandeling/SOM* en het *Nationaal Scholieren Onderzoek/NSO* van het Sociaal en Cultureel Planbureau (2001).

Gebeurtenissen	SOM	NSO
Psychologische agressie		
Uitgescholden door één of meer leerlingen	1,82	12,20
Ruzie gehad met medeleerlingen	1,38	2,20
Ruzie gehad met leraar of lerares	0,97	2,30
Met opzet belachelijk gemaakt door leraar	0,63	2,10
Gepest door klasgenoten	0,60	2,30
Bedreigd met geweld op school	0,41	1,40
Lastig gevallen door een groepje leerlingen	0,38	0,70
Door een medeleerling gechanteerd	0,23	2,60
Uitgescholden door één of meer docenten	0,17	2,80
Fysiek geweld		
Op school geslagen of geschopt	0,55	0,20
Met opzet echt pijn gedaan door leraar	0,08	1,00
Geslagen of verwond, bezoek aan dokter noodzakelijk	0,11	0,20
Met een wapen bewerkt / gestoken op school	0,02	0,50
Overige 'vervelende en nare' gebeurtenissen		
Aangifte gedaan bij de politie	0,16	0,40
Fiets is gestolen	0,23	0,50
Op school is iets/eigendom gestolen	0,56	0,70
's avonds op straat onveilig voelen	2,14	- ^a

^a Het antwoord op de overeenkomstige vraag kan niet in de analyse betrokken worden, omdat het resultaat in het NSO in een percentage is weergegeven (en het aantal waarop dit berekend is, niet is vermeld).

Bijlage 5 Samenstelling begeleidingscommissie

<i>Voorzitter</i> Prof. dr. C. de Hoog	Universiteit Wageningen, Sociologie, Consumenten en Huishoudens (SCH)
<i>Leden</i> Mw. mr. M. Eenshuistra <i>(tot mei 2006)</i> Mw mr. J. Goedemans <i>(vanaf mei 2006)</i> Prof.dr. J. Hermanns	Ministerie van VWS, Directie Jeugdbeleid Ministerie van VWS, Directie Jeugdbeleid Universiteit van Amsterdam Adviesbureau COACT
Mw drs T. van den Hoogen-Saleh <i>(vanaf mei 2006)</i>	Ministerie van Justitie, Directie Justitieel Jeugdbeleid
Mw. mr. I. Horst-Vermaas <i>(tot mei 2006)</i>	Ministerie van Justitie, Directie Justitieel Jeugdbeleid
Drs. K. Kooijman	NIZW Jeugd/ Expertisecentrum Kindermishandeling
Drs. M. Kruissink	Ministerie van Justitie, Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum
